

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

MAGISTRA DARBS

RĪGA 2010

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

***RAKSTVEIDA PROCESS APELĀCIJĀ UN KASĀCIJĀ:
PIEMĒROŠANAS AKTUALITĀTES UN PROBLĒMAS***

MAGISTRA DARBS

Autors: **Aleksandrs Voino**

Stud. apl.: **av09004**

Darba vadītājs: **profesore Dr. iur. Ārija Meikališa**

RĪGA 2010

ANOTĀCIJA

Kopš neatkarības atgūšanas, Latvijas Republikas likumdevējs veic pamatīgu darbu, nolūkā liberalizēt valsts normatīvi – tiesisko bāzi. Īpaši tas attiecināms uz pēdējiem gadiem, kad, apliecinot savu gatavību atzīt starptautiski atzītās cilvēktiesības un brīvības, mūsu valsts ir kļuvusi par Eiropas Savienības pilntiesīgu dalībvalsti.

Tai pat laikā jāapzinās, ka straujās izmaiņas gadiem ilgi pastāvējušā tiesisko attiecību regulējumā, var radīt ne vien satraukumu un neziņu sabiedrībā, bet arī novest līdz situācijai, kad, attaisnojoties ar ātrumu un dažādu starptautisko institūciju prasībām, likumu kvalitāte un, attiecīgi, to regulēto cilvēka tiesību un brīvību ievērošana, sasniegs kritisku robežu.

Arī krimināltiesību, jo īpaši – kriminālprocesuālo tiesību jomā šīs novitātes nav svešas... Vienošanās, izlīgumi, dažādi pirmstiesas izmeklēšanu pabeigšanas veidi, lietu izskatīšana, neveicot pierādījumu pārbaudi – tie ir tikai daži no jaunievedumiem, nolūkā objektivizēt kriminālprocesu.

Kopš 2005.gada oktobra, kad mūsu valstī darbojas Kriminālprocesa likums, kasācijas instance pazīst rakstveida procesa institūtu; arī apelācijas instancē, tikai salīdzinoši daudz vēlāk, ir inovēts rakstveida process.

Maģistra darbā veiktā pētījuma mērķis bija izzināt un sniegt lasītājam padziļinātu informāciju par rakstveida procesu būtību, piemērošanas aktualitātēm un problēmām; meklēt līdzības un atšķirības gan vēsturē, gan arī ārvalstīs, kā arī izzināt un izanalizēt gan praktiķu, kuri rakstveida procesu realizē tiesas izmeklēšanā, gan apsūdzēto, kuru krimināllietu iztiesāšanā tika piemērots rakstveida process, viedokļus.

Iegūtie rezultāti, jāatzīst, nebija pārsteigums, ņemot vērā apstākli, ka pats darba autors ir praktiķis, kurš vistiešākajā veidā ir saskāries un darbojas ar šiem procesiem. Nenoliedzami, ka rakstveida process gan kasācijas, gan arī apelācijas instancē, ir devis, dod un dos lielu ieguldījumu gan tiesvedības paātrināšanā, gan arī resursu samazināšanā, tomēr ir konstatējami, un to atzīst arī daļa aptaujāto tiesnešu, prokuroru, advokātu un apsūdzēto, atsevišķi trūkumi un nepilnības. Darba autors nebrīdi nenoniecina šo institūtu lietderību, tomēr aicina tos pilnveidot, panākot gan objektivitātes, gan arī tiesiskuma līmeņa paaugstināšanos.

ANNOTATION

Since Latvia has recovered its sovereignty, the legislator of Republic of Latvia is performing a great work in order to liberalize the normative - judicial basis of the country. Especially it refers to recent years, when by verifying maturity to admit internationally admitted human rights and liberties, our country became a lawful member state of the European Union.

At the same time it is important to realize, that rapid changes in regulation of legal relations, that insisted for years, can raise discomposure and uncertainty in society, as well as lead to situation, when justifying by speed and requirements of different international institutions, the quality of law and, accordingly, adherence of human rights and liberties will reach a critical point.

In criminal law, especially in criminal procedure law area these novelties are not new... Agreements, settlements, different ways of pretrial discovery completion, case review without evidence verification – these are just few of innovations, introduced to render criminal procedure more objective.

Since October 2005, when criminal procedure law is performed in our country, in cassation instance is recognized written process establishment; in appeal instance, just afterwards, written process is innovated.

The aim of the research that was accomplished in master paper, is to research and give to the reader more detailed information about written process point, topicality and problems of its application; to search similarities and differences in history, as well as in foreign states, find out and analyze opinions of practical persons, that implement the written process in court discovery, and accused persons, in hearing of case, in which the written process was adjusted.

Acquired results were not surprising, taking into account the circumstance, that the author is a practical person, who is faced directly and work with these processes. Indisputable, written process in both cassation and appeal instances has given a great input in legal procedure acceleration, resource diminishing, but still there are definable separate deficiencies and incompleteness, and it is acknowledged by several respondent judges, prosecutors, lawyers and defendants. The author does not refuse the usefulness of this institute, but invites to improve them, in order to obtain an increase of objectivity and rule of law level.

SATURS

Ievads	6.
1. Apelācijas institūta un rakstveida procesa apelācijā jēdziens un būtība, vēsturiskā attīstība un nostiprināšana likumā	10.
1.1. Apelācijas institūts pirmskara periodā	11.
1.2. Apelācijas izpratne Latvijas PSR un Latvijas Kriminālprocesa kodeksā	12.
1.3. Apelācijas institūts un rakstveida process apelācijā mūsdienās	14.
2. Kasācijas institūta un rakstveida procesa kasācijā jēdziens un būtība, vēsturiskā attīstība un nostiprināšana likumā	23.
2.1. Kasācijas institūts pirmskara periodā	24.
2.2. Kasācijas izpratne Latvijas PSR un Latvijas Kriminālprocesa kodeksā	25.
2.3. Kasācijas institūts un rakstveida process kasācijā mūsdienās	26.
3. Rakstveida procesa apelācijā un kasācijā reglamentācija ārvalstu kriminālprocesa likumos	30.
4. Rakstveida procesa piemērošanas aktualitātes (problēmas) apelācijas un kasācijas tiesvedībā	46.
5. Secinājumi	78.
6. Izmantotā literatūra un avoti	84.
7. Pielikumi	88.
1. pielikums Apsūdzēto aptaujas veidlapa latviešu un krievu valodās	88.
2. pielikums Tiesnešu, prokuroru un advokātu aptaujas veidlapa	92.
3. pielikums Aptaujas rezultāti digitālā formātā	96.
4. pielikums Prokurora rakstveida viedokļa paraugs	97.

IEVADS

Mēs dzīvojam laikā, kad sauciens pēc brīvības un neatkarības atbalsojas visā pasaulē. Arī Latvijas Republika, tikai samērā nesen atguvusi savu valstisko neatkarību, iet šo grūto un komplicēto brīvas un demokrātiskas valsts atjaunošanas un nostiprināšanas ceļu. Ceļu, kura pārvarēšanas gaitā ir jālikvidē, jāreorganizē un jāizveido no jauna dažādi institūti un dažādas institūcijas, ceļu, kuru ejot jāmaina pašas sabiedrības priekšstati par tādām vērtībām, kā brīvība, neatkarība un demokrātija, ceļu, kura galamērķis ir valsts, kas nodrošina cilvēkam iepriekš norādītās vērtības un to brīvu realizāciju, kā arī garantē sabiedrības kopumā un atsevišķu tās locekļu drošību savu tiesību realizēšanā. Un viens no šādiem drošības garantiem ir valstī izveidota un reāli funkcionējoša tiesu sistēma.

Pārvarot šīs tiesiskā atjaunotnes ceļa grambas, Latvijas Republika ir pievienojusies un ratificējusi dažādus starptautiskos dokumentus, kuros tiek garantētas katra indivīda tiesības, vienlaikus paredzot šo tiesību realizācijas un aizstāvības mehānismus. Kopš 1992.gada 24.marta Latvijas Republikā spēkā esošā, ANO Ģenerālā Asamblejā 1948.gada 10.decembrī pieņemtā „Vispārējā cilvēktiesību deklarācija” garantē cilvēku vienlīdzību savā cieņā un tiesībās, reglamentējot, ka katram cilvēkam jābūt apveltītam ar visām deklarācijā minētajām tiesībām un brīvībām. Normatīvais akts garantē tiesības uz dzīvību, brīvību un personas neaizskaramību; deklarācija vairo katras personas drošības sajūtu, aizsargājot personisko un ģimenes dzīvi, liedzot patvaļīgi apdraudēt dzīvokļa neaizskaramību, korespondences noslēpumu, atņemt īpašumu, u.t.t.¹

Neatkarīgas un demokrātiskas valsts izpratne, pēc autora domām, nesaraunami tiek saistīta ar augstākā labuma sniegšanu tās pavalstniekiem. Valstīs ar ļoti ilgu demokrātijas pieredzi, tādās kā ASV, Kanāda, Anglija jau izsenis lielākais uzsvars valsts pastāvēšanā un darbības pamatprincipos tiek likts uz cilvēka pamattiesībām un pamatbrīvībām, to atzīšanu un respektēšanu, nepieļaujot nevajadzīgu un nelikumīgu iejaukšanos. Tomēr ir gadījumi, kas šāda iejaukšanās un pamattiesību un pamatbrīvību ierobežošana ir nepieciešama, pat lietderīga. Nepieciešama un lietderīga, lai konkrētu cilvēku atturētu no kādas darbības izdarīšanas vai tās turpināšanas, lai citu personu vai sabiedrības grupu pasargātu no viņu tiesību ierobežojumiem un pārkāpumiem.

¹ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija: starptautiska deklarācija. *nav publicēts*, <http://pro.nais.lv/naiser/text.cfm?Key=0240181948121032769> (aplūkots 2010.gada 8.janvārī),

Attīstoties un pilnveidojoties valstij, vienlaicīgi attīstās un pilnveidojas arī pati sabiedrība un sabiedriskās attiecības. Atvadoties no totalitārā režīma un sociālistiskās mantisko jautājumu izpratnes, mūsu valstī arvien pieaug īpašumu (privātpašumu) skaits un apjoms. Cilvēki kļūst turīgāki un viņu dzīves līmenis pieaug proporcionāli ieguldītajam darbam.

Tomēr ne visi sabiedrības locekļi ir gatavi savu stāvokli sabiedrībā un labklājību panākt ceļā, ko ir noteikusi valsts un akceptējusi sabiedrība. Ne vienmēr, piemēram, darbs, kas ir raksturojams kā laikietilpīgs, fiziski un garīgi smags process, tiek uzskatīts un pieņemts kā labākais iztikas gūšanas veids. Dažkārt likumpārkāpums tiek atzīts par daudz ātrāku un vieglāku veidu savas labklājības celšanai.

Šis tad arī ir gadījums, kad valstij (tiesiskai valstij) ir jāsaka savs vārds, reaģējot uz likumpārkāpumu. Valstij ir jāveic sava represīvā funkcija attiecībā pret personām, kuras ir ignorējušas šīs pašas valsts noteikto kārtību. Tomēr šī represija pret pārkāpēju nevar būt neierobežota, pretlikumīga un neadekvāta likumpārkāpuma smagumam un citiem, tai skaitā – pašu likumpārkāpēju raksturojošiem, apstākļiem.

Dažādās valstīs pastāv ļoti atšķirīgi veidi un paņēmieni, kādos tiek regulētas krimināltiesiskās attiecības starp indivīdiem, kuri ir iesaistīti šajās attiecībās. Jebkurš tiesību aizskārums, kas ir radies kādas citas personas vainas dēļ, ir saistāms ar nelabvēlīgām sekām pašam aizskāruma nodarītājam. Un šīs nelabvēlīgās sekas var izpausties kā sākotnējā stāvokļa atjaunošana (gadījumos, kad tas ir reāli iespējams), tā arī soda saņemšana par nelikumīgās darbības izdarīšanu. Un atkarībā no aizskāruma smaguma, tiek izšķirti dažādi sodi jeb sankcijas, proti, tiek noteikta arī dažāda līmeņa atbildība. Un cik atšķirīgi ir veidi un paņēmieni, kādos tiek regulētas tiesiskās attiecības dažādās valstīs, tikpat diferencēti ir arī atbildības līmeņi un veidi. Domāju, ka nemainīgs ir tikai viens – nevienā tiesiskā valstī pie atbildības netiks saukta persona, iepriekš rūpīgi un detalizēti nepārbaudot un nepierādot likumā paredzētā kārtībā tās vainu tiesību aizskāruma izdarīšanā.

Tomēr, ja nu kompetento institūciju nolēmums (šeit un turpmāk tekstā, ņemot vērā darba specifiku, terminu „nolēmums”, arī „lēmums”, „spriedums”, jāsaprot kriminālprocesuālā aspektā) ir pretlikumīgs un neatbilstošs soda mērķim? Izkaužot šāda veida gadījumus, tiesiskā valstī tiek nodibināti un darbojas dažādi pārsūdzības institūti. Latvijas Republikā, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma nosacījumiem, tie ir vairāki. Pirmstiesas izmeklēšanā ir iespējams pārsūdzēt procesa virzītāja nolēmums, vairākās tiesu instancēs ir iespējams pārsūdzēt tiesas

nolēmumus, tāpat ir iespējams no jauna izskatīt jau spēkā stājušos nolēmumus, konstatējot vai nu jaunatklātus apstākļus, vai nu materiālo vai procesuālo likumu normu būtiskus pārkāpumus.

Pierādījumu meklēšana, atklāšana, pārbaude, kriminālprocesuāla nostiprināšana, kā arī pats pierādīšanas process tiesā, kas nenoliedzami saistāms ar atkārtotu šo pierādījumu pārbaudi un vērtēšanu, ir laikā un telpā izvērsts process. Vēl vairāk, attīstoties sabiedrībai, un tai līdzī attīstoties arī tiesiskajām attiecībām un tehnoloģijām, arī noziedzīgie nodarījumi kļūst arvien komplicētāki, starptautiskāki, izvērstāki laikā, telpā un iesaistīto personu lokā un, attiecīgi, to atklāšana un pierādīšana prasa arvien lielākus laika, zinātniski – tehniskos, izglītības, cilvēku u.c. resursus. No otras puses, Kriminālprocesa likums uzdot veikt izmeklēšanu saprātīgos termiņos, kuru neievērošana var būt par pamatu procesa izbeigšanai likumā paredzētos gadījumos.²

Nodrošinot tiesiskā valstī atzītās cilvēktiesības, t.sk. tiesības uz lietas izskatīšanu saprātīgos termiņos, likumdevējs, pamatojoties uz procesuālā likuma piemērošanas praksē iegūtām atziņām, nemitīgi meklē kompromisus starp lietu apjoma palielināšanos un iepriekš minēto tiesību nodrošināšanu. Viens no tādiem kompromisiem ir iespēja pārbaudīt pirmās instances tiesas sprieduma likumību un pamatotību rakstveida procesos pārsūdzības instancēs.

Rakstveida process apelācijā un kasācijā: piemērošanas aktualitātes un problēmas... Temats, kura izvēle autoru saistīja visvairāk un darbs, kura izstrāde, pamatojoties uz sabiedrībā pastāvošiem, diemžēl jāatzīst – vairāk negatīviem nekā pozitīviem uzskatiem par tiesu un nolēmumu objektivitāti, prasa jo īpaši pamatīgu šī institūta izpēti. Tai pat laikā temata formulējums ir atzīstams par interesantu un ļoti aktuālu, laikā, kad Latvijas Republika ir ne vien atguvusi savu neatkarību, bet ir to saistījusi ar piederību un aktīvu dalību dažādās starptautiskās institūcijās, vienlaikus pārņemot arī šo dalībvalstu atzītos tiesiskos principus, tai skaitā – principus par tiesas nolēmumu taisīšanas kārtību. Pēc autora domām, arī lasītājam būs interesanti sekot līdzi darbā sniegtajai šī institūta vēsturiskās attīstības gaitai, salīdzināt tā izpratni Latvijas Republikā ar reglamentāciju ārvalstu normatīvajā bāzē, kā arī analizēt teorētiskos un praktiskos problēmjautājumus, vienlaikus piedāvājot iespējamus risinājumus.

Maģistra darbā veiktā pētījuma mērķis bija izzināt un sniegt lasītājam padziļinātu informāciju par rakstveida procesu būtību, piemērošanas aktualitātēm un problēmām; meklēt

² Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, nr.74.,

līdzības un atšķirības gan vēsturē, gan arī ārvalstīs, kā arī izzināt un izanalizēt gan praktiķu, kuri rakstveida procesu realizē tiesas izmeklēšanā, gan apsūdzēto, kuru krimināllietu iztiesāšanā tika piemērots rakstveida process, viedokļus.

Minētā institūta analīzē un darba izstrādē darba autors pamatojās uz tiesību aktu un atsevišķu Latvijas Republikas tiesu nolēmumu analīzi, tika analizēta šos jautājumus regulējošā ārvalstu normatīvā bāze, vienlaikus salīdzinot to ar Latvijas Republikā esošo. Vēsturiskais aspekts darbā dod iespēju lasītājam vairāk iedziļināties šī institūta attīstībā un tapšanā.

Darba vispusīguma palielināšanai, darba izstrādē tika izmantoti tiesas un prokuratūras statistikas materiāli, kas, iekļauti attēlos (diagrammās), uzskatāmi parāda šī institūta piemērošanas apmērus un diferenci. Bez tam, darba izstrādes procesā autors veica aptauju starp tiesnešiem, prokuroriem, advokātiem un apsūdzētajām (notiesātajām) personām, tādējādi palielinot izpētes vispusīguma un objektivitātes pakāpi (darba izstrādē pielietotās metodes ir atzītas par visbiežāk izmantotajām. **Statistiskā metode** dod iespēju izpētīt lielu skaitu gadījumu un ar iegūtajiem statistiskajiem datiem noskaidrot likumsakarības un mijiedarbību. Statistiskā metode ļauj pētīt ne tikai noziedzības kvantitatīvo pusi, bet arī ļauj saskatīt kvalitatīvās īpatnības. Savukārt, **aptaujas metode** ir viena no izplatītākajām metodēm dažādu sabiedrības problēmu pētīšanai. Aptaujas mērķis ir iegūt informāciju par objektīviem un subjektīviem faktiem.³).

Konkrētā pētījuma un maģistra darba kopumā izpētes priekšmets un objekts – rakstveida process institūts kriminālprocesuālajā tiesvedībā apelācijas un kasācijas instancēs, tā būtības izpratne mūsu valstī un ārvalstīs, vēsturiskā attīstība un nostiprināšanās likumā, piemērošanas teorētiskie un praktiskie aspekti, ieguvumi un problēmas, kā arī iespējamie risinājumi un optimizācijas paņēmieni.

³ Kriminoloģija: mācību grāmata/papildinātais izdevums:, Zin. red. A. Vilks, K. Ķipēna, Latvijas Neatkarīgo kriminologu asociācija. Nordik, 2004., 59. – 60.lpp,

1. APELĀCIJAS INSTITŪTA UN RAKSTVEIDA PROCESA APELĀCIJĀ JĒDZIENS UN BŪTĪBA, VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA UN NOSTIPRINĀŠANA LIKUMĀ

Sākotnēji, atklājot rakstveida procesa apelācijā būtību, kā arī nākošajā nodaļā – kasācijas rakstveida procesa būtību, pēc autora domām, ir lietderīgi sniegt nelielu ieskatu pašu apelācijas un kasācijas institūtu būtībā un tā nozīmē kriminālprocesā, pēc kā, ievērojot principu „no vispārīgā uz konkrēto”, apskatīt arī rakstveida procesa specifiku un regulējumu Kriminālprocesa likumā.

Apelācija (ang. – *notice of appeal, appeal, appealation*, kr. – *апелляция*, vāc. – *Appellation, fra. – appellation*) – vēršanās augstākā (t.i. apelācijas) tiesā vai administratīvā iestādē. Sūdzība augstākā tiesu instancē par zemākas instances tiesas pieļauto kļūdu vai netaisnību, lai panāktu šīs kļūdas vai netaisnības labošanu vai atcelšanu. Šāds termina „apelācija” skaidrojums atrodams Akadēmiskajā terminu datubāzē⁴.

Likumu terminu vārdnīca apelāciju skaidro kā „atkārtotu sūdzības izskatīšanu augstākā instancē”⁵, Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca apelācijas institūtu definē kā „protesta celšanas metodi pret lēmumu, ko pieņēmusi pirmās instances tiesa, kā rezultātā lieta tiek nodota izskatīšanai un izlemšanai augstākas instances tiesā”⁶, savukārt Juridisko terminu vārdnīcā apelācijas jēdziens un būtība tiek interpretēti kā „likumīgā spēkā nestājušos kriminālspriedumu izskatīšana pēc būtības augstākā tiesas instancē kā faktisku, tā juridisku iemeslu dēļ. Tiesājamais, attaisnotais, viņu aizstāvji un likumīgie pārstāvji, kā arī cietušais un viņu pārstāvis ir tiesīgs iesniegt apelācijas sūdzību par spriedumu jebkura iemesla dēļ, kas saistīts ar likumā garantēto tiesību pārkāpumu kriminālprocesā. Civilprasītājs un viņa pārstāvis krimināllietā par spriedumu ir tiesīgs iesniegt apelācijas sūdzību tikai daļā, kas attiecas uz civilprasību. Prokurors, kas piedalījies lietā, un amatā augstāks prokurors var pārsūdzēt apelācijas kārtībā katru nelikumīgu vai nepamatotu tiesas spriedumu, iesniedzot apelācijas protestu”⁷.

Kopumā ņemot, šie skaidrojumi atklāj apelācijas institūta būtību arī mūsdienu izpratnē, lai gan daži formulējumi un institūti vairs nav aktuāli vai arī neliecina par apelācijas būtību

⁴ Akadēmiskā terminu datubāze *AkadTerm*. <http://termini.lza.lv/akadterm/index.php> (aplūkots 2010.gada 18.martā),

⁵ Likumu terminu vārdnīca: Otrais papildinātais izdevums. Sast. autoru kolektīvs. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004., 19.lpp.,

⁶ Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca: Otrais papildinātais izdevums. Sast. V. Jakubaņecs. Rīga: P&K tipogrāfija, 1999., 11.lpp.,

⁷ Juridisko terminu vārdnīca. Sast. autoru kolektīvs. Rīga: Nordik, 1998., 17.lpp.,

kriminālprocesuālā izpratnē, piemēram, Likumu terminu vārdnīcas skaidrojums – atkārtota sūdzības izskatīšana, neatbilst apelācijas būtībai, jo tā ir sprieduma pamatotības pārbaude, nevis pašas sūdzības atkārtota izskatīšana; arī „*tiesājamā*” institūtu, pretēji Latvijas Kriminālprocesa kodeksam, Kriminālprocesa likums atsevišķi neizdala – arī iztiesāšanas procesā, līdz pat sprieduma spēkā stāšanās brīdim šīs, procesā iesaistītās personas, statuss ir „*apsūdzētais*”.

1.1. Apelācijas institūts pirmskara periodā

Vēsturiskā aspektā, par atskaites punktu ņemot pirmās brīvvalsts laiku, tiesājamam bija tiesība pārsūdzēt apelācijas kārtībā negalīgu (no autora – šeit un turpmāk, sniedzot ieskatu apelācijas un kasācijas institūta izpratnē vēsturiskā aspektā, nolūkā vispusīgāk atsegt tā laika normatīvo aktu „jēgu un garu”, tiks lietota oriģināla terminoloģija) spriedumu attiecībā uz visiem lietas priekšmetiem, kas zīmējas uz viņu, un attiecībā uz katru nepareizību, kas pielaista lietu iztiesājot vai spriedumu taisot.

Vienādu tiesību ar tiesājamo baudīja arī privātapšūdzētājs, bet viņš nevarēja lūgt vairāk par to, ko lūdzis tiesas pirmajā instancē.

Prokurors varēja iesniegt apelācijas protestus tikai par tiem negalīgiem spriedumiem, kuri nesaskanēja ar viņa dotajiem atzinumiem, un tikai tajos jautājumos, kuros tiesas pirmā instance nebija ievērojusi viņa prasījumus.

Visbeidzot, civilprasītājam (arī personām, pret kurām vērsta prasība par kaitējumu vai zaudējumu atlīdzību) bija tiesība pārsūdzēt tikai tās negalīgā sprieduma daļas, kuras zīmējās uz atlīdzību par kaitējumiem un zaudējumiem.⁸

Pretēji mūsdienām, pirmās brīvvalsts laikā apelāciju varēja iesniegt kā rakstiski, tā arī mutiski, pārsūdzības ierakstot protokolā.

Protesti un pārsūdzības, pēdējās norādot lūdzēju un lūdzēja dzīvesvietu, to vai sūdzība sniegta pret visu spriedumu vai zināmu tā daļu, ar ko spriedums tiek atspēkots un ko īsti lūdz pārsūdzības iesniedzējs, bija iesniedzami tiesai, kas spriedumu taisījusi, ne vēlāk kā divu nedēļu laikā no sprieduma pasludināšanas (šeit jāmin interesants fakts – laiks no 17. līdz 30.jūnijam termiņu tecēšanas ziņā visās tiesu iestādēs bija pielīdzināms svinamām dienām).⁹

⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Tieslietu ministrijas Kodifikācijas departamenta 1939.gada izdevums*. Rīga: Valsts tipogrāfija, 875. – 879.p.,

⁹ tur pat, 882. – 885.p.,

Par dienu, kurā tika nolikta lietas iztiesāšana apelācijas kārtībā, tiesājamam un citiem lietas dalībniekiem paziņoja ar pavēstēm pēc lietā norādītās uzturēšanās vietas un viņi, t.sk. tiesājamie, varēja ierasties personīgi vai sūtīt pilnvarniekus. Tiesājamo vai lietas dalībnieku neierašanās neapturēja lietas referēšanu un izspriešanu, izņemot gadījumus, kad tiesa to uzskatīja par nepieciešamu vai kad puses pašas to lūdza un šī lūguma izpildei neradās kavēkļi.¹⁰

Lietas referēšana notika atklāti – palātas loceklis lietu referēja mutiski, nolasot pie tam tos aktus vai dokumentus, kuri, to svarīgās nozīmes dēļ lietā, jāreferē vārdu pa vārdam. Pēc referāta, puses un visi lietas dalībnieki tika pielaisti piedalīties debatēs uz vispārēja pamata.

Spriedumu lūkojot cauri uz tiesājamā pārsūdzību, viņam piespiesto sodu varēja ne vien mazināt, bet arī pavisam atcelt, savukārt sodu paaugstināt vai to uzlikt tiesājamam, kuru tiesas pirmā instance attaisnojusi, atļauts apelācijas kārtībā bija tikai gadījumā, kad par to bija iesniegts prokurora protests vai privātpārsūdzētāja pārsūdzība.¹¹

1.2. Apelācijas izpratne Latvijas PSR un Latvijas Kriminālprocesa kodeksā

Mainījās laiki, varas, ideoloģijas un likumi mainījās tiem līdz...

Ar Latvijas PSR 1961.gada 6.janvāra likumu „Par Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa apstiprināšanu” tika noteikts apstiprināt Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Kriminālprocesa kodeksu un noteikt tā spēkā stāšanos 1961.gada 1.aprīlī.¹²

Visbūtiskākā atšķirība, kas šo normatīvo aktu izceļ starp citiem, šajā darbā aplūkotojiem, ir patstāvīga apelācijas institūta neesamība, piešķirot šo funkciju veikšanu kasācijas instancei.

Apskatāmā kodeksa piektās sadaļas „Spriedumu un lēmumu, kas nav stājušies likumīgā spēkā, jauna izskatīšana” divdesmit astotās nodaļas „Sūdzību un protestu iesniegšana par tiesas spriedumiem un lēmumiem un tiesneša lēmumiem, kas nav stājušies likumīgā spēkā” 322.pants reglamentēja tiesājamā, viņa aizstāvja un likumiskā pārstāvja, kā arī cietušā un viņa pārstāvja tiesības pārsūdzēt tiesas spriedumu kasācijas kārtībā. Minētā panta otrā daļa prokuroram uzlika par pienākumu noprotēt kasācijas kārtībā katru nelikumīgu vai nepamatotu spriedumu; civilprasītājam, civilatbildētājam un viņu pārstāvjiem bija tiesības pārsūdzēt spriedumu tai daļā,

¹⁰ tur pat, 898. – 899.p.,

¹¹ tur pat, 910. – 911.p.,

¹² likums „Par Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa apstiprināšanu”: Latvijas PSR likums. Grām.: *Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss: Oficiālais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli*. Rīga: Avots, 1985.,

kas attiecās uz civilprasību, savukārt, attaisnotajam bija noteiktas tiesības kasācijas kārtībā pārsūdzēt attaisnojošu spriedumu attaisnošanas motīvu un pamatojuma daļā.

Panta pēdējā, piektā daļa, noteica, ka Latvijas PSR Augstākās tiesas spriedums nav pārsūdzams, un par to nevar iesniegt protestu kasācijas kārtībā.¹³

Par rajona (pilsētas) tautas tiesas spriedumu, kas vēl nebija stājies likumīgā spēkā, sūdzību vai protestu varēja iesniegt Latvijas PSR Augstākās tiesas Krimināllietu tiesas kolēģijai. Sūdzība un protestus par pirmās instances tiesas spriedumiem un lēmumiem, kā arī par tiesneša lēmumiem, varēja iesniegt septiņu dienu laikā no to pieņemšanas brīža.

Izskatot lietu kasācijas kārtībā, tiesa pārbaudīja sprieduma likumību un pamatotību pēc lietā esošiem un papildus iesniegtiem materiāliem.

Saskaņā ar kodeksa 334.panta nosacījumiem, lietas izskatīšanā kasācijas instances tiesā varēja piedalīties: attaisnotais, notiesātā vai attaisnotā likumiskie pārstāvji, aizstāvis, kā arī cietušais, civilprasītājs, civilatbildētājs un viņu pārstāvji. Ja minētās personas, kam laikā paziņots par lietas iztiesāšanas dienu, neieradās, tas nebija šķērslis lietas izskatīšanai kasācijas instances tiesā. Jautājumu par paša notiesātā piedalīšanos tiesas sēdē, kurā tika izskatīta krimināllieta kasācijas kārtībā, izšķīra šī pati tiesa.¹⁴

Visbeidzot, tiesa, pēc krimināllietas izskatīšanas kasācijas kārtībā, pieņēma vienu no sekojošiem lēmumiem:

- atstāja spriedumu negrozītu, savukārt sūdzību vai protestu noraidīja;
- atcēla spriedumu un nodeva lietu jaunai izziņai, iepriekšējai izmeklēšanai vai iztiesāšanai;
- atcēla spriedumu un izbeidza lietu;
- grozīja spriedumu.¹⁵

Atkal nāca pārmaiņu laiks un Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa nosaukums tika izteikts jaunā redakcijā, noņemot abreviatūru „PSR” – Latvijas Kriminālprocesa kodekss, taču būtība, t.sk. attiecībā uz apelācijām (šī normatīvā akta redakcijā – kasācijām), nemainījās. Nemainījās līdz 1995.gada 1.oktobrim, kad stājās spēkā 1994.gada 22.jūnija likums „Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā” un turpmāk normatīvais akts reglamentēja arī spriedumu izskatīšanu apelācijas kārtībā.¹⁶

¹³ Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss: Latvijas PSR likums. Grām.: *Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss: Oficiālais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli*. Rīga: Avots, 1985.,

¹⁴ tur pat, 334.p.,

¹⁵ tur pat,

¹⁶ Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1994, Nr.80,

Turpmāk kodeksa 433.pants noteica, ka pārsūdzēšana apelācijas kārtībā ir likumīgā spēkā nestājušos tiesas nolēmumu pārsūdzība augstākai tiesas instancei nolūkā no jauna izskatīt lietu pēc būtības kā faktiski, tā juridiski iemeslu dēļ. Likums noteica prokurora, kurš piedalījies lietā un amatā augstāka prokurora tiesības iesniegt apelācijas protestu, savukārt tiesājamais un attaisnotais, viņu aizstāvji un pārstāvji, kā arī cietušais, civilprasītājs, civilatbildētājs un viņu pārstāvji bija tiesīgi iesniegt apelācijas sūdzību.¹⁷

Apelācijas sūdzību un protestu iesniedza rakstveidā ne vēlāk kā desmit dienu laikā pēc sprieduma pasludināšanas, norādot konkrētus nolēmuma pārsūdzēšanas iemeslus, kuru dēļ lieta skatāma pēc būtības no jauna, un izsakot konkrētus lūgumus, kā arī norādot uz aizstāvja nepieciešamību un to, vai viņš ir jānorīko tiesai.

Krimināllietas apelācijas kārtībā izskatīja tiesa attiecīgi vai nu triju apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesnešu sastāvā, vai triju Augstākās tiesas Krimināllietu tiesas palātas tiesnešu sastāvā, uz tiesas sēdi aicinot prokuroru, tiesājamo, kurš bija pārsūdzējis pirmās instances tiesas spriedumu, vai attiecībā uz kuru šo spriedumu bija noprotējis prokurors, cietušos, civilprasītāju un civilatbildētāju, viņu aizstāvjus un likumiskos pārstāvjus.

Saskaņā ar Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 447.panta pirmās daļas 1. – 5.punktu nosacījumiem, lietas izskatīšanas rezultātā apelācijas instances tiesa bija tiesīga pieņemt vienu no sekojošiem nolēmumiem:

- atstāt negrozītu pirmās instances tiesas spriedumu (pieņēma lēmumu);
- atcelt pirmās instances tiesas spriedumu, taisot jaunu spriedumu (taisīja spriedumu);
- atcelt pirmās instances tiesas spriedumu daļā, taisot šajā daļā jaunu spriedumu (taisīja spriedumu);
- atstāt negrozītu pirmās instances tiesas lēmumu (pieņēma lēmumu);
- pilnīgi vai daļēji atcelt pirmās instances tiesas nolēmumu, nodot lietu jaunai izskatīšanai vai papildu pirmstiesas izmeklēšanai (pieņēma lēmumu).¹⁸

1.3. Apelācijas institūts un rakstveida process apelācijā mūsdienās

Šobrīd, vispārīgā aspektā attiecinot gan uz mutvārdu, gan arī uz rakstveida procesu, Kriminālprocesa likuma 549.panta redakcijā pārsūdzēšana apelācijas kārtībā ir rakstveida apelācijas protesta vai sūdzības iesniegšana par spēkā nestājušos pirmās instances tiesas

¹⁷ tur pat, 443.p.,

¹⁸ tur pat, 447.p.,

nolēmumu, nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā kā faktisku, tā juridisku iemeslu dēļ.¹⁹

Apelācijas sūdzību vai protestu iesniedz ne vēlāk kā desmit dienu laikā vai, ja tiesa pagarinājusi pārsūdzības termiņu, ne vēlāk kā divdesmit dienu laikā pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums.

Iesniedzot apelācijas sūdzību vai protestu, jānorāda:

- tiesas nolēmumu, par kuru iesniedz sūdzību vai protestu;
- kādā apjomā nolēmumu pārsūdz vai noprotē;
- kā izpaužas nolēmuma nepareizība;
- pierādījumus, kuri jāpārbauda apelācijas instances tiesai;
- vai tiek pieteikti jauni pierādījumi, kādi, par kādiem apstākļiem un kādēļ šie pierādījumi nebija iesniegti vai pārbaudīti pirmās instances tiesā;
- iesniedzēja lūgumu;
- sūdzībai vai protestam pievienoto dokumentu sarakstu.

Minēto prasību neievērošana var būt par pamatu iesniegtās apelācijas sūdzības vai protesta atstāšanai bez virzības un, nenovēršot likumā noteiktā kārtībā pārkāpumus, - pat bez izskatīšanas.²⁰

Ja nav apstākļu, kas liedz lietu izskatīt apelācijas kārtībā, tiesnesis pieņem lēmumu par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida vai mutvārdu procesā.

Lietu apelācijas instances tiesā iztiesā triju tiesnešu sastāvā, no kuriem viens ir tiesas sēdes priekšsēdētājs. Procesuāli lieta tiek iztiesāta kārtībā, kāda noteikta krimināllietu iztiesāšanai pirmās instances tiesā, izņemot tieši apelācijai raksturīgos apstākļus.

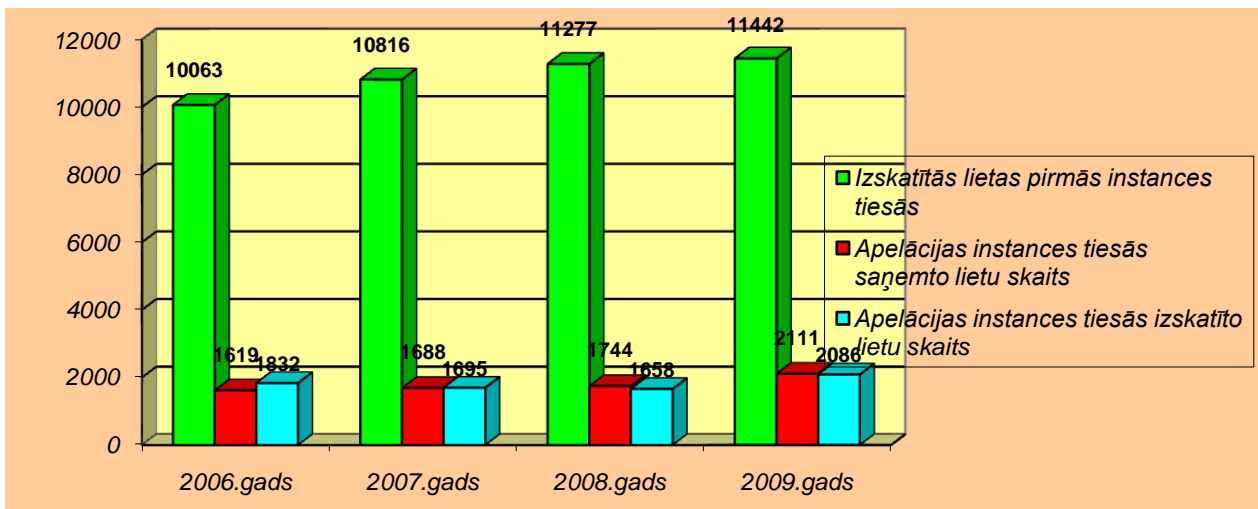
Tiesas izmeklēšana apelācijas instances tiesā sākas ar tiesneša ziņojumu par pirmās instances tiesas sprieduma būtību un apelācijas sūdzībā vai protestā izteiktajiem argumentiem. Apelācijas instances tiesa, pēc tiesas izmeklēšanas pabeigšanas, atkarībā no noskaidrotajiem apstākļiem, var pieņemt dažādus, krimināltiesiskās attiecības neregulējošus nolēmumus – lēmumu par pirmās instances tiesas nolēmuma negrozīšanu, par pirmās instances tiesas nolēmuma atcelšanu, izbeidzot kriminālprocesu Kriminālprocesa likuma paredzētos gadījumos, kā arī lēmumu par pirmās instances tiesas nolēmuma atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā, nosūtot krimināllietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai; apelācijas instances tiesa var taisīt arī

¹⁹ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, Nr.74.,

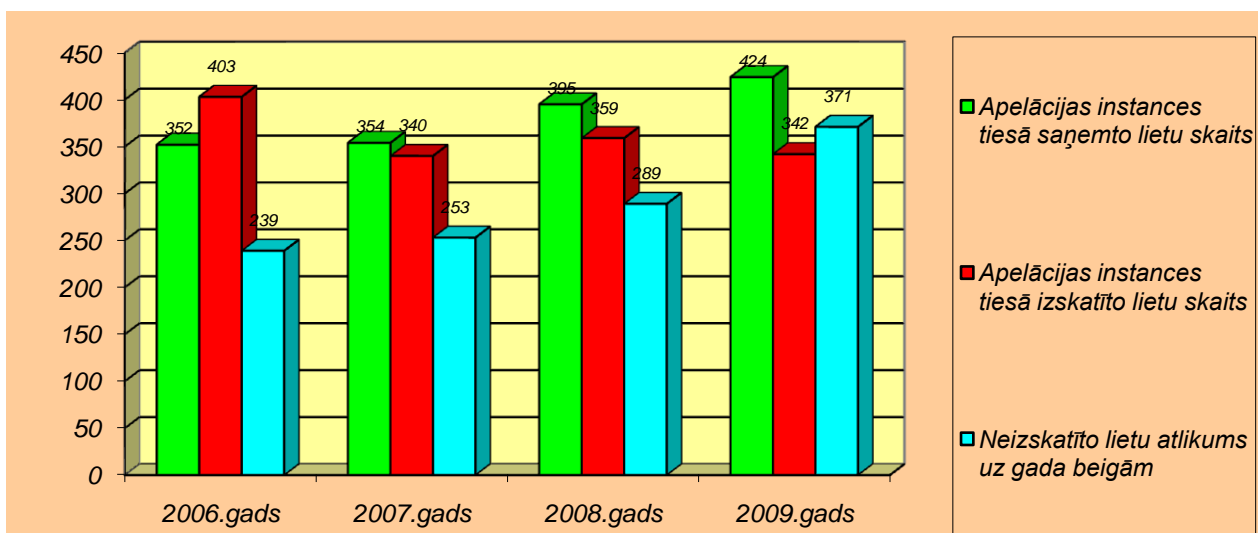
²⁰ tur pat, 551., 553.p.,

spriedumu par pirmās instances nolēmuma atcelšanu, taisot jaunu nolēmumu un par pirmās instances nolēmuma atcelšanu kādā daļā, taisot, attiecīgi, šajā daļā jaunu nolēmumu.²¹

Lai lasītājam rastos priekšstats par to, cik lietas tiek izskatītas pirmās instances tiesā, cik tiek saņemtas un tiek izskatītas apelācijas instances tiesā, darba autors piedāvā ieskatu tiesas statistikas datos, kur šī informācija tiek akumulēta un sistematizēta (*skatīt attēlus Nr.1.1 un Nr.1.2*).^{22,23}

1.1. att. Pirmās un apelācijas instances (apgabaltiesu Krimināllietu kolēģijās) tiesās saņemto un apelācijas instances tiesās izskatīto lietu diference 2006. – 2009.gados

1.2. att. Apelācijas instances (Augstākās tiesas Krimināllietu tiesas Palātā) tiesā saņemto, izskatīto un atlikumā palikušo lietu diference 2006. – 2009.gados

²¹ tur pat, 563.p.,

²² Tiesu statistika krimināllietās <http://www.tiesas.lv/index.php?id=2044> (aplūkots 2010.gada 18.martā),

²³ <http://www.at.gov.lv/files/statistics/2010/31.jpg> (aplūkots 2010.gada 18.martā),

Statistikas dati liecina, ka 2009.gadā, apgabaltiesu līmenī, būtiski palielinājies apelācijas instances tiesās izskatīto lietu skaits, kas, iespējams, daļēji (daļēji tāpēc, ka šāds palielinājums konstruktīvi bija iespējams tikai tāpēc, ka palielinājās arī saņemto lietu skaits) izskaidrojams ar grozījumiem Kriminālprocesa likumā, kas stājās spēkā tieši šajā gadā – 2009.gada 1.jūlijā.

Minētie, jau paši par sevi apjomīgie, grozījumi ieviesa arī būtiskas izmaiņas tieši attiecībā uz lietu izskatīšanas kārtību apelācijas instancē – likumdevējs piešķīra apelācijas instances tiesām tiesības skatīt lietu apelācijas kārtībā rakstveida procesā, kas, nedaudz aizsteidzoties notikumiem priekšā, jāatzīmē, ir jaunums ne vien Latvijas Republikas kriminālprocesuālajā tiesvedībā, bet arī ārvalstīs.

Vācot informāciju par rakstveida procesa institūta gan apelācijā, gan arī kasācijā attīstību vēsturiskā aspektā, autors lūdza un arī saņēma informāciju no pašiem „pirmavotiem”, proti, Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras Darbības vadības un analīzes departamenta Metodikas nodaļas prokurores Sandras Kerno, kura darbojās gan Kriminālprocesa likuma izstrādes darba grupās, gan arī pašlaik ņem aktīvu dalību tā pilnveidošanā. Prokurore zināja liecināt, ka Kriminālprocesa likums kopumā, gan arī atsevišķi tā grozījumi tika un tiek virzīti uz to, lai procesu padarītu vienkāršāku, ātrāku un procesuāli ekonomiskāku. Lielu artavu šī mērķa sasniegšanā deva bijušais Latvijas Republikas Ģenerālprokurors Jānis Skrastiņš, kurš vienlaikus bija arī Kriminālprocesa likuma izstrādes darba grupas loceklis. J. Skrastiņš kritizēja tajā laikā spēkā esošo, neskaitāmas reizes grozīto 1961.gada LPSR Kriminālprocesa kodeksu, kurš pēc valstiskās neatkarības atgūšanas tika pārdēvēts par Latvijas Kriminālprocesa kodeksu. Akcentējot savu uzmanību uz to, ka Latvijas Kriminālprocesa kodeksā pēdējos gados izdarīti būtiski grozījumi, kas radikāli mainījuši tā struktūru un pamatprincipus, J. Skrastiņš tomēr norādīja uz vairākiem būtiskiem trūkumiem, kas, faktiski, norādīja uz jauna likuma nepieciešamību – daudzo grozījumu un savas padomiskās izcelsmes dēļ, kodekss nebija organiski vienots, tas bija ļoti darbietilpīgs, tāpēc arī dārgs un ilgs, netika izmantotas strauji augošās tehniskās iespējas kriminālprocesa veikšanai, u.t.t.²⁴²⁵

Tomēr, arī apzinoties skaudro nepieciešamību pēc kvalitatīvi jauna procesuālā likuma, darbs pie tā tapšanas līdz spēkā stāšanās brīdim bija ilgs un komplicēts. Tika rīkoti dažādi vietēja

²⁴ Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesi Latvijā. <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=4874>, (aplūkots 2010.gada 17.martā),

²⁵ Skrastiņš J. Par mūsdienīgu kriminālprocesi Latvijā. <http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=5920>, (aplūkots 2010.gada 17.martā),

un starptautiska mēroga semināri (piemēram, 1998.gada 28. – 30.aprīlī, sadarbojoties Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūrai un Amerikas Savienoto Valstu Tieslietu ministrijai tika rīkots seminārs „Kriminālprocesa likumprojekta izstrādes principu pilnveidošana: pierādīšanas pienākuma (nastas) pārceļšana, aizstāvības nodrošināšana, kriminālprocesa un tiesvedības vienkāršošana”), tika izstrādāti un apspriešanai piedāvāti atsevišķi likumprojekti, kuru neoficiālie nosaukumi cēlušies un norāda par galveno virzītāju (V. Jēkabsones projekts) vai uz apspriešanas vietu („Cēsu projekts”²⁶); ar Ministru prezidenta rīkojumiem tika izveidotas vairākas darba grupas (darba grupu vadītāji – A. Maldups²⁷, J. Skrastiņš²⁸, G. Kūtris²⁹), tomēr rezultāts, kā jau autors minēja, tika sasniegts tikai 2005.gada 1.oktobrī.

Cik darbietilpīgs un komplicēts bija Kriminālprocesa likuma izstrādāšanas un spēkā stāšanās ceļš, tik vienkāršs un ātrs izskatās ceļš, ko veica likumdevējs, pieņemot jau pieminētos grozījumus Kriminālprocesa likumā, kuri reglamentēja, cita starpā, arī rakstveida procesa piemērošanu, skatot lietu apelācijas instances tiesā.

Latvijas Republikas likumdevēja mājas lapā ir dota iespēja izsekot šim procesam visā pilnībā.

2009.gada 11.martā Saeimas Preses dienests izplatīja sekojoša satura informāciju: „Saeima ceturtdien, 12.martā, trešajā lasījumā skatīs Juridiskās komisijas sagatavotos grozījumus Kriminālprocesa likumā.

Apjomīgie grozījumi vērsti uz to, lai padarītu kriminālprocesu efektīvāku, samazinātu laika patēriņu, kā arī ar procesa virzīšanu saistītās izmaksas (teksta daļas izcēlums – autora).

Strādājot pie likuma grozījumiem, atbildīgā komisija izskatījusi vairāk nekā 300 priekšlikumu. Grozījumi izstrādāti ciešā sadarbībā ar prokuratūru, policiju un citiem nozares ekspertiem, tādējādi jau likuma tapšanas stadijā iesaistot cilvēkus, kas šo likumu piemēros reālajā dzīvē.

Viens no būtiskākajiem pantiem attiecas uz apsūdzētā sadarbību ar izmeklēšanas iestādēm, lai stimulētu smagus noziegumus izdarījušas personas sniegt liecības par citu personu izdarītajiem noziegumiem. Grozījumi paredz iespēju nosacīti atbrīvot no kriminālatbildības

²⁶ „Cēsu projekts”, Kriminālprocesa likumprojekts, Cēsu rajons, viesnīca „Melturi” 03.05.1999 – 06.05.1999, *nepublicēts materiāls*,

²⁷ Par kriminālprocesa likumprojekta izstrādes principu pilnveidošanas darba grupu: Ministru prezidenta rīkojums Nr.40. *Latvijas Vēstnesis*, 1998.18.februāris, Nr.42/43.,

²⁸ Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei: Ministru prezidenta rīkojums Nr.374. *Latvijas Vēstnesis*, 1999.21.septembris, Nr.308/309,

²⁹ Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei: Ministru prezidenta rīkojums Nr.63. *Latvijas Vēstnesis*, 2001.27.februāris, Nr.32,

personu, kura apsūdzēta smaga nozieguma izdarīšanā un kura būtiski palīdzējusi atklāt smagu vai sevišķi smagu noziegumu, kas ir smagāks vai bīstamāks par šīs pašas personas nodarīto.

Nosacītas atbrīvošanas iespēja neattieksies uz personām, kas tīši nodarījušas smagus miesas bojājumus, izdarījušas smagus dzimumnoziegumus, veikuši laupīšanu, vai arī virkni smagu noziegumu, kas saistīti ar narkotiskajām vielām. Tāpat šī panta normas neattieksies uz personām, kas izdarījušas sevišķi smagus noziegumus.

Kriminālprocesa grozījumus sagatavoja Juridiskās komisijas pārraudzībā strādājoša apakškomisija darbam ar Kriminālprocesa likumu. Pēc darba pabeigšanas šī apakškomisija likvidēta.³⁰

Kā redzams no iepriekšējā paziņojuma – rakstveida procesa aktualitāte netika atzīmēta un akcentēta, lai gan, pēc autora domām, tā nozīme kriminālprocesuālā taisnīguma noregulēšanā, ir ļoti ievērojama. Vēl vairāk – šo, autoraprāt, nepietiekoši zemo vērtību šim institūtam un tā regulējumam pierāda tas apstākļi, ka priekšlikumi par rakstveida procesu tika iesniegti tikai! likumprojekta trešajā lasījumā. Otrajā lasījumā, daļā, kas attiecas uz apelācijas tiesvedību, tika piedāvāti vien grozījumi lietotajā terminoloģijā, aizstājot terminu „izskatīšana” ar terminu „iztiesāšana”.³¹

Likumprojekta trešajam lasījumam ienāca uzreiz divi, gandrīz identiski, priekšlikumi – no Tieslietu ministra G. Bērziņa un Saeimas Juridiskās komisijas, piedāvājot likumdevējam leģitimizēt rakstveida procesu apelācijas instancē. Piedāvāju shematiski aplūkot šos priekšlikumus, treknrakstā izceļot atšķirību priekšlikumos (*skatīt tabulu Nr. 1.1*).³²

1.1 tabula

Tieslietu ministra G. Bērziņa un Saeimas Juridiskās komisijas iesniegtie priekšlikumi Kriminālprocesa likuma grozījumiem

<u>G. Bērziņa priekšlikums</u>	<u>Juridiskās komisijas priekšlikums</u>
„559.pants. Lietas pieņemšana iztiesāšanai.	„559.pants. Lietas pieņemšana iztiesāšanai.
(1) Ja nav apstākļu, kas liedz lietu izskatīt	(1) Ja nav apstākļu, kas liedz lietu izskatīt

³⁰ Saeima lems par apjomīgiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā (11-03-2009)

<http://www.saeima.lv/pages/html-saturs.jsp?id=13555&mode=print> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

³¹ Priekšlikumu tabula

<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/BEEEA329E7610380C2257452001EBAE3?OpenDocument>, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

³² Priekšlikumu tabula.

<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/9D782A22F3263686C225757000496437?OpenDocument>, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

<p>apelācijas kārtībā, tiesnesis pieņem lēmumu par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida vai mutvārdu procesā.</p> <p>(2) Lēmumā par lietas pieņemšanu iztiesāšanai mutvārdu procesā norāda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) lietas iztiesāšanas laiku un vietu; 2) kādas personas aicināmas uz tiesas sēdi; 3) kā izlemti pieteiktie lūgumi un kādi papildmateriāli izprasāmi sakarā ar pieteiktajiem lūgumiem. <p>(3) Par lietas iztiesāšanas laiku un vietu paziņo personām, kuru intereses un tiesības aizskar iesniegtā apelācijas sūdzība vai protests, un pirmās instances tiesai.</p> <p>(4) Lietu var iztiesāt rakstveida procesā, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par piesprietā soda mīkstināšanu vai arī tajā norādīts uz apstākļiem, kuru dēļ pirmās instances tiesas nolēmums katrā ziņā jāatceļ, un, ja prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, pret to neiebilst.</p> <p>(5) Lēmumā par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida procesā norāda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tiesas sastāvu, kādā lieta tiks iztiesāta; 2) tiesības prokuroram vai personai, kuras intereses aizskar izskatāmā sūdzība vai protests, septiņu dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim, kā arī iesniegt iebildumus par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā; 3) tiesības prokuroram iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību; 4) nolēmuma pieejamības dienu.” 	<p>apelācijas kārtībā, tiesnesis pieņem lēmumu par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida vai mutvārdu procesā.</p> <p>(2) Lēmumā par lietas pieņemšanu iztiesāšanai mutvārdu procesā norāda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) lietas iztiesāšanas laiku un vietu; 2) kādas personas aicināmas uz tiesas sēdi; 3) kā izlemti pieteiktie lūgumi un kādi papildmateriāli izprasāmi sakarā ar pieteiktajiem lūgumiem. <p>(3) Par lietas iztiesāšanas laiku un vietu paziņo prokuroram un personām, kuru intereses un tiesības aizskar iesniegtā apelācijas sūdzība vai protests, un pirmās instances tiesai.</p> <p>(4) Lietu var iztiesāt rakstveida procesā, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par piesprietā soda mīkstināšanu vai arī tajā norādīts uz apstākļiem, kuru dēļ pirmās instances tiesas nolēmums katrā ziņā jāatceļ, un, ja prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, pret to neiebilst.</p> <p>(5) Lēmumā par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida procesā norāda:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) tiesas sastāvu, kādā lieta tiks iztiesāta; 2) tiesības prokuroram vai personai, kuras intereses aizskar izskatāmā sūdzība vai protests, septiņu dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim, kā arī iesniegt iebildumus par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā; 3) tiesības prokuroram iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību; 4) nolēmuma pieejamības dienu.”
---	--

No Saeimas sēžu stenogrammas secināms, ka šis priekšlikums („paplašinātais” variants, paredzot paziņošanu arī prokuroram) Saeimā tika atbalstīts bez iebildumiem un precizējumiem³³ (jānorāda, ka šis nebija vienīgais pants, kas attiecās uz apelācijas tiesvedību un kura redakcijā tika izdarīti grozījumi; tieši Kriminālprocesa likuma 559.panta, kā ilustratora, izvēle tiek pamatota ar tā idejisko saturu).

Pēc 2009.gada 1.jūlijā spēkā stājušiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā³⁴, šī normatīvā akta 559.panta pirmā, ceturtā un piektā daļas nosaka, ka nepastāvot apstākļiem, kas liedz lietu izskatīt apelācijas kārtībā, tiesnesis pieņem lēmumu par lietas pieņemšanu izskatīšanai rakstveida vai mutvārdu procesā. Lietu var iztiesāt rakstveida procesā, ja apelācijas sūdzībā vai protestā ir izteikts lūgums tikai par piespriedē soda mīkstināšanu vai arī tajā norādīts uz apstākļiem, kuru dēļ pirmās instances tiesas nolēmums katrā ziņā jāatceļ, un, ja prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar, pret to neiebilst.

Lēmumā par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida procesā norāda:

- tiesas sastāvu, kādā lieta tiks iztiesāta;
- tiesības prokuroram vai personai, kuras intereses izskatāmā sūdzība vai protests aizskar, desmit dienu laikā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim, kā arī iesniegt iebildumus par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā;
- tiesības prokuroram iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību;
- nolēmuma pieejamības dienu.³⁵

Sākotnēji termiņš, kura tecējumā prokurors vai persona, kuras intereses izskatāmā sūdzība vai protests aizskar, ir tiesīgi pieteikt noraidījumus vai iesniegt iebildumus, bija septiņas dienas, kas tika pagarināts uz desmit dienām ar 2010.gada 14.janvāra likumu (spēkā no 2010.gada 4.februāra).³⁶

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 561.¹panta nosacījumiem, lietu rakstveida procesā, kas ir atzīstams par pamatatšķirību no mutvārdu procesa, izskata pēc lietā esošiem materiāliem, ievērojot apelācijas instances tiesas kompetenci.

Par lietas apstākļiem ziņo referents.

Rakstveida procesā tiesa pieņem lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā gadījumos, kad iebildumus iesniedzis prokurors vai persona, kuras intereses un tiesības (iepriekš

³³ Stenogramma.

<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/28BC493027783F75C225757C0049E559?OpenDocument>, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

³⁴ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2009.1.aprīlis, nr.51.,

³⁵ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, nr.74.,

³⁶ Grozījumi Kriminālprocesa likumā: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2009.3.februāris, nr.19.,

jau apskatītais Kriminālprocesa likuma 559.panta piektās daļas 2.punkts, pretēji šeit norādītajam, tiesības iesniegt iebildumus, bez prokurora, piešķir personai, kuras intereses, nevis intereses un tiesības sūdzība vai protests aizskar) sūdzība vai protests aizskāris. Bez tam, tiesa arī pēc savas iniciatīvas var pieņemt lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā.

Pretēji iepriekš minētajiem nolēmumu veidiem, kurus var taisīt apelācijas instances tiesa, skatot lietu apelācijas kārtībā, rakstveida procesā šis uzskaitījums ir ierobežotāks. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 563.panta 1.¹daļas un otrās daļas nosacījumiem, rakstveida procesā apelācijas instances tiesa var pieņemt vienu no turpmāk uzskaitītiem nolēmumiem:

- atstāj negrozītu pirmās instances tiesas nolēmumu (pieņem lēmumu);
- atceļ pirmās instances tiesas spriedumu daļā par sodu un šajā daļā taisa jaunu spriedumu (taisā spriedumu);
- atceļ pirmās instances tiesas nolēmumu pilnībā un nosūta krimināllietu jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesai (pieņem lēmumu).

Pārējā daļā Kriminālprocesa likuma nosacījumi par prasībām apelācijas tiesvedībā, ir identiski rakstveida un mutvārdu procesos.

2. KASĀCIJAS INSTITŪTA UN RAKSTVEIDA PROCESA KASĀCIJĀ JĒDZIENS UN BŪTĪBA, VĒSTURISKĀ ATTĪSTĪBA UN NOSTIPRINĀŠANA LIKUMĀ

Kasācija - (*lat.* – *cassatio*, *ang.* – *cassation*, *kr.* – *кассация*, *vāc.* – *Kassation*) likumīgā spēkā nestājušos tiesu nolēmumu (spriedumu, lēmumu) izskatīšana Augstākās tiesas Senātā ar nolūku atcelt pārsūdzamo spriedumu vai lēmumu, ja taisot spriedumu tiesa nepareizi piemērojusi vai iztulkojusi materiālo tiesību normu, pārkāpusi procesuālo tiesību normu, vai, izskatot lietu, pārsniegusi savas kompetences robežas.³⁷

Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca kasācijas institūtu definē kā „pēdējās instances galīgā lēmuma, kas ir pretrunā spēkā esošajai likumdošanai, anulēšana augstākajā tiesu instancē”³⁸, savukārt Juridisko terminu vārdnīcā kasācijas jēdziens un būtība tiek interpretēta kā „tiesu, tiesnešu nolēmumu, kas nav stājušies likumīgā spēkā, izskatīšana Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamentā pēc sūdzības vai protesta, nolūkā atcelt pārsūdzēto vai noprotētoto spriedumu vai lēmumu krimināllietā un nosūtīt lietu jaunai izskatīšanai. Sūdzību var iesniegt tiesājamais, attaisnotais, viņu aizstāvis un likumiskais pārstāvis, cietušais, civilprasītājs, civiltbildētājs un viņu pārstāvji. Protestu iesniedz prokurors. Spriedumu izskatīšana kasācijas kārtībā pieļaujama tikai tādā gadījumā, ja, taisot spriedumu, būtiski pārkāpts Krimināllikums vai Kriminālprocesa likums”³⁹.

Arī šajos skaidrojumos, salīdzinošā aspektā, varētu norādīt uz tiesājamā institūta neesamību Kriminālprocesa likumā; tāpat zināmas pretenzijas, pēc autora domām, būtu izvirzāmas Juridiski terminoloģiskās, skaidrojošās vārdnīcas viedoklim par to, ka kasācijas instancē tiek pārsūdzēti „pēdējās instances galīgie lēmumi”. Ne apgabaltiesu Krimināllietu kolēģijas, ne arī Augstākās tiesas Palāta nav atzīstamas par pēdējām instancēm, kā arī apelācijas kārtībā pieņemtie nolēmumi nav atzīstami par galīgiem.

³⁷ Tiesu sistēma. <http://www.lawin.lv/html/likumdosana/situacijas/tiesas.php> (aplūkots 2010.gada 14.aprīlī),

³⁸ Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca: Otrais papildinātais izdevums. Sast. V. Jakubaņecs. Rīga: P&K tipogrāfija, 1999., 11.lpp.,

³⁹ Juridisko terminu vārdnīca. Sast. autoru kolektīvs. Rīga: Nordik, 1998., 17.lpp.,

2.1. Kasācijas institūts pirmskara periodā

Pirmskara Latvijā spēkā esošais un procesuālo kārtību regulējošais Kriminālprocesa likums noteica dažādu tiesāšanās kārtību miertiesās un vispārīgās tiesu iestādēs. Dažāda bija arī kasācija, atkarībā no tā, kur lieta ir bijusi skatīta iepriekš. Ņemot vērā, ka maģistra darba izpētes priekšmets nav kasācijas institūts kā tāds, kad varētu sniegt daudz plašāku un detalizētāku ieskatu šī institūta vēsturiskā regulējuma abos procesuālajos veidos un kārtībā, un, pamatojoties uz to, ka iztiesāšanas kārtība vispārīgās tiesās un lietu kategorijas, kas tajās tika skatītas, salīdzinošā aspektā, ir vistuvākās mūsdienām, miertiesās taisīto nolēmumu pārsūdzības kārtība un skatīšana kasācijas instancē, netiks aplūkota sīkāk (aplūkotajā laikā miertiesām piekrita lietas par noziedzīgiem nodarījumiem, par kuriem, kā augstākais sods, draudēja naudas sods, arests vai cietums; visas pārējās lietas tika skatītas vispārīgās tiesu iestādēs⁴⁰).

Sūdzības un protesti kasācijas kārtībā bija pieļaujami (no autora – normatīvā aktā lietotā terminoloģija) tikai par galīgiem spriedumiem, kurus nevarēja vairs pārsūdzēt apelācijas kārtībā. Šādus protestus un sūdzības bija tiesīgi iesniegt tie paši lietas dalībnieki, kuriem tādas tiesības likums piešķīra apelācijas instancē, izņemot atsevišķus aprobežojumus. Tas, kurš nebija iesniedzis apelācijas sūdzību vai protestu par apgabaltiesas negatīvu spriedumu, nevarēja arī lūgt, lai tiktu atcelts apelācijas spriedums, gadījumos, kad apelācijas instance to nebija grozījusi. Likums noteica, ka katra puse, kas lietā piedalās, varēja lūgt, lai atceļ spriedumu tādu noteikumu pārkāpšanas dēļ, kuri aizsargā tikai viņas, bet ne pretējās puses tiesības.⁴¹

Sūdzības un protesti par galīgiem spriedumiem bija pieļaujami:

- kad likuma tiešais jēgums redzami pārkāpts un likums nepareizi iztulkots, noteicot noziedzīgo nodarījumu un soda veidu;
- kad pārkāpti tik svarīgi tiesāšanas kārtības noteikumi, ka tos neievērojot nav iespējams piešķirt tiesas lēmumam tiesas sprieduma spēku;
- kad pārkāptas tiesu iestādei ar likumu piešķirtās pārziņas vai varas robežas.⁴²

Nevienam no lietas dalībniekiem neaicināja uz krimināllietas iztiesāšanu Senātā, bet, tai pat laikā, nevienam nebija liegts būt klāt lietu referējot, tai skaitā – apcietinājumā esošām personām. Lietu referēja mutiski atklātā sēdē viens no senatoriem pēc sevišķi noteiktas kārtas vai pēc

⁴⁰ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Tieslietu ministrijas Kodifikācijas departamenta 1939.gada izdevums*. Rīga: Valsts tipogrāfija, 38.p.,

⁴¹ tur pat, 925. – 959.p.,

⁴² tur pat, 932.p.,

savstarpējas vienošanās. Referējot lietu Senātam, referentam bija pienākums norādīt uz apstākļiem, kas attiecas uz sūdzības vai protesta priekšmetu, pārsūdzēto vai protestēto spriedumu, iemesliem, uz kuriem lūgums par sprieduma atcelšanu dibināts, lietai piemērojamiem likumiem un par analogiskiem spriedumiem, kurus Senāts jau ir taisījis līdzīgās lietās. Tika uzklausīts arī virsprokurora atzinums.⁴³

Senāts spriedumu varēja atstāt spēkā, pēc kā tas tika nodots Tiesu palātai izpildei, savukārt, ja Senāts spriedumu atcēla, lieta tika nodota Tiesu palātai izskatīšanai no jauna citā sēdes sastāvā, sākot ar to darbu, kas bijis par iemeslu kasācijai. Līdzīgi mūsdienām, likuma 951.panta redakcija noteica, ka lietu no jauna lūkojot cauri, sodu tiesājamam nevarēja paaugstināt, ja pret atcelto spriedumu nebija bijis prokurora protests vai privātopsūdzētāja sūdzība; bet šis noteikums nezīmējās uz to gadījumu, kad, lietu otrreiz iztiesājot, atklājās jauni apstākļi, kuri pārgrozīja apsūdzības būtību.⁴⁴

2.2. Kasācijas izpratne Latvijas PSR un Latvijas Kriminālprocesa kodeksā

Laika posmā no 1961.gada 1.aprīļa līdz 1995.gada 1.oktobrim, kad spēkā stājās iepriekš apskatītie grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā, apelācija un kasācija kriminālprocesā atsevišķi izdalīta netika. Ņemot vērā minēto, to, ka aplūkojot apelācijas institūta būtību šajā laika posmā, faktiski tika raksturots arī kasācijas institūts un tā regulējums, autors uzskata par nelietderīgu to atkārtoti apskatīt, vien mainot nosaukumu no apelācijas uz kasāciju. Tāpēc šis posms, tieši kasācijas aspektā, sīkāk apskatīts netiks.

Laikā, kad apelācijas institūts tika nošķirts no kasācijas, Latvijas Kriminālprocesa kodeksa 448.pants noteica, ka pārsūdzēšana un protesta iesniegšana kasācijas kārtībā ir likumīgā spēkā nestājušos apelācijas instances tiesas nolēmumu pārsūdzēšana Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamentā nolūkā atcelt pārsūdzēto nolēmumu un nosūtīt lietu jaunai izmeklēšanai vai nolēmumu grozīt. Sprieduma izskatīšana kasācijas kārtībā bija pieļaujama tikai tajā gadījumā, ja pārsūdzībā norādīts uz krimināllikuma pārkāpumu vai kriminālprocesa likuma būtisku pārkāpumu.⁴⁵

⁴³ tur pat, 939., 941.p.,

⁴⁴ tur pat, 951., 952.p.,

⁴⁵ Latvijas Kriminālprocesa kodekss: LR likums. Grām.: *Latvijas Kriminālprocesa kodekss: Kodekss. Normatīvie akti. Literatūras saraksts. komentārs.* Rīga: PV SIA „Tieslietu informācijas centrs”, 1999.,

Kasācijas protests vai sūdzība bija iesniedzama rakstveidā ne vēlāk kā 10 dienas pēc motivēta sprieduma vai lēmuma saņemšanas, atsaucoties tajā uz iepriekšminētajiem pārkāpumiem.

Krimināllietu kasācijas kārtībā izskatīja Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments triju tiesnešu (senatoru) sastāvā. Lietas izskatīšana sākās ar tiesneša (senatora) referātu, kurā viņš izklāstīja lietas apstākļus, kas attiecās uz sūdzības vai protesta priekšmetu, sprieduma būtību, par kuru iesniegta sūdzība vai protests, iemeslus, kuru dēļ iesniegta prasība atcelt spriedumu. Sekoja uzaicinājums sniegt paskaidrojumus personām, kuras piedalās iztiesāšanā, kā arī prokuroram izteikt savu viedokli. Uzklauzījusi minētos paskaidrojumus, prokurora viedokli un kā pēdējo – tiesājamo, attaisnoto un viņu aizstāvjus, tiesa aizgāja apspriesties apspriežu istabā.

Lietas izskatīšanas rezultātā kasācijas instances tiesa pieņēma vienu no sekojošiem lēmumiem:

- atstāja spriedumu bez grozījumiem, bet sūdzību vai protestu – bez apmierinājuma;
- atcēla spriedumu un nosūtīja lietu pirmstiesas izmeklēšanai vai jaunai iztiesāšanai;
- atcēla spriedumu un lietu izbeidza;
- grozīja spriedumu.⁴⁶

2.3. Kasācijas institūts un rakstveida process kasācijā mūsdienās

Analogu definīciju, tikai nedaudz atšķirīgā terminoloģijā, skaidrojot kasācijas būtību, mums sniedz Kriminālprocesa likums – pārsūdzēšana kasācijas kārtībā ir rakstveida kasācijas protesta vai sūdzības iesniegšana Augstākās tiesas Senātam par tāda apelācijas instances tiesas nolēmuma tiesiskumu, kurš vēl nav stājies spēkā, nolūkā panākt tā atcelšanu pilnībā vai kādā tā daļā vai arī tā grozīšanu juridisku iemeslu dēļ.⁴⁷

Analizējot tos pamatjautājumus, kuri vispārīgi, neatkarīgi no izskatīšana kārtības, attiecas uz kasāciju, jāatzīmē, ka kasācijas sūdzība vai protests, analogiski apelācijas kārtībai, iesniedzams ne vēlāk kā desmit dienu laikā vai, ja tiesa pagarinājusi pārsūdzības termiņu, ne vēlāk kā divdesmit dienu laikā pēc dienas, kad kļuvis pieejams pilns tiesas nolēmums. Kasācijas sūdzību ir tiesīgs iesniegt apsūdzētais, viņa aizstāvis, cietušais, viņa pārstāvis un likumiskais pārstāvis, savukārt tiesības iesniegt kasācijas protestu ir vienīgi prokuroram.

⁴⁶ tur pat, 461.p.,

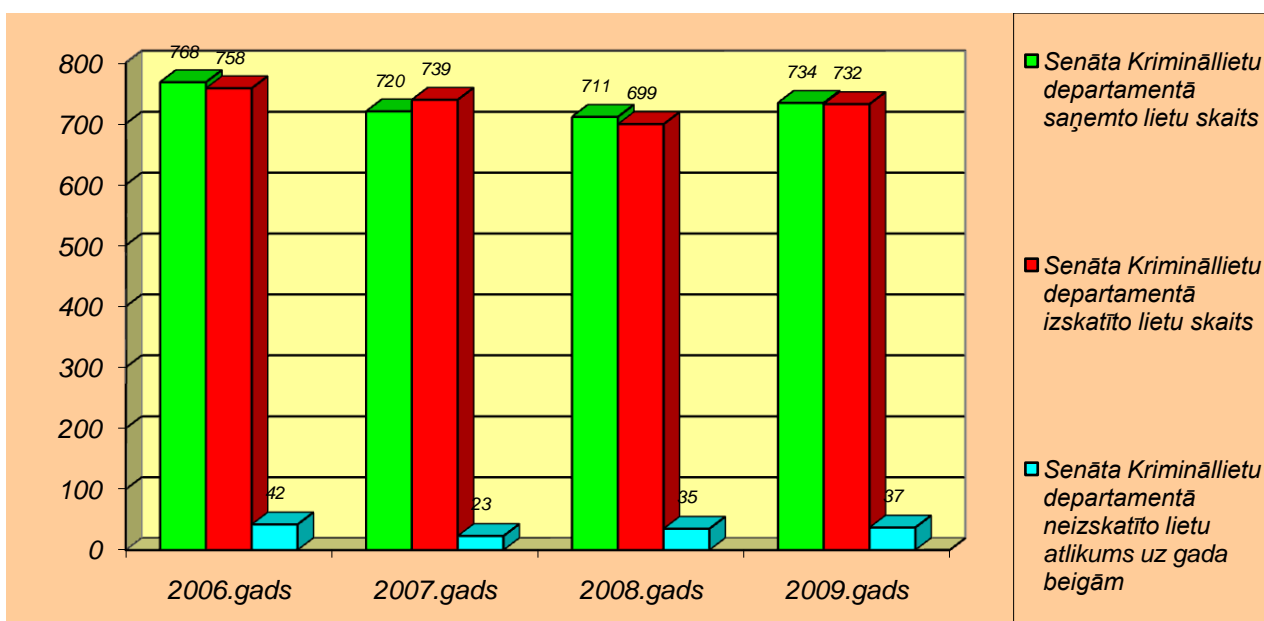
⁴⁷ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, nr.74., 569.p.,

Kasācijas sūdzībā un protestā jāiekļauj tajā izteikto prasību pamatojums ar norādi uz Krimināllikuma vai Kriminālprocesa likuma normu pārkāpumu, kā arī motivēts lūgums (teksta daļas izcēlums – autora) par lietas skatīšanu mutvārdu procesā tiesas sēdē, ja sūdzības vai protesta iesniedzējs to vēlas.

Kā secināms no iepriekš minētā, iemesli sprieduma pārsūdzēšanai vai noprotēšanai kasācijas kārtībā ir analogi iepriekš minētajiem, aplūkojot šī institūta reglamentāciju Latvijas Kriminālprocesa kodeksa normās. Ļoti līdzīga ir arī pati lietas izskatīšanas kārtība, ja krimināllieta tiek skatīta mutvārdu procesā.

Nedaudz atšķirīgi no iepriekš uzskaitītajiem ir nolēmumu veidi, kurus pieņem kasācijas instancē. Papildus norādītajiem, šobrīd Senāts ir tiesīgs nolēmumu atcelt arī daļā, kā arī izbeigt kasācijas tiesvedību.⁴⁸

Arī šajā darba izstrādes posmā, analogi apelācijas institūta vispārīgo nosacījumu apskatei, autors uzskata par lietderīgu sniegt ieskatu oficiālās statistikas datos, radot priekšstatu par lietu skaitu, kas tiek saņemtas un skatītas kasācijas instancē (*skatīt attēlu Nr.2.1*).⁴⁹

att. 2.1. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamentā saņemto, izskatīto un atlikumā esošo lietu skaita diference 2006. – 2009.gados

⁴⁸ tur pat, 587.p.,

⁴⁹ Senāta Krimināllietu departamentā saņemto, izskatīto un nepabeigto lietu skaits 2000. – 2009.gadā <http://www.at.gov.lv/files/statistics/2010/13.jpg>, (aplūkots 2010.gada 18.martā),

Taču, visbūtiskākā nianse, kas Kriminālprocesa likuma nosacījumus par kasācijas organizēšanu atšķir no citiem iepriekš apskatītajiem normatīvajiem aktiem un, kas vienlaikus ir arī šī darba viens no izpētes objektiem, ir iespēja piemērot rakstveida procesu, izskatot lietu kasācijas instancē.

Jau iepriekš, atsaucoties uz sarunu ar prokurori, Kriminālprocesa likuma izstrādes darba grupas locekli Sandru Kerno, autors atzīmēja, ka jaunā Kriminālprocesa likuma apspriešanā un izstrādē liels uzsvars tika likts uz kriminālprocesa efektivitātes paaugstināšanu, tai skaitā, uz lietu izskatīšanas ātrumu. Un, ja apelācijas instancē rakstveida process ir salīdzinoši nesena novitāte, tad rakstveida process kasācijā ir pazīstams jau no Kriminālprocesa likuma spēkā stāšanās dienas.

Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 583.panta pirmās daļas nosacījumiem, tiesnesis, kuram uzdots referēt, iepazīstas ar lietu un ar rezolūciju uz kasācijas sūdzības vai protesta, nosaka lietas izskatīšanu rakstveida procesā vai izskatīšanu tiesas sēdē. Lietas izskatīšanu rakstveida procesā nosaka, ja iespējams pieņemt lēmumu pēc lietā esošajiem materiāliem.

Ja lietas izskatīšana noteikta rakstveida procesā, personām, kuras iesniegušas sūdzību vai protestu, kā arī tām, kuru intereses aizskar sūdzība vai protests, paziņo tiesas sastāvu un izskaidro tiesības septiņu dienu laikā pieteikt noraidījumu.⁵⁰

Lietu rakstveida procesā izskata pēc lietā esošajiem materiāliem, ievērojot kasācijas instances tiesas kompetenci – nolēmumu tiesiskuma pārbaude notiek kasācijas sūdzībā vai protestā izteikto prasību apjomā un ietvaros, izņemot gadījumus, kad pati tiesa, neesot uz to norādēm sūdzībā vai protestā, konstatē krimināllikuma pārkāpumus vai kriminālprocesa likuma būtiskus pārkāpumus. Ja nepieciešams, tiesa pieprasa iesniegt prokurora viedokli desmit dienu laikā.

Par lietas apstākļiem ziņo referents. Kasācijas sūdzību vai protestu izlemj, pieņemot lēmumu.

Visbeidzot jāatzīmē, ka tiesneša rezolūcija par to, ka konkrētā lieta ir skatāma rakstveida procesā, nav galīga un negrozāma – rakstveida procesā, saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 585.panta piektās daļas nosacījumiem, var pieņemt lēmumu par lietas nodošanu izskatīšanai arī tiesas sēdē.⁵¹

Pārējie nosacījumi par kasācijas izskatīšanas organizēšanu ir identiski kā mutvārdu, tā arī rakstveida procesos.

⁵⁰ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, nr.74., 583.p.,

⁵¹ tur pat, 585.p.,

Tā apelācijas un kasācijas institūtu, tai skaitā, arī piemērojot rakstveida procesu, izprot teorētiski un tāda piemērošanas kārtība ir bijusi un ir pašlaik noteikta kriminālprocesuālajos likumos. Jāatzīst, ka ir pagājis salīdzinoši neliels laika posms, jo īpaši - apelācijā, lai varētu droši apgalvot to, ka šāda reglamentācija un šāds process ir vispareizākais un nekāda vieda izmaiņas nav nepieciešamas, vai tieši pretēji – viss ir fundamentāli jāgroza vai jāatceļ vispār. Autoraprāt, jau tagad, pamatojoties uz savu praksi un izvērtējot kolēģu atziņas, ir konstruktīvs pamats norādīt uz izmaiņām, kas uzlabotu šo institūtu darbību un piemērošanu, tomēr tās nav tik apjomīgas, lai rakstveida procesu noliegtu pilnībā kā nelietderīgu vai neobjektīvu.

Šiem un citiem jautājumiem daudz detalizētāk autors pievērsīsies maģistra darba ceturtajā nodaļā, kad analīzes pamatā tiks likti gan praktisko piemērotāju viedokļi un atziņas, kritika un slavinājums, gan personu, attiecībā uz kurām ir ticis piemērots rakstveida process, viedokļi.

Taču pirms tam, gan redzesloka paplašināšanai, gan darba vispusīguma palielināšanai, lasītājam tiks sniegts neliels ieskats apelācijas un kasācijas institūtu reglamentācijā ārvalstu kriminālprocesuālajos normatīvajos aktos.

3. RAKSTVEIDA PROCESA APELĀCIJĀ UN KASĀCIJĀ REGLAMENTĀCIJA ĀRVALSTU KRIMINĀLPROCESA LIKUMOS

Jau pašā nodaļas sākumā autors grib atzīties, ka apzinot, analizējot un apkopojot informāciju konkrēti šī darba izstrādei, tika iepazīts tāds datu, konkrēti – atsevišķu valstu kriminālprocesuālo normatīvo aktu, apjoms, kāds netika apzināts nevienā iepriekš izstrādātā darbā, tai pat laikā, nevienā iepriekš izstrādātā darbā, salīdzinošā aspektā ar šo, darba autora rīcībā nebija tik maz lietderīgas informācijas par ārvalstīm, kā šoreiz. Zināms attaisnojums šiem apstākļiem, protams, ir aplūkojamo institūtu specifika, taču jāatzīst, ka tas ne mazākā mērā neatvieglo radušos situāciju.

Sarunā ar jau vairākkārtīgi darbā pieminēto prokurori Sandru Kerno, kura ir devusi savu artavu arī Kriminālprocesa likuma tapšanā, autors jautāja par avotiem, konkrētu valstu piemēriem, pamatojoties uz kuriem un kurus izvērtējot un, attiecīgi, atzīstot par integrējamiem arī Latvijas Republikas likumos, Kriminālprocesa likumā tika iekļautas šīs novitātes – rakstveida process apelācijā un kasācijā. Nekonkretizējot pozīcijas, prokurore norādīja, ka lielā mērā par pamatu tika ņemts Vācijas Federatīvās Republikas kriminālprocesuālais normatīvais akts, kā arī Kanādas pieredze, taču konkrēti jautājumā par apelācijas instancē piemērojamo rakstveida procesu, prokurore norādīja, ka tā bija tieši Latvijas tiesnešu piedāvātā novitāte, kas nebalstījās uz kādas citas valsts praksi un pieredzi. Minēto apliecina arī darba autora veiktā ārvalstu normatīvo aktu kvantitatīvā pārbaude un secinājums, ka nevienā! no apskatītajiem kriminālprocesuālajiem likumiem rakstveida process apelācijas instancē piemērots netiek. Pārsvārā gadījumos valstīs, kuru kriminālprocesuālā normatīvā bāze tika analizēta, rakstveida procesu piemēro, skatot jautājums, kas saistīti jau ar spēkā esoša sprieduma pārbaudi, retāk – kasācijas instancē, taču apelācijā, kā jau minēts, - nekad. Ir atsevišķas valstis, kuru kriminālprocesuālā kārtība pieļauj izskatīt lietu arī situācijās, kad aicinātās personas nav ieradušās, tomēr tas nav atzīstams par rakstveida procesu „klasiskā izpratnē”, jo, pirmkārt, sākotnēji personas tomēr ir tikušas aicinātas un, otrkārt, prokuroram (valsts apsūdzētājam) ir jābūt vienmēr (izņēmums – Baltkrievijas Republika).

Darba turpinājumā autors piedāvā lasītājam ieskatu bijušo PSRS dalībvalstu kriminālprocesa likumos, no kuru apskata secināms, ka vēsturiski šo valstu likumdošana nevarēja atšķirties un bija pakārtota vienotai sistēmai. Jāatzīst, ka arī Latvijas Republika, tolaik – Latvijas PSR, bija šīs savienības dalībniece un sākotnēji, līdz kvalitatīvi jauna kriminālprocesuāla likuma

izstrādei, šo tiesisko attiecību regulējums bija līdzīgs. Tieši šis aspekts, proti, sākotnējā normatīvās bāzes līdzība un, faktiski, identisks atskaites punkts turpmākai attīstībai, kuras progresu, autoraprāt, lasītājam būtu interesanti salīdzināt, bija par pamatu tieši šo valstu apskates izvēlei. Arī pārējo valstu izvēle nav nejauša. Vācijas Federatīvās Republikas kriminālprocesuālā normatīvā akta nosacījumi un normas lielā mērā kalpoja par piemēru mūsu valsts izpratnei par kriminālprocesuālo kārtību un turpmākai nostiprināšanai Kriminālprocesa likumā, savukārt Amerikas Savienoto Valstu pieredze šajā jautājumā tiek apskatīta, ņemot vērā globālas atšķirības – dažādas tiesību sistēmas.

KRIEVIJAS FEDERĀCIJA

***Apelācijas instance.*⁵²**

Saskaņā ar Krievijas Federācijas (turpmāk tekstā – KF) Kriminālprocesa kodeksa 364.panta nosacījumiem, par krimināllietas izskatīšanas vietu un laiku apelācijas instancē tiek paziņots iesaistītajām pusēm. To personu, kuras nav pārsūdzējušas pirmās instances tiesas spriedumu, neierašanās uz tiesas sēdi, nav šķērslis krimināllietas izskatīšanai un nolēmuma pieņemšanai.

Saskaņā ar minētā panta trešās daļas nosacījumiem, ierašanās ir obligāta un lieta nevar tikt izskatīta bez:

- valsts apsūdzības uzturētāja;
- privātapšūdzības uzturētāja, ja viņš ir iesniedzis apelācijas sūdzību;
- tiesājamā, kurš iesniedzis vai kura interešu aizstāvībā ir iesniegta apelācijas sūdzība;
- aizstāvja – KF Kriminālprocesa kodeksā noteiktajos gadījumos.

Izmeklēšana apelācijas instancē notiek kārtībā, kāda ir paredzēta krimināllietu iztiesāšanai pirmās instances tiesā, izņemot atsevišķus nosacījumus.

Analogi mūsu valstī pastāvošajai procesuālajai kārtībai, arī KF tiesas izmeklēšanas apelācijas kārtībā tiek uzsākta ar tiesas priekšsēdētāja izdarītu apstrīdētā sprieduma satura un iesniegto apelācijas pārsūdzību būtību izklāstu, pēc kā tiek uzklausītas puses – sākotnēji apelācijas pārsūdzību iesniegusī puse, pēc tam – tiek uzklausīti otras puses iebildumi (mūsu valsts Kriminālprocesa likums nenosaka noteiktu pierādījumu pārbaudes kārtību arī apelācija instancē un tā ir izlemjama likuma 500.panta kārtībā).

Pēc tiesu debatēm, tiesa pieņem nolēmumu.

⁵² <http://base.garant.ru/12125178-045.htm> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

*Kasācijas instance.*⁵³

Saņemot kasācijas instances tiesā kasācijas sūdzību, tiesnesis nosaka sūdzības izskatīšanas laiku un vietu, par ko iesaistītajām pusēm ir jābūt informētām ne vēlāk kā četrpadsmit dienas līdz noteiktajai tiesas sēdes dienai. Jautājums par notiesātā, kurš atrodas apcietinājumā, aicināšanu, ir izlemjams atsevišķi (ja tiesājamais ir izteicis vēlēšanos piedalīties lietas iztiesāšanā, tad viņam šīs tiesības ir nodrošināmas).

Personu, kurām savlaicīgi paziņots par tiesas izmeklēšanas laiku un vietu, neierašanās uz tiesu, nav šķērslis lietas izskatīšanai.

Uzsākot tiesas izmeklēšanu, priekšsēdētājs paziņo, kāda lieta tiek skatīta un sakarā ar kādām kasācijas pārsūdzībām tas tiek darīts. Tiek nosaukts tiesas sastāvs un paziņots par ieradušām personām; izlemti pieteikumi un noraidījumi.

Saskaņā ar KF Kriminālprocesa kodeksa 377.panta trešo daļu, viens no tiesnešiem īsumā izklāsta sprieduma saturu un pārsūdzības būtību, pēc kā tiek uzklauti sūdzības iesniedzējs par kasācijas sūdzības argumentiem un otra puse – par, attiecīgi, pretargumentiem.

UZBEKISTĀNAS REPUBLIKA

*Apelācija.*⁵⁴

Saskaņā ar Uzbekistānas Republikas (turpmāk tekstā – UR) Kriminālprocesa kodeksa 497-11.pantu, tiesvedība apelācijas instancē notiek kārtībā, kāda ir paredzēta krimināllietu izskatīšanai pirmās instances tiesā, izņemot atsevišķus nosacījumus.

Savlaicīgi par tiesas sēdes laiku un vietu informētas personas neierašanās, nav šķērslis lietas izskatīšanai.

Arī turpmākā procesuālā kārtība ir analoga iepriekš norādītajai kārtībai KF, tāpēc to autors neatkārtos, akcentējot uzmanību vien uz atsevišķām niansēm.

Pēc tam, kad apelācijas sūdzības un/vai protesta iesniedzēji ir darījuši zināmus tiesai savus argumentus un tiesa ir uzklautusi arī otrās puses pretargumentus, tiesa pieņem lēmumu par iztiesāšanas robežu un apelācijas instancē pārbaudāmo pierādījumu apjoma noteikšanu, tai skaitā, par nepieciešamību nopratināt apsūdzēto, cietušo, lieciniekus, ekspertus.

Pēc tam tiesa pāriet pie pierādījumu pārbaudes, pratinot personas un pārbaudot lietas materiālus.

⁵³ <http://base.garant.ru/12125178-046.htm> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

⁵⁴ http://fmc.uz/legisl.php?id=k_ug_pr_55_1 (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

***Kasācija.*⁵⁵**

Saskaņā ar UR Kriminālprocesa kodeksa 506.panta pirmo daļu, priekšsēdētājs atklāj tiesas sēdi un pārlicinās par personām, kuras ieradušās uz tiesas sēdi. Nosauc tiesas sastāvu, ieradušās personas, izlemj pieteikumus un noraidījumus, izskaidro tiesības.

Tiesas izmeklēšana sākas ar tiesneša ziņojumu, kurš īsumā izklāsta sprieduma būtību, sūdzību saturu un iebildumu saturu.

Procesa turpinājumā ieradušies lietas dalībnieki sniedz savus paskaidrojumus, pēc kā tiesa pāriet pie tiesu debatēm, pēc kurām, noklausoties arī notiesātā pēdējo vārdu, tiesa dodas pieņemt nolēmumu.

MOLDOVAS REPUBLIKA

***Apelācija.*⁵⁶**

Saskaņā ar Moldovas Republikas (turpmāk tekstā – MR) Kriminālprocesa kodeksa 412.panta trešās daļas nosacījumiem, apelācijas tiesvedība tiek uzsākta, izsaucot puses uz tiesu un izsniedzot tām apelācijas sūdzības kopijas.

Uz apelācijas instances tiesu izsaukto personu neierāšanās nav šķērslis sūdzības izskatīšanai. Apelācijas tiesvedība krimināllietā notiek, piedaloties notiesātajam, kurš neatrodas apcietinājumā, izņemot gadījumus, kad arī apcietinātā klātbūtne tiek nodrošināta. Prokurora un, aizstāvības interesēs, advokāta klātbūtne iztiesāšanā ir obligāta.

Tiesas izmeklēšana ir, pamatā, identiska iepriekš apskatītajām. Saskaņā ar kodeksa 414.pantu, izskatot apelācijas sūdzību, apelācijas instance pārbauda pirmās instances tiesas sprieduma likumību un pamatotību, pamatojoties uz tiem pierādījumiem un lietas materiāliem, kurus ir pārbaudījusi un uz kuriem ir pamatojusies pirmās instances tiesa, kā arī uz jauniem pierādījumiem, ko ir tiesīgas tiesā iesniegt puses.

***Kasācija.*⁵⁷**

Saskaņā ar MR Kriminālprocesa kodeksa 433.pantu, kasācijas sūdzības izskatīšanā piedalās tikai prokurors un advokāts, kurus ir pielaidusi Augstākā tiesu palāta un kuri pārstāv personas, kuru intereses ir aizskartas kasācijas sūdzībā norādītajos argumentos.

⁵⁵ http://fmc.uz/legisl.php?id=k_ug_pr_56 (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

⁵⁶ http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-moldova_11.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

⁵⁷ http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-moldova_11.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

Tiesas priekšsēdētājs, uzsākot kasācijas tiesvedību, iepazīstina ar tiesnešiem un citiem lietas dalībniekiem, noskaidrojot lūgumus un noraidījumus.

Pirmajam vārds tiek dots kasatoram, pie kam, ja starp iesniegtajām kasācijas sūdzībām, ir arī prokurora iesniegta pārsūdzība, tad tieši viņam vārds tiek dots pirmajam. Uzstāšanās laikā nevar iziet ārpus kasācijas sūdzības robežām un, kas nav raksturīgs citiem apskatītajiem normatīvajiem aktiem, kodekss nosaka, ka uzstāšanās ilgums nevar pārsniegt 30 minūtes.

Izskatot kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas nolēmumu, kasācijas instance pārbauda pārsūdzētā nolēmuma likumību, pamatojoties uz lietas materiāliem un izsaka savu viedokli par visiem kasācijas sūdzībā norādītajiem pamatojumiem.

ARMĒNIJAS REPUBLIKA

***Apelācija.*⁵⁸**

Saskaņā ar Armēnijas Republikas (turpmāk tekstā – AR) Kriminālprocesa kodeksa 390. un 391.panta nosacījumiem, tiesvedība apelācijas kārtībā ir ļoti līdzīga iepriekš apskatītajām – lieta var tikt izskatīta arī bez savlaicīgi informēto personu klātbūtnes, vienlaicīgi atzīstot, ka prokurora, notiesātā, kurš iesniedzis apelācijas protestu, vai kura intereses protests aizskar un, kodeksā noteiktos gadījumos, aizstāvja dalība ir obligāta.

Arī pati iztiesāšanas kārtība ir gandrīz identiska, tāpēc sīkāk aplūkota netiks. Atšķirīgais – AM Kriminālprocesa kodekss neizdala atsevišķi apelācijas sūdzību un visas pārsūdzības, neatkarīgi no iesniedzēja tiek apzīmētas kā apelācijas protesti. Tāpat norma, kas nosaka, ka pierādījumi, kuri tika pārbaudīti pirmās instances tiesā, apelācijā tiek pārbaudīti tikai tad, ja to ir lūgusi kāda no pusēm vai tiesa pati to uzskata par nepieciešamu.⁵⁹

***Kasācija.*⁶⁰**

Kasācijas tiesvedības kārtība, kas reglamentēta AR Kriminālprocesa kodeksa 416. – 418.pantā, lielā mērā atšķiras no iepriekš apskatītajām, tāpēc ir pamats to aplūkot nedaudz sīkāk. Jāatzīst, ka šī tiesvedības kārtība ir pietuvināta izskatīšanas rakstveida procesā būtībai.

Interesanta un netipiska mūsu valsts likumiem, ir norma, kura regulē tiesnešu skaitu, kuri piedalās krimināllietas iztiesāšanā kasācijas instancē – kodeksa 416.panta nosaka, ka

⁵⁸ http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnom=7460&oidn=1130KH4CQ#_1130KH4CQ (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

⁵⁹ tur pat, 391.panta ceturtā daļa,

⁶⁰ http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnom=7460&oidn=1130KYZEE#_1130KYZEE (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

krimināllietu, sakarā ar kasācijas protestu, izskata Kasācijas tiesas Krimināllietu un kara lietu Palātas tiesnešu vairākums (teksta daļas izcēlums – autora) un priekšsēdētājs.

Kasācijas tiesvedība ir uzsākama ne vēlāk kā viena mēneša laikā pēc kasācijas protesta saņemšanas tiesā. Par lietas izskatīšanas laiku un vietu tiek paziņots kasācijas sūdzības iesniedzējam.

Lietas izskatīšana kasācijas instancē sākas ar Kasācijas tiesas Palātas tiesneša ziņojumu, kurš ziņo par lietas apstākļiem, sprieduma saturu un protesta būtību. Pārējie Kasācijas tiesas Palātas tiesneši, kuri piedalās iztiesāšanā, ir tiesīgi ziņotājam uzdot papildus jautājumus.

Personai, kura ir iesniegusi kasācijas protestu, ir tiesības piedalīties kasācijas tiesas sēdē.

Saskaņā ar Kodeksa 418.panta piekto daļu, pastāvot nepieciešamībai, uz Kasācijas tiesas sēdi paskaidrojumu sniegšanai var tikt izsaukti protesta iesniedzējs, kā arī citi procesa dalībnieki, kuriem tiek paziņots par iztiesāšanas laiku un vietu. Minēto personu neierašanās nav šķērslis lietas izskatīšanai.

TADŽIKISTĀNAS REPUBLIKA

***Kasācija.*⁶¹**

Tadžikistānas Republikas Kriminālprocesa kodekss neizdala atsevišķi apelācijas un kasācijas instanci. Kodeksa 336.pants nosaka, ka izskatot lietu kasācijas instancē, tiesa pārbauda pirmās instances tiesas sprieduma likumību un pamatotību, pamatojoties uz lietā jau esošiem un papildus pievienotajiem materiāliem. Tiesa nav saistīta ar kasācijas sūdzības vai protesta argumentiem un krimināllietu izskata pilnā apjomā, arī pret personām, kuras sūdzību nav iesniegušas.

Lietā ir jāskatīt ne vēlāk par desmit dienām (apgabala līmenī) vai par mēnesi (Augstākā tiesa), skaitot no dienas, kad sūdzība ir reģistrēta tiesā.

Kasācijas instances tiesa izskata lietu atklātā tiesas sēdē, izņemot kodeksā noteiktus gadījumus, piedaloties prokuroram. Uz tiesas sēdi var uzaicināt arī citas iesaistītās personas, kuru neierašanās nav šķērslis lietas izskatīšanai.

Patī iztiesāšanas procedūra analoga jau iepriekš aplūkotajām – priekšsēdētājs iepazīstina ar tiesas sastāvu un iesaistītajām personām, noskaidro lūgumus, noraidījumus, pēc kā iepazīstina ar lietas apstākļiem un sūdzības vai protesta būtību un tiek uzsākta tiesas izmeklēšana.

⁶¹ http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-tadzhikistan_29.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī,

BALTKRIEVIJAS REPUBLIKA

***Kasācija.*⁶²**

Arī Baltkrievijas Republikas Kriminālprocesa kodekss neizdala atsevišķi apelācijas instanci. Minētā normatīvā akta 378.panta pirmā daļa nosaka, ka pēc iesniegtajām kasācijas sūdzībām un protestiem, tiesa pārbauda to, vai pirmā instances tiesā konstatētie fakti atbilst piemērotajam likumam un kodeksa prasībām. Izskatot krimināllietu kasācijas kārtībā, tiesa vadās pēc lietā jau esošiem un no jauna pievienotiem lietas materiāliem.

Izskatīšana kasācijas instances tiesā ir atklāta, izņemot gadījumus, kas īpaši noteikti kodeksā.

Saskaņā ar kodeksa 382.panta nosacījumiem, tiesas sēdē, kurā tiek izskatīta lieta kasācijas kārtībā, var (teksta daļas izcēlums – autora) piedalīties prokurors, aizstāvis, kā arī cietušais, civilprasītājs, civiltbildētājs un viņu pārstāvji. Tiesājamais, kurš ieradies uz tiesas sēdi, tiek pielaists pie liecību došanas; jautājums par tiesājamā, kurš atrodas apcietinājumā, aicināšanu, tiek izlemts atsevišķi tiesā. Obligāta ir tikai tiesājamā, kuram piespriests nāves sods un viņa aizstāvja piedalīšanās tiesas sēdē.

Iepriekš norādīto personu, izņemot uz nāvi notiesāto un viņa aizstāvi, neierāšanās, nav pamats krimināllietas iztiesāšanas atlikšanai.

KIRGĪZU REPUBLIKA

***Apelācija.*⁶³**

Savukārt Kirgīzu Republikas Kriminālprocesa kodekss nepazīst kasācijas instanci un visus jautājumus, kas mūsu Kriminālprocesa likuma izpratnē viennozīmīgi piekrīt izskatīšanai kasācijas instancē (Krimināllikuma un Kriminālprocesa likumu būtisks pārkāpums), risina apelācijas instances tiesa.

Pati iztiesāšana līdzīga jau apskatītajām – pusēm paziņo par tiesas sēdēs dienu, neierašanās nav šķērslis iztiesāšanai, obligāta ierašanās prokuroram, privātopsūdzētājam, kurš iesniedzis sūdzību un tiesājamajam, kurš iesniedzis apelācijas sūdzību vai kura intereses aizskar iesniegtā sūdzība.

Arī pati izmeklēšanas gaita ir analoga tai, kas jau apskatīta iepriekš.

⁶² http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-belarus_14.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

⁶³ http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-kyrgyzskoi-respubliki_10.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

Baltijas valstīs kriminālprocesuālā normatīvā bāze daļā par apelācijas un kasācijas tiesvedību ir daudz liberālāka, jo arī Lietuvas Republikas un Igaunijas Republikas kriminālprocesu normas pazīst rakstveida procesu kasācijas instances tiesā.

IGAUNIJAS REPUBLIKA

***Apelācija.*⁶⁴**

Igaunijas Republikas (turpmāk tekstā – IR) Kriminālprocesa kodekss nosaka septiņu dienu termiņu, kuru laikā tiesa ir rakstiski jāinformē par nodomu pārsūdzēt spriedumu apelācijas kārtībā; pati apelācija (IR Kriminālprocesa kodekss nelieto terminus „sūdzība” un „protests”; visas pārsūdzības, apelācijas kārtībā, apzīmējot ar „apelācijām”) iesniedzama piecpadsmit dienu laikā no brīža, kad spriedums ir kļuvis pieejams tiesā (apsūdzētajam, kuram piemērots apcietinājums – piecpadsmit dienu laikā no sprieduma kopijas saņemšanas).

Izpētot prasības, kuras IR Kriminālprocesa kodekss nosaka apelācijai⁶⁵, jāatzīst, ka daļēji tās dublējas ar mūsu likumu, taču daži nosacījumi Kriminālprocesa likumam ir sveši. Mūsu valsts Kriminālprocesa likums neparedz apelācijas sūdzībā norādīt iesniedzēja dzīvesvietu un telefona / telefaksa numuru; ja apsūdzētais uzaicina savu advokātu, tad papildus jānorāda arī viņa dzīvesvieta un telefona / telefaksa numurs. Bez tam, saskaņā ar kodeksa 321.panta otrās daļas 6.punkta nosacījumiem, apsūdzētais apelācijā norāda vai viņš vēlas piedalīties sūdzības izskatīšanā apgabaltiesā, vai arī lūdz skatīt lietu bez viņa.

Tiesas sēdes uzsākšana un izmeklēšana ir ļoti līdzīga mūsu valstī noteiktajai kriminālprocesuālajai kārtībai, tāpēc īpaši pie tās autors nepakavēsies. Vien atzīmēs, ka IR Kriminālprocesa kodekss pieļauj iespēju skatīt lietu apelācijas kārtībā arī bez apsūdzētā klātbūtnes, ja:

- viņš ir saņēmis tiesas pavēsti un apelācijas kopiju un ir paziņojis tiesai par savu nevēlēšanos piedalīties tiesas izmeklēšanā;
- viņš ir saņēmis tiesas pavēsti un apelācijas kopiju un ir lūdzis tiesas izmeklēšanu atlikt, norādot iemeslu, kuru tiesa ir atzinusi par neattaisnojošu;
- viņš ir saņēmis tiesas pavēsti un apelācijas kopiju, bet nav ieradies uz tiesas izmeklēšanu;
- viņš ir izraidīts no tiesas sēžu zāles kodeksā noteiktajos gadījumos;
- viņš izvairās no ierašanās tiesā.⁶⁶

⁶⁴ <http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-estonii.html> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

⁶⁵ tur pat, 321.p.,

⁶⁶ tur pat, 334.p.,

Pārējie lietas iztiesāšanas apstākļi mūsu Kriminālprocesa likumam nav sveši.

Kasācija.

Tāpat kā apelācijā, arī kasācijā pārsūdzības veidi netiek dalīti mums tik ierastajos „sūdzībā” un „protestā”, lietojot vienotu apzīmējumu – kasācija.

Tāpat kā iepriekš, arī kasatoram ir jādara zināms savs nodoms iesniegt kasāciju septiņu dienu laikā, savukārt pašu kasāciju ir tiesības iesniegt divreiz ilgākā, salīdzinājumā ar apelāciju, termiņā, proti – trīsdesmit dienās.

Arī attiecībā uz kasācijas saturu IR likumdevējs ir noteicis dažādas, mūsu valsts likumam, atšķirīgas prasības, taču ir viena prasība, kas netika pieminēta apelācijas atšķirību uzskatījumā. IR Kriminālprocesa kodeksa 347.panta otrās daļas 9.punkts uzdod kasācijā norādīt arī to, vai kasators lūdz lietu kasācijas instancē skatīt mutvārdu procesā.

Kasācijas IR tiek skatītas Valsts tiesā. Valsts tiesa triju tiesnešu sastāvā mēneša laikā, skaitot no dienas, kad kasācija ir saņemta, pieņem lēmumu par kasācijas pieņemšanu lietvedībā pēc lietā esošajiem materiāliem bez kasācijas tiesvedības pušu uzaicināšanas. Kasācijas kopija tiek nosūtīta ieinteresētajām personām, nepieciešamības gadījumā dodot laiku atbildes sagatavošanai un iesniegšanai.

Atbildē ir jābūt norādei par to, vai tiks iesniegts lūgums par lietas izskatīšanu mutvārdu procesā.⁶⁷

Valsts tiesa, parasti, izskata lietas kasācijas instancē rakstveida procesā. Mutvārdu process tiek piemērots, ja kasācijas puse ir iesniegusi attiecīgu lūgumu vai ja pati Valsts tiesa uzskata to par nepieciešamu.

Valsts tiesā lietas tika izskatīta divu mēnešu laikā no dienas, kad kasācija ir saņemta tiesā.

Atšķirībā no Latvijas Republikas, kur lietas kasācijas instancē skata tikai un vienīgi Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments, IR, saskaņā ar IR Kriminālprocesa kodeksu, tādās tiesu instances ir četras:

- krimināllietu tiesu kolēģija triju tiesnešu sastāvā;
- krimināllietu tiesas kolēģijas plēnums;
- Valsts tiesas speciālā kolēģija;
- Valsts tiesas plēnums.⁶⁸

Neatkarīgi no piemērojamā procesa veida, Valsts tiesa, izskatot lietu kasācijas instancē, ar savu nolēmumu var:

⁶⁷ tur pat, 349.p.,

⁶⁸ tur pat, 353.p.,

- atstāt apgabaltiesas nolēmumu bez grozījumiem, bet kasāciju – bez apmierinājuma;
- atstāt apgabaltiesas tiesas nolēmumu bez grozījumiem pēc būtības un veikt spriedumā precizējumus, nepasliktinot apsūdzētā stāvokli;
- grozīt nolēmuma pamatdaļu, izslēdzot atsevišķus tur norādītus apstākļus;
- nolēmumu atcelt un izbeigt tiesvedību,
- atcelt apgabaltiesas nolēmumu un piešķirt likuma spēku rajona vai pilsētas tiesas spriedumam, nepasliktinot apsūdzētā stāvokli;
- atcelt nolēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un krimināllietu nosūt jaunai izskatīšanai tiesai, kura ir nepareizi piemērojusi materiālo normu vai pieļāvusi būtisku procesuālo normu pārkāpumu;
- atcelt nolēmumu pilnībā vai kādā tā daļā un, nevācot papildus pierādījumus, taisīt jaunu nolēmumu, nepasliktinot apsūdzētā stāvokli.⁶⁹

LIETUVAS REPUBLIKA

Kasācija.

Saskaņā ar Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksa 374.¹panta nosacījumiem, lieta kasācijas kārtībā var tikt izskatīta arī rakstveidā – rakstiskā procesā. Šādos gadījumos tiesa pieņem attiecīgu lēmumu, norādot lietas izskatīšanas datumu un referējošo tiesnesi. Minēto lēmumu tiesa paziņo kasācijas iesniedzējam, prokuroram un personām, kuru intereses minētā kasācijas sūdzība aizskar. Tiek paziņots arī tiesas sastāvs un piedāvāts iesniegt atsauksmes par kasācijas sūdzību un pieteikt noraidījumus un lūgumus.

Procesa dalībniekiem kodekss piešķir trīsdesmit dienu termiņu atbildes sniegšanai. Prokuroram ir pienākums sniegt atzinumu par kasācijas sūdzību; citu lietas dalībnieku atzinumu neiesniegšana nav šķērslis lietas izskatīšanai kasācijas instancē⁷⁰.

Skatot lietu rakstveida procesā, lietas dalībnieki uz tiesas sēdi netiek aicināti.

Izskatot lietu rakstveida procesā, nolēmums ir pieņemams kodeksā noteiktā kārtībā. Par pieņemtā lēmuma paziņošanas laiku un vietu sūdzības iesniedzējam, prokuroram un personai, kuras intereses sūdzība aizskar, paziņo rakstiski ne vēlāk kā septiņas dienas līdz nolēmuma pasludināšanai.

Lieta tiek skatīta triju tiesnešu sastāvā un tā var tikt nodota izskatīšanai parastā kārtībā.

⁶⁹ tur pat, 361.p.,

⁷⁰ http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319053, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksa 374.²pants paredz gadījumus, kad lieta nevar tikt skatīta rakstveida procesā, proti:

- kasācijas sūdzība iesniegta par personas attaisnošanu vai nolūkā pasliktināt viņas stāvokli;
- lieta nodota izskatīšanai palašinātā – septiņu tiesnešu sastāvā;
- krimināllieta pirmās instances tiesā izskatīta apgabaltiesas krimināllietu tiesas nodaļā triju tiesnešu sastāvā;
- apelācijas instances tiesa, kodeksā noteiktajos gadījumos, ir atcēlusi pirmās instances tiesas lēmumu un pieņēmusi jaunu lēmumu;
- triju tiesnešu kolēģija nolemj, ka nepieciešams uzklaut procesa dalībnieku mutiskos paskaidrojumus.⁷¹

Kā jau iepriekš autors norādīja, pēdējā valstu grupā, apskatot apelācijas un kasācijas institūtu būtību ārvalstīs, tiks iekļautas valstis ar ilgu un atzītu demokrātijas pieredzi, kā arī valstis, kuru likumdošana un likumu praktiskā pielietošana ir izmantota kā pamats, kā zināms atskaites punkts arī mūsu Kriminālprocesa likuma izstrādē. Šajā sadaļā autors iepazīs ar vairāku valstu - Amerikas Savienoto Valstu, Anglijas, Francijas un Vācijas Federatīvās Republikas pieredzi, taču lasītājam, ņemot vērā iepriekš norādītos apsvērumus un lielo informācijas apjomu, kā arī atsevišķu valstu kriminālprocesuālo likumu neatbilstību šī darba izpētes objektam, darba turpinājumā tiks piedāvāts ieskats Amerikas Savienoto Valstu un Vācijas Federatīvās Republikas kriminālprocesos.

AMERIKAS SAVIENOTĀS VALSTIS

Spriedumu likumības un pamatotības pārbaudes mehānismus, kas līdz mūsdienām ir izveidojušies Amerikas Savienotajās Valstīs (turpmāk tekstā – ASV), principā var iedalīt divās grupās. Pirmajā grupā var tikt ierindoti visi apelāciju (ASV, tāpat kā Anglijā ar terminu „apelācija”(appeal) tiek apzīmēta gan spēkā esošu, gan arī spēkā neesošu spriedumu pārsūdzēšana un atkārtota pārbaude) veidi, savukārt otrajā, – citi pārsūdzības veidi (nereti tie tiek atzīmēti kā blakus, palīg, u.c. veidi).

Spriedumu pārbaude apelācijas kārtībā ASV, jāatzīst, ir viens no sarežģītākajiem un nesakārtotākajiem procesuālajiem institūtiem. Var droši apgalvot, ka katra tiesību sistēma (kā federālā, tā arī štatu) ir devusi savu ieguldījumu, lai noteiktā spriedumu likumības un pamatotības

⁷¹ tur pat, 374.²p.,

pārbaudes kārtība nebūtu līdzīga (identiska) tai, kas ir izveidojusies citā tiesību sistēmā. Pārsūdzēšanas un pārbaudes specifika var diferencēties atkarībā no dažādiem faktoriem, piemēram, vai tiek pārsūdzēts spriedums pēc būtības (vaina) vai tikai daļā par noteikto sodu, vai apsūdzētais, izskatot lietu tiesā, sevi bija atzinis par vainīgu; vai tiek apstrīdēta apsūdzības pamatotība vai likuma (materiālā vai procesuālā) piemērošana; vai krimināllieta tika iztiesāta, ievērojot procedūru, kāda ir noteikta bīstamu noziegumu izmeklēšanā vai vienkāršotā kārtībā; kāda līmeņa tiesai tiek adresēta apelācijas sūdzība; cik nopietns ir sūdzības pamatojums, vai notiesātais ir spējīgs iemaksāt prasīto nodrošinājumu un nest citus finansiālus apgrūtinājumus, kas ir neizbēgami, pārbaudot spriedumu apelācijas instancē; kas iesniedz apelācijas sūdzību – notiesātais vai apsūdzētājs.⁷²

Darbību, kuras nepieciešams veikt pusēm un tiesai apelācijas tiesvedības procesā, secību īsumā varētu raksturot sekojoši. Pirmais solis – desmit dienu termiņā pēc sprieduma taisīšanas augstāka līmeņa tiesā jāiesniedz noteiktas formas paziņojums par nodomu apelēt. Šāds paziņojums tie iesniegts tiesas klerkam divos eksemplāros, no kuriem viens tiek nodots augstāka līmeņa tiesai, otrs – otrai pusei. Pēc tam, četrdesmit dienu termiņā apelācijas iesniedzējam ir nepieciešams sastādīt un iesniegt argumentētu sūdzību, pievienojot tai normatīvo aktu, spriedumu un citu dokumentu, uz kuriem balstīts sūdzības pamatojums, kopijas, kā arī atšifrētu tiesas sēdes stenogrammu. Daudzās tiesās tiek pieprasīts, lai minētie materiāli tiktu tipogrāfiski pavairoti noteiktā eksemplāru skaitā.

Nākošais solis – lietas izskatīšanas sagatavošana. Šis etaps parasti nav ilgāks par trīsdesmit dienām un minētais termiņš ir paredzēts tam, lai visi dalībnieki, tai skaitā – tiesneši, iepazītos ar apelāciju un tās pamatojumu.

Visbeidzot, pati izskatīšana notiek neformālā gaisotnē. Sākotnēji nolēmums īsumā tiek fiksēts protokolā, pēc kā seko tā motivēšanas process. Būtībā, tiesneši, kuri piedalās apelācijas sūdzības izskatīšanā, vai kopīgi, vai katrs atsevišķi sastāda tā saucamo viedokli (-ļus) (opinions), kas arī satur apelācijas nolēmuma motivāciju.⁷³

Tāds, īsumā raksturojot, izskatās apelācijas institūts, kura mērķis un uzdevums ir nodrošināt spriedumu likumības un pamatotības pārbaudi *parastos gadījumos*. Tomēr ASV kriminālajai tiesvedībai ir pazīstami arī citi apelācijas veidi, kurus nosacīti varētu attiecināt pie *neparastiem gadījumiem*, kas saistīti ar spriedumu likumības un pamatotības pārbaudes īpašiem

⁷² Гуценко К. Ф., Головки Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств. Изд. 2-е, доп. и испр. – Издательство «Зерцало- М», 2002. – 285 с.,

⁷³ tur pat, 289.lpp.,

nosacījumiem. Tādi ir divi gadījumi un abi tiek realizēti augstākajās tiesu instancēs – ASV Augstākajā tiesā un atsevišķu štatu augstākajās tiesās.

Viens no šādiem apelācijas veidiem tiek realizēts ASV Augstākajā tiesā, kad valsts tiesu praksei rodas nepieciešamība pēc principiālas nozīmes nolēmuma „federālā jautājumā” vai kad viena no federālajām apelācijas tiesām ir taisījusi nolēmumu, kurš būtiski atšķiras no cita, tādas pašas līmeņa tiesas, nolēmuma analogā jautājumā.

Tiesvedība šādā pārskatīšanas procesā sākas ar to, ka ieinteresētā persona tiesā iesniedz petīciju par pavēles izdošanu (writ of certiorari) par krimināllietas, kurā pieņemts apstrīdētais tiesas nolēmums, materiālu izprasīšanu no zemāka līmeņa tiesas. Šis jautājums tiek risināts pēc „veselā saprāta, personīgā ieskata” principa kā minimums četru (no deviņiem) tiesnešu sastāvā. Faktiski 80% gadījumu šāda veida petīcijas par lietu izprasīšanu tiek noraidītas. Pārējos gadījumos pārsūdzētais tiesas nolēmums tiek pakļauts pārbaudei, analizējot no zemākā līmeņa tiesas saņemtos lietas materiālus. Pēc šādā kārtībā veiktas materiālu pārbaudes un sūdzības motīvu analīzes, tiek pieņemts nolēmums. Lielākā daļa nolēmumu tiek noformēti protokola formā un motivēts nolēmums tiek izgatavots ne vienmēr. Šāda veida nolēmumi kļūst par autoritāriem tiesību avotiem, kas saistoši visām tiesām.⁷⁴

Cits „īpašās apelācijas veids” tiek paredzēts ASV Augstākās tiesas Noteikumos. Viņš tiek piemērots gadījumos, kad skatot kādu, ar krimināllietas izskatīšanu saistītu problēmjautājumu, federālajai apelācijas tiesai rodas jautājums, kura izskaidrošanai nepieciešama valsts augstākās tiesas iejaukšanās. Šāds jautājums drīkst skart tikai un vienīgi tiesiska rakstura problēmas (tiesību normu tulkošana). Izskatot šādā veida federālās tiesas lūgumu (prasījumu), ASV Augstākā tiesa, tā vietā, lai sniegtu skaidrojumu, ir tiesīga pati pieņemt nolēmumu lietā.⁷⁵

Tāpat ASV kriminālajai tiesvedībai ir pazīstami tā saucamie pēcapelācijas spriedumu likumības un pamatotības pārbaudes paņēmieni krimināllietās. Tos dēvē dažādi – par „ekstraordināro pārsūdzību”, „papildus pārbaudes līdzekļiem”, „netiešu uzbrukumu notiesājošam spriedumam”, u.t.t.;⁷⁶ kopīgs ir tikai noteikums, ka arī šie jautājumi tiek risināti tikai pēc lietas materiāliem.

Šāda veida procedūras tiek realizētas lielākajā daļā ASV štatu tiesās. Pie šāda veida līdzekļiem var ķerties notiesātais, nolūkā panākt sprieduma atcelšanu vai tā piemērošanas

⁷⁴ tur par, 290.lpp.,

⁷⁵ tur pat, 291.lpp.,

⁷⁶ tur pat, 291.lpp.,

pārtraukšanu, kad jau ir realizētas visas tiesības apelācijas kārtībā. Šādu paņēmieni uzskaitījumā var minēt sekojošo:

- prasību par „habeas corpus”⁷⁷ pavēles izdošanu izskatīšana;
- sprieduma pārbaude, pamatojoties uz tiesā, kurā krimināllieta tika skatīta pēc būtības, iesniegto prasību, sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem (writ of coram nobis);
- jautājuma nodošana par federālās tiesas nolēmumu par turēšanas štata cietumā likumību un pamatotību;
- Unificētā likuma par procedūrām (Uniform Post-Conviction Act) piemērošana pēc notiesāšanas.⁷⁸

Principā, šos sprieduma likumības un pamatotības pārbaudes paņēmienus, atmetot maznozīmīgas detaļas un nianšes, var iedalīt divās atsevišķās pamatgrupās – prasība par „habeas corpus” pavēles izdošanu izskatīšana un krimināllietu izskatīšana, sakarā ar jaunatklātiem apstākļiem.

Šāda veida sūdzības (prasījumi) sākotnēji tiek pārbaudītas kopējās jurisdikcijas tiesās, apelācijas tiesā vai štata augstākajā tiesā, savukārt vēlāk – apelācijas vai ASV Augstākajā tiesā. Citiem vārdiem sakot, ir iespējama vēršanās dažādās tiesu instancēs. Ir pieļaujama arī atkārtota vēršanās tajā pat tiesas instancē, atsaucoties uz jauniem aktiem vai tiesību normām.

VĀCIJAS FEDERATĪVĀ REPUBLIKA

Vācijas Federatīvās Republikas (turpmāk tekstā – VFR) kriminālprocesā ir atzītas divas spēkā neesošu spriedumu pārsūdzēšanas formas – apelācija un revīzija.

Saskaņā ar VFR kriminālprocesuālo likumdošanu, apelācijas kārtībā var tikt pārsūdzēti spriedumi, kurus taisījis vienpersoniski nodaļas tiesnesis vai šeffenu⁷⁹ nodaļas tiesnesis. Bez tam jāatzīmē, ka apelācijas kārtībā netiek skatīti spriedumi, kuros kā sods noteikts maznozīmīgs naudas sods. Šāda veida apelācijas sūdzības skata, attiecīgi, mazā un lielā zemes tiesu krimināllietu palāta.⁸⁰

Bez tiesas izmeklēšanas, kā nepieļaujama, var tikt noraidīta šāda veida sūdzība, ja tiesa konstatē likumpārkāpumus, kas saistīti ar sūdzības iesniegšanas procesuālo prasību pārkāpšanu.

⁷⁷ no autora – „Habeas corpus” – tiesību princips, kas anglosakšu zemēs nosaka, ka personu nevar turēt apcietinājumā bez iepriekšēja tiesas lēmuma,

⁷⁸ Гуценко К. Ф., Головки Л. В., Филимонов Б. А. Уголовный процесс западных государств. Изд. 2-е, доп. и испр. – Издательство «Зерцало-М», 2002. – 292 с.,

⁷⁹ no autora – „šeffeni” – piesēdētāji,

⁸⁰ tur pat, 468.lpp,

Šāda veida sūdzības izskatīšana sākas ar tiesneša – referenta ziņojumu. Lietas izskatīšanai var tikt pieaicināti liecinieki. Ja tam ir īpaša nozīme un nepieciešamība, var tikt nolasīts pirmās instances tiesas spriedums, pēc kā seko tiesājamā nopratināšana un tiesas izmeklēšana.

Revīzijas kārtībā ir pārsūdzami zemes tiesas (krimināllietu lielā palāta) un augstākās zemes tiesas (krimināllietu senāts) kā pirmās instances tiesu spriedumi un zemes tiesu spriedumi, kas taisīti apelācijas kārtībā. Kā revīzijas instances tiesas VFR spriedumu likumību un pamatotību vērtē augstākās tiesu institūcijas – augstākās zemes tiesas un VFR Augstākā tiesa.

Šādā kārtībā spriedumi var tikt pārsūdzēti tikai sakarā ar materiālo vai procesuālo likumu normu pārkāpumiem, par kādiem atzīstami gadījumi, kad likuma norma nav piemērota vispār vai piemērota nepareizi.

Bez tiesas izmeklēšanas revīzijas tiesa ir tiesīga noraidīt sūdzību kā nepieļaujamu vai nepamatotu (zīmīgi, ka vairāk kā 80% gadījumos šāda veida revīzijas sūdzības tiek noraidītas kā iesniegtas, pārkāpjot procesuālo kārtību vai kā nepamatotas).⁸¹

Lietas izskatīšana revīzijas instancē sākas ar tiesneša referenta ziņojumu. Tiek pieļauta arī apsūdzētā un viņa aizstāvja piedalīšanās. Izmeklēšanā tiek uzklauti prokurors, apsūdzētais un viņa aizstāvis. Revīzijas tiesvedībā tiek pārbaudīti tikai tie apsūdzētie, kas norādīti sūdzībā.

Tāpat kā citās valstīs, arī VFR pazīst tiesvedības atjaunošanu lietās, kurās spriedums ir jau stājies likumīgā spēkā. Šī tiesvedības institūta galvenais mērķis ir to tiesas pieļauto kļūdu labošana, kuras netika novērstas, izskatot krimināllietu apelācijas vai revīzijas kārtībā.

Tiesības iesniegt šāda veida prasību ir prokuroram, notiesātajam (viņa nāves gadījumā šīs tiesības pāriet viņa laulātajam, augšupējiem un lejupējiem radniekiem, kā arī brāļiem un māsām) un viņa aizstāvim.

Atšķirībā no apelācijas vai revīzijas tiesvedības, iepriekšminēto personu iesniegtais pieteikums nav obligāts nosacījums tam, lai lietā tiktu ierosināta tiesvedība. Tiesvedības uzsākšana ir atkarīga no attiecīgās tiesas viedokļa.

VFR likums reglamentē divu veidu pamatus (pamatu grupas) šādas tiesvedības ierosināšanai, atkarībā no tā, vai notiesātā stāvoklis tiek uzlabots vai, tieši pretēji, – pasliktināts.

⁸¹ tur pat, 471.lpp,

Pirmajai grupai, saskaņā ar VFR Kriminālprocesa kodeksa 359.paragrāfu, attiecināmi:

- tiesai iesniegto, notiesātās personas vainu pamatojošo dokumentu „neoriģinalitāte” vai viltojums;
- liecinieka vai eksperta atzīšana par vainīgu nepatiesu liecību sniegšanā vai eksperta atzinuma taisīšanā;
- tiesneša vai šeffena vainīguma pierādīšana nepamatota nolēmuma taisīšanā, ja minētais nebija saistīts ar paša notiesātā darbībām;
- sprieduma civillietā atcelšana, ja nolēmums ir ticis pamatots uz to;
- jaunu faktu un pierādījumu iesniegšana, kuri paši par sevi vai kopsakarībā ar jau esošajiem pierādījumiem norāda uz nepieciešamību notiesāto attaisnot vai piemērot labvēlīgākus likuma nosacījumus.⁸²

Otrajā grupā tiek minēti sekojoši pamati (VFR Kriminālprocesa kodeksa 362.paragrāfs):

- notiesātās personas interesēs tiesai iesniegto dokumentu „neoriģinalitāte” vai viltojums;
- liecinieka vai eksperta atzīšana par vainīgu nepatiesu liecību sniegšanā vai eksperta atzinuma taisīšanā notiesātās personas interesēs;
- attaisnotās personas atzīšanās (ievēribas cienīga) nozieguma izdarīšanā.⁸³

Pamatojoties uz izdarīto prasījumu pamatotības pārbaudi, tiesa bez mutvārdu izmeklēšanas taiza nolēmumu par pieteikuma atzīšanu par pamatotu vai tā noraidīšanu. Atsevišķos gadījumos tiesa, neveicot izmeklēšanu, var pieņemt patstāvīgu lēmumu (piemēram – notiesātās personas nāves gadījumā); pārējos – lieta tiek nodota jaunai izskatīšanai.⁸⁴

⁸² tur pat, 473. – 474.lpp,

⁸³ tur pat, 474.lpp,

⁸⁴ tur pat, 474. – 475.lpp,

4. RAKSTVEIDA PROCESA PIEMĒROŠANAS AKTUALITĀTES (PROBLĒMAS) APELĀCIJAS UN KASĀCIJAS TIESVEDĪBĀ

Iepriekšējās nodaļās tika dota iespēja iepazīt un izsekot rakstveida procesu apelācijas un kasācijas instancēs būtībai, kasācijas un apelācijas institūtu vēsturiskai attīstībai, nostiprināšanās gaitai likumos un šo institūtu pilnveidošanās gaitai; kopā sekojām, caur apelācijas un kasācijas prizmu, laiku un likumu maiņai, jaunievedumiem, u.t.t.. Gan darba autoram, gan arī lasītājam tika dota iespēja paplašināt savu redzesloku, salīdzinot vairāku valstu kriminālprocesuālo regulējumu šajos jautājumos. Neskatoties uz to, ka rakstveida process „tīrā” veidā vēl (no apskatītajām valstīm) ir pazīstams vien Igaunijas un Lietuvas Republikās, pie kam, - tikai kasācijas instancē, savukārt rakstveida procesam apelācijas instancē rast salīdzinājumu ārvalstīs neizdevās vispār, nedomāju, ka darba autors un arī lasītājs būs ko šī iemesla dēļ zaudējis – arī bez rakstveida procesa šo likumu un to regulējuma daudzējādība ir pietiekoši interesanta, lai paliktu atmiņā un, nepieciešamības gadījumā, tiktu reducēta un praktiski izmantota.

Taču viss iepriekš teiktais saistījās tikai un vienīgi ar teorētisko aspektu – likuma redakciju un jāmūtību, t.i. teorētisko mērķi, ko likumdevējs cer sasniegt. Atcerēsimies skaļo saukli, kurš pamatoja grozījumu, tai skaitā, par rakstveida procesa ieviešanas nepieciešamību – „Apjomīgie grozījumi vērsti uz to, lai padarītu kriminālprocesu efektīvāku, samazinātu laika patēriņu, kā arī ar procesa virzīšanu saistītās izmaksas”. Vai tas ir panākts, par to var liecināt tikai un vienīgi prakse, praktiķu atzinumi un, autoraprāt, arī apsūdzēto, kuru pārsūdzība ir tikusi skatīta rakstveida procesā, viedokļi. Arī darba autors, būdams Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokurors, apelācijas zonas (grupas) vecākais, jau vairāku gadu garumā ar apelāciju ir saistīts vistiešākajā nozīmē – dalība tiesās, izskatot lietu apelācijas kārtībā (gadā, vidēji, 120 lietas, grupai kopumā ap 500), viedokļu sagatavošana, spriedumu noprotēšana, tiesu prakses analīze, u.t.t..

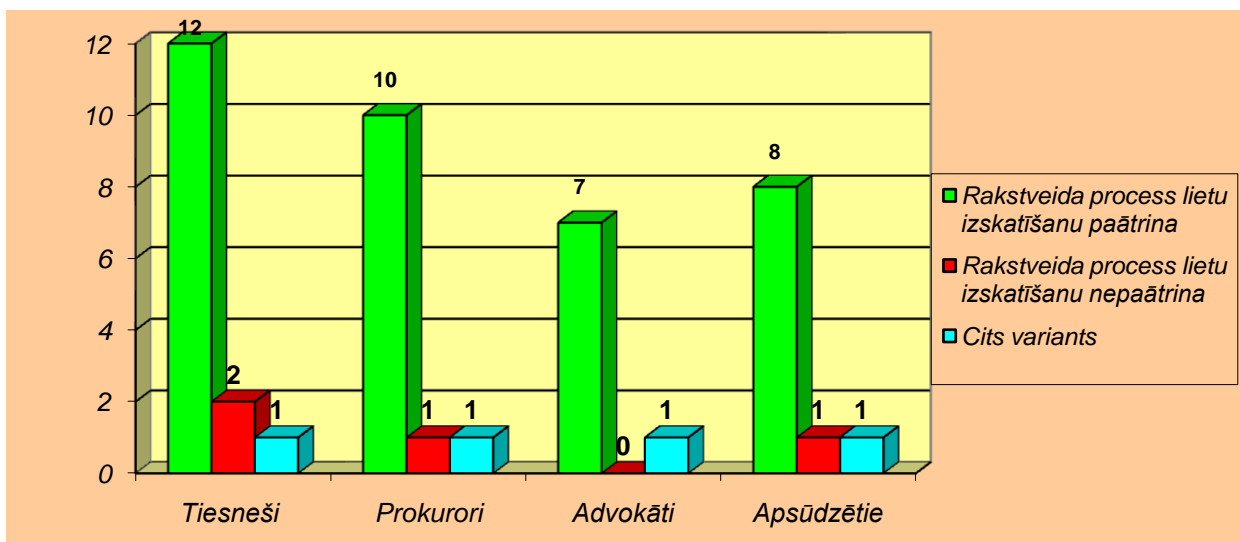
Maģistra darba izstrādes gaitā autors ar zināmu skaudību noraudzījās uz studiju kolēģiem, kuri nāca ārā no bibliotēkām ar grāmatām. Diemžēl jāatzīst, ka maģistra darbā apskatītais rakstveida process tiesību literatūrā, ne pašmāju, ne arī ārvalstu, savu atspoguļojumu nav guvis. Pilnīgi iespējams, ka ārvalstīs tas nemaz nav aktuāls jautājums, savukārt Latvijā vēl nav pietiekošas prakses, lai šo jautājumu pētītu, analizētu un izdarītu secinājumus, īpaši, kas attiecas uz rakstveida procesu apelācijas instancē. Bet tieši tas arī bija vēl viens iemesls, kas noteica darba autora temata izvēli...?

Kā jau vērīgs lasītājs no atsevišķām atziņām varēja nojaust, autors, darba izstrādes gaitā, veica aptauju, kurā tika iesaistīti divi respondentu loki. Pirmais – praktiķi, kuri šīs novitātes un likumus piemēro praksē (tiesneši, prokurori un advokāti) un, otrais – apsūdzētie, kuru iesniegtās apelācijas un kasācijas sūdzības tika izskatītas, piemērojot rakstveida procesu. Atsevišķās aptaujas pozīcijās jautājumi dublējās, atsevišķās, ņemot vērā respondentu profesionalitāti un juridisko izglītību, jautājumi atšķīrās, tomēr mērķis, kā vienam, tā arī otram aptaujas variantam bija viens – noskaidrot rakstveida procesa piemērošanas aktualitātes (problēmas) apelācijas un kasācijas tiesvedībā.

Sākotnēji, lūdzot piedalīties aptaujā, Latvijas Republikas ieslodzījuma vietās tika iesniegtas vairāk kā piecdesmit anketu veidlapas latviešu un krievu valodās (*skatīt pielikumu Nr.1*), taču, ņemot vērā dalības brīvprātīgo principu, atpakaļ aizpildītas tika saņemtas vien desmit. Tāpat, daudz lielāks profesionāļiem domāto aptaujas lapu veidlapu (*skatīt pielikumu Nr.2*) tika iesniegts sākotnēji. Vispretimnākošākie izrādījās Rīgas apgabaltiesas Krimināllietu tiesas kolēģijas tiesneši (aptaujā piedalījās 15 tiesneši), tad sekoja prokurori, aizpildot 12 anketas un advokatūras pārstāvji, paužot savu viedokli 8 aptaujas anketās. Arī atbildes un to izklāsts ir dažāds. Ja viens respondents aprobežojās ar „jā” vai „nē”, tad citam domas izpaušmei nepietika trafaretās veidlapas daļas; ja viens sniedza formālas atbildes, tad cits piedāvāja pat vairākus argumentus uz vienu jautājumu, taču galvenais ir viens – viedokļi un uzskati no sniegtajām atbildēm ir izdibināmi (aizpildītās aptaujas lapas, digitālā formātā, kā *pielikums Nr.3* pievienotas maģistra darbam).

Uz aptaujas pirmo jautājumu pēc būtības – ***vai rakstveida process paātrina lietu izskatīšanu kopumā***, gandrīz visi 45 respondenti no abām grupām (no autora – abām grupām tika uzdots identisks jautājums) atbildēja apstiprinoši (*skatīt attēlu Nr.4.1*). Viens tiesnesis, izvēloties pozitīvu atbildi, sniedza vēl papildus sava viedokļa argumentāciju, proti, lietu izskatīšana paātrinās, ja tiesneša tiesvedībā ir liels skaits mutvārdu procesā izskatāmo krimināllietu, kuru izskatīšanas termiņš ir pārmērīgi liels, savukārt viens prokurors, pamatojot savu apstiprinošo atbildi, konkretizēja, ka viņa skatījumā izskatīšanas ātrums tiek palielināts, taču tas ietekmē kvalitāti. Divi tiesneši, viens prokurors un viens apsūdzētais, atzina, ka rakstveida process nekādu paātrinājumu lietu izskatīšanā nedod. Viens no aptaujātajiem apsūdzētajiem, izvēloties atbildi „cits variants” argumentēja savu izvēli, norādot, ka viņam neesot personīgās pieredzes un jēlkādas informācijas, lai viņš spētu objektīvi atbildēt. Viņš nezina apelācijas rakstveida un

kasācijas mutvārdu procesa ilgumus. Tāpat citu variantu izvēlējās viens tiesnesis, prokurors un advokāts. Tiesnesis un prokurors, neatzīstot, ka rakstveida process paātrina lietu izskatīšanu kopumā, atzina un norādīja uz šādu procesu vienkāršumu un ekonomiskumu. Advokāts atbildē bija ļoti kategorisks, norādot, ka viņa skatījumā vispār rakstveida process nebūtu piemērojams.

4.1. att. Respondentu viedokļi par rakstveida procesu ietekmi uz lietu izskatīšanas ātrumu

Pēc autora domām, diagramma ļoti izskatāmi parāda optimistu pārsvaru pār pesimistiem. Arī autora uzskats runā par labu ātrumu. Par labu ne vien ātrumu, bet arī ekonomiskumu. Tādējādi tiek iekonomēti laika resursi (tiesai nav jāplāno tiesas sēde laikā, kad iespējams objektīvi nodrošināt visu dalībnieku ierašanos – neviens nav aizņemts citā procesā, apsūdzētais, kuram nav piemērots Kriminālprocesa likumā paredzētais piespiedu līdzeklis, atrodas atvaļinājumā vai komandējumā, u.t.t.), tehniskie un personāla resursi (tulki un konvoja darbinieki, kurus nodrošināt ir ļoti problemātiski, ko varu apgalvot no personīgās pieredzes, un kas, dažkārt, ir pat iemesls lietas izskatīšanas atlikšanai, telpas, u.t.t.). Taču, kā to autors vairākkārtīgi ir izsvēris, uzstājoties tiesu debatēs, jautājumā, kas skar pierādījumu pārbaudes neizdarīšanu un, attiecīgi, nekvalitatīvu apsūdzību vai spriedumu kopumā, ātrums nevar būt attaisnojums sprieduma nekvalitatīvitātei un/vai prettiesiskumam. Ja šie aspekti tiks ievēroti, uzlabojums lietu iztiesāšanā tiks panākts.

Nākošais jautājums aptaujā ir nesaraujami saistīts ar iepriekšminēto, proti, nolēmumu kvalitāti, kā atskaites punktu ņemot pārbaudes procesa objektivitāti un vispusīgumu. Abām respondentu grupām tika lūgts paust viedokli jautājumā par to, *vai skatot lietu rakstveida*

procesā, sūdzībā vai protestā norādītie apstākļi tiek izvērtēti tādā pat apjomā, kādā tie tiktu izvērtēti, skatot lietu mutvārdu procesā. Atbildes un viedokļi sekojoši (*skatīt attēlu Nr.4.2*).

Četras no desmit aptaujātajām apsūdzētajām personām uz šo jautājumu atbildēja apstipriņoši, nesaskatot atšķirību starp rakstveida un mutvārdu procesā veikto izmeklēšanu. Bez tam, viens no pozitīvi atbildējušajiem apsūdzētajiem norādīja, ka, citēju, *rakstveidā tu vairāk nevari samelot, jo viss tiek pierakstīts, bet mutiski tu vari vārdus sagrozīt savādāk.*

Tik pat – četri respondenti pauda pretēju – noliedzošu atbildi, savu nostāju pamatojot sekojoši:

- ir jādzird un jāuzklausā kā apsūdzētā, tā arī cietušā viedokļi. Uzsata, ka lietas izskatīšana rakstveidā ir pilnīgi nepareiza tiesāšanas sistēma;
- nepiedalās prokurors un aizstāvis,
- pašam ir bijusi tieši šāda problēma un rakstiskā veidā tika liegta aizstāvības iespēja;
- rakstveida procesā netiek nodrošināta objektīva sūdzības pārbaude, kas, savukārt, noved pie vienpusējas izskatīšanas un kļūdaina verdikta.

Divi pēdējie respondenti no apsūdzēto vidus izvēlējās atbildi „cits variants”, argumentējot savu nostāju ar to, ka jāievēro līdzvērtība un sūdzībās norādīto apstākļu pilnīga izvērtēšana ir atkarīga no tā vai cita tiesneša profesionalitātes un morāles īpašībām.

Arī šajā jautājumā tiesnešu viedokļi bija salīdzinoši identiski. Trīspadsmit no piecpadsmit aptaujā dalību ņēmušajiem tiesnešiem atbildēja pozitīvi bez jēkādām papildu paskaidrojumiem. Arī četrpadsmitais respondents no tiesnešu vidus atbildēja pozitīvi, taču savu viedokli vēl akcentēja, norādot, ka izvērtēšana notiek precīzi un atbilstoši apelācijas sūdzībā norādītajam. Viens no tiesnešiem uz šo jautājumu atbildēja noliedzoši, paužot uzskatu, ka apsūdzētais apelācijas sūdzībā ne vienmēr var izklāstīt visus argumentus ko viņš varētu izteikt mutvārdos, tajā skaitā, atbildot uz jautājumiem.

Tieši seši, jeb puse no aptaujātajiem prokuroriem atzina, ka sūdzības izvērtējums rakstveida procesā ir analogs apjomā un kvalitātē mutvārdu procesā veiktai pārbaudei. Atbildot pozitīvi, papildus komentārus prokurori nesniedz. Četri respondenti atbildēja ar „nē”, savu viedokli motivējot sekojoši:

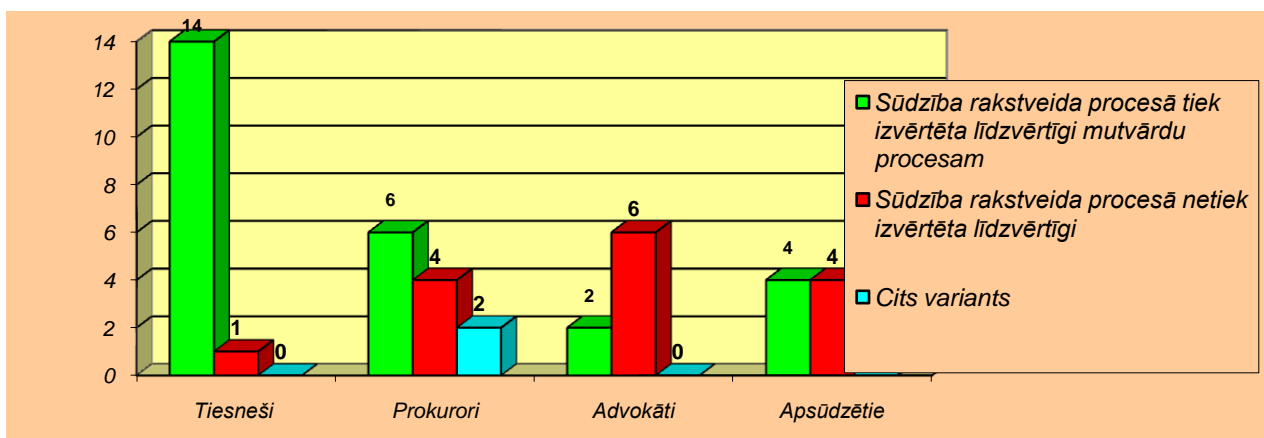
- ļoti liela nozīme, izlemjot jautājumu par soda samazināšanu, ir tieši apsūdzētā attieksmei, ko ir iespējams ticami novērtēt tikai apsūdzētā klātbūtnē;
- netiek nodrošināta iespēja iesniegt papildinājumus, „papīrs” nenodot apsūdzētā pārdzīvojumus, u.t.t.. Senātā viss kārtībā;
- mutvārdu procesā iespējams izteikt papildus motivāciju, grozīt un papildināt prasījumus;

- sūdzētāja izglītības līmenis būtiski ietekmē viņa spēju skaidri, loģiski un nepārprotami izklāstīt vēlamās domas rakstveidā, tāpēc mutvārdu procesā tiesai ir iespēja, uzdodot jautājumus, saprast ko apsūdzētais īsti grib, bet nemāk uzrakstīt, kā tiesās arī parasti notiek. Var rasties papildus jautājumi, atbildes uz kuriem var saņemt tikai mutvārdu procesā.

Divi pēdējie respondenti no prokuroru vidus, nespējot viennozīmīgi formulēt savu pozīciju, izvēlējās atbildi „cits variants”, norādot, ka reāli mutvārdu procesā lietu var izskatīt pilnvērtīgāk, jo ne vienmēr protestā vai sūdzībā var izteikt pilnīgu viedokli par izskatāmo jautājumu. Mutvārdu procesā vienmēr var papildināt iepriekš teikto un rakstīto. Otrs prokurors, vairāk nosliecoties par labu līdzvērtīgai izskatīšanas kvalitātei kā rakstveida, tā arī mutvārdu procesā, savu nenosvēršanos par labu konkrētai „jā” atbildei pamato ar to, ka dažkārt tiesa procesa dalībniekiem var uzdot atsevišķus jautājumus, līdz ar to, no šī viedokļa, pilnvērtīgāka sūdzības izskatīšana būtu mutvārdu procesā.

Tikai divi no aptaujā dalību ņēmušajiem advokātiem atbildēja pozitīvi, atzīstot, ka mutvārdu un rakstveida procesā sūdzībā norādītie apstākļi tiek izvērtēti vienādā apjomā un kvalitātē. Pārējie advokāti šo līdzvērtību neatzina. Advokātu pamatargumenti ir sekojoši:

- uzklausat personu mutiski, ir iespēja precīzāk un saprotamāk noskaidrot lietas apstākļus;
- lai apstākļus izvērtētu tāpat kā mutvārdu procesā, jābūt ļoti labi uzrakstītai apelācijas sūdzībai (kvalitatīvai, satura ziņā). Arī kontaktam ar personu, kura to rakstījusi, var būt zināma nozīme, sevišķi, ja runa ir par sodu un apstākļiem, kas to ietekmē. Bez tam, apelācijas instancē var būt nepieciešams pārbaudīt papildus iesniegtos pierādījumus, u.t.t.;
- tiek pārbaudīti tikai lietas materiāli, mutvārdu procesā iespējama papildus argumentācija;
- tiesa neredz emocijas, nevar spriest par apsūdzētā patieso attieksmi pret apsūdzību.

4.2. att. Respondentu viedokļi par sūdzību izskatīšanas objektivitātes un apjoma līdzvērtību rakstveida un mutvārdu procesos

Šajā jautājumā, kā uzskatāmi secināms no diagrammas, vienoti uzskatos par izskatīšanas objektivitāti ir tikai tiesneši, kas zināmā mērā, autoraprāt, skaidrojams ar to, ka tieši viņi skata šīs sūdzības un izvērtē tajās norādīto motivāciju. Ir subjektīvi grūti atzīt savas, kaut vai tikai teorētiski iespējamās kļūdas vai nepilnības. Vēl vairāk, šī viedokļu vienotība ir skaidrojama apstākļi, ka tieši tiesnešu iniciatīva un ierosinājums bija pamatā diskusijas uzsākšanai un vēlākai rakstveida procesa nostiprināšanai Kriminālprocesa likumā.

Darba autora viedoklis šajā jautājumā ir vairāk skeptisks, nekā atbalstošs. No iepriekš minēto viedokļu uzskatījuma, izkristalizējas, autoraprāt, četri pamatargumenti, kuru dēļ noliedzoši atbildējušie respondenti, pastāv uz šādu uzskatu:

- *apsūdzēto personu nespēja sastādīt kvalitatīvu apelācijas vai, vēl jo vairāk, – kasācijas sūdzību.* Darba autors personīgi praksē ir saskāries ar „divos teikumos” ietvertām apelācijas sūdzībām, kurās apsūdzētais lūdz mīkstināt sodu. Vēl vairāk, atsevišķās šādās kvalitatīvi „izvērstās” sūdzībās nereti ir atrodama apsūdzētā norāde uz to, ka papildus paskaidrojumus viņš vēlās sniegt tiesas izmeklēšanas laikā. Neskatoties uz to, krimināllietas iztiesāšana apelācijas kārtībā tiek nozīmēta skatīšanai rakstveida procesā. Šādos gadījumos Kriminālprocesa likums 559.panta piektās daļas 3.punkta kārtībā sniegtais prokurora viedoklis ir tikpat izvērsti – ņemot vērā, ka apsūdzētais pats nenosauc argumentus, ar ko pamatots viņa lūgums mīkstināt sodu, pašai tiesai tie nav jāmeklē, sakarā ar ko pirmās instances tiesas spriedums ir atstājams negrozīts (*skatīt pielikumu Nr.4*). Arī tiesas spriedums ir analogs. Teorētiskā aspektā Kriminālprocesa likuma 551.panta pirmā daļa nosaka prasības, kādas izvirzāmas apelācijas sūdzības un protesta saturam, cita starpā norādot gan pierādījumus, kuri būtu pārbaudāmi apelācijas instances tiesai, gan to, vai tiek pieteikti jauni pierādījumi, gan pievienojamo dokumentu sarakstu, tomēr joprojām spēkā ir norma par apsūdzētajam piemītošajām tiesībām pieteikt lūgumus tiesas izmeklēšanas laikā⁸⁵;
- *nespēja sniegt papildus motivāciju sūdzības izskatīšanas laikā.* Argumentācija analoga iepriekš minētajai;
- *tiesas nespēja iedziļināties apsūdzētā pārdzīvojumos un izprast viņa emocionālo stāvokli un attieksmi pret izdarīto.* Šajā jautājumā pašam autoram pastāv viedokļu duālisms. No vienas puses autors pilnīgi piekrīt un tas ir pašsaprotami, ka reāli neredzot apsūdzēto, pēc „papīriem” vien, tiesa nevar pilnībā izprast viņa sajūtas un pārdzīvojumus. No otras puses,

⁸⁵ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, Nr.74., 496.p.,

autors neuzskata, ka tiesa arī redzot apsūdzēto, t.i., skatot lietu mutvārdu procesā, pilnībā uztver un izprot apsūdzētā pārdzīvojumus. Bieži vien šīs emocijas ir uzspēlētas ar vienu vienīgu mērķi – panākt soda mīkstināšanu. Lai cik tas neizklausītos ciniski no darba autora puses, taču pārsvarā gadījumos apsūdzētā pēkšņā atklāsme par brīvībā palikušajām nespēcīgajām vecmāmiņām un mazgadīgajiem bērniem, kuriem tieši tagad ir nepieciešama apsūdzētā aprūpe un audzināšana, nepauž apsūdzētā patiesās emocijas un pārdzīvojums. Nekad uz uzdoto jautājumu darba autors nav saņēmis kaut nedaudz konstruktīvu atbildi tam, kāpēc šī aprūpe un audzināšana netika nodrošināta un veikta pirms apcietinājuma un kāpēc apsūdzētais ir izdarījis visu iespējamo, lai nokļūtu vietā, kur šo pienākumu veikšana ir krietni vien ierobežotāka. Gadījumos, kad šie emocionālie un psiholoģiskie pārdzīvojumi savā izpausmē sasniedz jau komisma robežu, tiesai nav problēmu tos atsijāt, izvērtēt un dod savu atzinumu, taču ir gadījumi, kad apsūdzētā attieksme un izturēšanās tiesas sēdes laikā ir bijusi par pamatu soda mīkstināšanai pat apsūdzībā sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā. Spilgts piemērs autora atmiņā ir krimināllieta, kurā persona tika apsūdzēta sevišķi smaga nozieguma izdarīšanā, kas paredzēts Krimināllikuma 125.panta trešajā daļā⁸⁶. Pirmās instances tiesa bija piemērojusi sodu, kas saistīts ar reālu brīvības atņemšanu, savukārt apelācijas instances tiesa spriedumu daļā par sodu atcēla un noteica nosacītu notiesāšanu. Jautājot apelācijas grupas prokurorei, kura uzturēja valsts apsūdzību šajā krimināllietā apelācijas instancē par soda mīkstināšanas pamatojumu, atbilde saturēja vien norādes uz apsūdzētā pārdzīvojumiem tiesas sēdē, raudāšanu, u.c. emociju izpausmēm. Uzskatot, ka tīšu miesas bojājumu nodarīšana, kā rezultātā ir iestājusies cilvēka nāve ir pietiekoši smags nodarījums, lai vēlākus psiholoģiskus pārdzīvojumus atzītu par nepietiekošiem un neadekvātiem nosacītas notiesāšanas atzīšanai par pamatotu, autors prokurores viedoklim nepiekrita. Soda mērķis ir ne tikai pāraudzināt un panākt sapratni, soda mērķis ir arī sodīt. Izvērtējot visus apstākļus, darba autors sagatavoja kasācijas protestu par apelācijas instances tiesas sprieduma atcelšanu, ko amatā augstāks prokurors atzina par pamatotu un parakstīja. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departaments ar 2009.gada 27.oktobra lēmumu lietā SKK-567/2009 protestu apmierināja un lietu atgrieza jaunai izskatīšanai apelācijas instances tiesā.⁸⁷ Atkārtoti skatot lietu apelācijas instances tiesā, kurā valsts apsūdzību uzturēja darba autors, tiesa atstāja reālu brīvības atņemšanas sodu. No visa iepriekš

⁸⁶ Krimināllikums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998.8.jūlijs, Nr.199/200,

⁸⁷ <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk%20567.doc>, (aplūkots 2010.gada 12.martā),

minētā, secinājums ir viens – lai arī kā, bet apsūdzētā klātbūtne ietekmē tiesas viedokli un šajā gadījumā, mutvārdu process nav līdzvērtīgs rakstveida procesam;

- *tiesnešu profesionalitāte un morāles īpašības*. Autora rīcībā nav ne mazāko argumentu, pamatojoties uz kuriem varētu apšaubīt tā vai cita tiesneša profesionalitāti (varbūt atsevišķi rajona līmeņa tiesnešu nolēmumi, kuros tiek atkārtotas tās pašas kļūdas pat pēc vairākkārtīgām spriedumu atcelšanām, rada zināmas šaubas, tomēr tās nav kļūdas apelācijas vai kasācijas instancē, kuru joma ir darba izpētes objekts) vai morāles kvalitātes. Tomēr, kā redzams no atbildēm, vismaz vienam apsūdzētajam, varbūtības līmenī, radās aizdomas, ka tādas nepilnības tiesvedībā varētu pastāvēt. Piekritīsiet, ka, lai gan arī pilnībā noliedzam tādu iespējamību, racionāli pierādīt pretējo mēs nevaram. Jo īpaši tādēļ, ka agrāk tikai atsevišķi Kriminālprocesa likumā paredzēti nolēmumi tika apspriesti ārpus tiesas sēžu zāles bez lietas dalībnieku klātbūtnes; tagad, rakstveida procesā, ārpus tiesas sēžu zāles notiek visa tiesas izmeklēšana...

Nākošā jautājumu grupa skāra apsūdzības un aizstāvības realizēšanas iespējas un līdzvērtību rakstveida procesā (*skatīt attēlus Nr.4.3 un Nr.4.4*).

Uz jautājumu *vai skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana* astoņi no desmit apsūdzētajiem atbildēja apstiprinoši, konkretizējot, ka:

- lietā ir atrodama apsūdzība pilnā apjomā;
- līdz izskatīšanas dienai ir iespēja iesniegt labojumus un papildinājumus;
- visi materiāli atrodas krimināllietā;
- procesa virzītājam viss vienmēr ir skaidrs un mūsu tieslietu sistēma tiesā cilvēkus uz varbūtības pamata un tikai piedaloties procesā pats vari sevi aizstāvēt, ja nu vienīgi ir daudz naudas lai samaksātu;
- apsūdzība tiek uzturēta, jo pirmām kārtām tiek izskatīti sākotnējie pierādījumi, kuriem ne vienmēr ir apsūdzošs raksturs. Vairumā gadījumos apsūdzībai ir apšaubāms raksturs izmeklēšanas vienpusīguma dēļ.

Divi respondenti, kuri uzskatīja, ka apsūdzības uzturēšana rakstveida procesā nav pilnvērtīga, apgalvoja, ka apsūdzība balstās ne tikai uz konkrētiem faktiem un loģiku, bet arī uz cenšanos pārliecināt tiesu, ņemot palīgā emocionālo iedarbību, bez tam, apsūdzības uzturētājam ir pienākums izklāstīt savu viedokli par nodarīto, kā arī var tikt aizskartas cilvēktiesības.

Nospiedošais vairākums tiesnešu – divpadsmit, atzina, ka skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana.

Pamatargumenti sekojoši:

- rakstveida procesā tiek skatītas lietas, kas ir pārsūdzētas formāli vai arī par soda bargumu, ja nav principiālu norādījumu par šī soda neatbilstību likumam;
- saskaņā ar likumu, valsts apsūdzības uzturētājam ir dotas tiesības iesniegt viedokli, kurā var izklāstīt savus argumentus par iesniegto apelācijas sūdzību;
- skatot lietu rakstveida procesā, apsūdzībā jau vairs nekas nevar mainīties – ne paplašināties, ne sašaurināties. Pie kam rakstveida procesā abām pusēm ir vienlīdzīgas tiesības, prokuroram pat plašākas, jo viņš var iesniegt savu rakstveida viedokli;
- rakstveida procesā netiek vērtēta apsūdzības būtība, pierādījumi;
- apsūdzībai ir tiesības iesniegt savu rakstveida viedokli un prokurors, mierīgā atmosfērā ārpus tiesas sēdes, var argumentēt savu pozīciju;
- apsūdzībai jābalstās uz nostiprinātiem pierādījumiem, tādēļ šajā procesā var iztikt bez prokurora liekvārdības;
- pārsvarā šādās lietās tiek pārsūdzēts pirmās instances tiesas spriedums daļā par sodu, līdz ar to nav pamata apsūdzību kādā veidā paplašināt un vispār par apsūdzības būtību netiek runāts;
- ir iespēja iepriekš sagatavoties, izteikt viedokli par iesniegto apelācijas sūdzību un ir tiesības iesniegt iebildumus rakstveida procesam;
- tāpat kā mutvārdu procesā (teksta daļas izcēlums – autora), prokuroram ir tiesības iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību.

Taisnības labad jāsaprot, ka arī atbildot noliedzoši, proti, atzīstot, ka rakstveida procesā netiek nodrošināta pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana, sekojošais paskaidrojums divās no trim atbildēm atbilst pozitīvu atbildi sniegušajiem tiesnešiem – skatot lietu rakstveida procesā, kas ir tikai daļā par sodu vai pārkāpumiem, kas katrā ziņā izraisa sprieduma atcelšanu, neiet runa par apsūdzības uzturēšanu vispār, savukārt viedokli par lietas apstākļiem, prokurors var iesniegt rakstveidā. Tikai viens no tiesnešiem, konkrētāk – tiesnese ar 26 gadu stāžu, atzina, ka mutvārdu procesā var precizēt visus apelācijas sūdzībā norādītos apstākļus.

Septiņi no divpadsmit prokuroriem atzina, ka rakstveida procesā var tikt nodrošināta pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana, jo:

- visus savus argumentus pusēm ir iespējams izteikt vai nu apelācijas sūdzībā, protestā, vai arī iebildumos par iesniegto apelācijas sūdzību, protestu. Bez tam, viedokļa izteikšana rakstveidā ir daudz pārdomātāka, argumentētāka, ar augstāku kvalitāti, kā viedokļa izteikšana mutiski;

- rakstveida procesos netiek vērtēta apsūdzības būtība un pierādījumi;
- vienmēr procesā iesaistītās personas ir tiesīgas noraidīt rakstveida procesu un tas ir saistošs tiesai;
- apsūdzību var izteikt rakstiskā veidā un līdz ar to prokuroram ir iespēja izteikt savu viedokli ārpus tiesas sēdes;

Pretēju viedokli pauda pieci aptaujā dalību ņēmušie prokurori. Viņuprāt apsūdzības uzturēšana nav pilnvērtīga, jo:

- prokurors nevar pilnvērtīgi nodrošināt savu pienākumu un tiesību, kas noteiktas KPL 43.panta pirmās daļas 3., 4., 5. un 6. punktā izpildi, ja rastos tāda nepieciešamība iztiesāšanas gaitā (no autora – minētās Kriminālprocesa likuma normas nosaka valsts apsūdzētāja pilnvaras pirmās un apelācijas instances tiesās – izteikties par katru apspriežamo jautājumu, virzīt apsūdzības pierādījumu pārbaudi un piedalīties pārējo pierādījumu pārbaudē, pieprasīt pārtraukumu papildu pierādījumu iesniegšanai vai jaunas apsūdzības sastādīšanai, pieteikt lūgumus⁸⁸);
- rakstveida procesā apsūdzība netiek uzturēta un nepiedalās pats apsūdzības uzturētājs;
- mutvārdu procesā iespējams izteikt papildus motivāciju, grozīt un papildināt prasījumus;
- rakstveida procesa galvenā problēma ir nepietiekamā prokuroru un advokātu sagatavotība un laika trūkums, lietu daudzuma un apjoma dēļ;
- apsūdzības uzturēšana nav vienkārša pieturēšanās pie pirmās instances tiesā konstatētajiem apstākļiem. Arī skatot lietu par sodu, tiesas izmeklēšanā prokurors var mainīt savu viedokli par apsūdzības pamatotību un to grozīt vai pat attiekties no tās.

Un kā pēdējie no respondentiem – advokāti, kuru atbildes ir identiskas – jā, valsts apsūdzības uzturēšana tiesā rakstveida procesā ir pilnvērtīga. Jāatzīst, ka jau veidojot šo aptauju, autors pieļāva, ka advokātu atbildes šajā jautājumā būs tieši tādas, savukārt nākošajā – par aizstāvības pilnvērtīgas realizēšanas iespējām, tieši pretējas. Advokātu pamatojums sekojošs:

- pati apsūdzība ir rakstiski pilnībā izklāstīta un prokuroram ir tiesības izklāstīt savu viedokli par apelācijas būtību;
- apsūdzības uzturētājam ir tiesības izteikt iebildumus pret apelācijas sūdzību un tas var būt pietiekoši, ja runa iet par soda mīkstināšanu, kā arī ir iespēja nepiekrīst lietas skatīšanai rakstveida procesā. Ja lietas apstākļi norāda uz to, ka pirmās instances nolēmums katrā ziņā jāatceļ, tad procesa dalībnieku viedoklim ir pakārtota nozīme, jo šādu pienākumu

⁸⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, Nr.74., 43.p.,

tiesai uzliek KPL 566.p. (no autora – Kriminālprocesa likums 566.pants reglamentē apelācijas instances tiesas kompetenci krimināllietu nosūtīšanā jaunai izskatīšanai pirmās instances tiesā⁸⁹;

- apsūdzība ir rakstiski izklāstīta un prokurors var rakstiski izklāstīt arī savu viedokli par apelācijas būtību, ko daži prokurori arī veiksmīgi dara;
- prokuroram ir visas tiesības;
- ja pirmās instances tiesā ir bijis notiesājošs spriedums uz tiem pierādījumiem, kurus piestādīja apsūdzības uzturētājs, tad tie arī paliek nolēmuma pamatā skatot lietu rakstveida procesā.

Ievērojot iepriekš veidoto nodaļas struktūru, informācijas pasniegšanas konstrukcija darba turpinājumā prasītu minēto viedokļu atspoguļojumu diagrammā. Tas tiks izdarīts, tikai nedaudz vēlāk, pēc aizstāvības pilnvērtīguma rakstveida procesā izvērtēšanas, lai visus datus iekļautu vienā diagrammā, kas, savukārt, dos lasītājam iespēju gūt kompaktāku un spilgtāku ieskatu šajos jautājumos, to kontrastos.

Aizstāvības pozīcijas noskaidrošanai, tika piedāvāts analogs jautājums – ***vai skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga aizstāvības realizēšana.***

Četri no desmit apsūdzētajiem atbildēja pozitīvi, atzīstot, ka aizstāvība rakstveida procesā ir pilnvērtīga. Minētie respondenti uzskatīja, ka:

- lietā ir visi nepieciešamie materiāli, lai nodrošinātu pilnvērtīgu aizstāvību;
- līdz izskatīšanas dienai ir iespēja iesniegt labojumus un papildinājumus;

Argumenti „pret” sekojoši:

- fiziskās un juridiskās (advokāta) personas klātbūtne ir nepieciešama, lai tiktu realizēta pilnvērtīga aizstāvība;
- tāpēc, ka nav iespējas pārrunāt un pakonsultēties ar advokātu, kaut vai valsts;
- ja sava vaina nodarītajā atzīta un vienīgi var lūgt par termiņa samazināšanu, tad vienalga, kas būs. Mūsu tiesas tikai rada priekšstatu par godīgu spriedumu, bet dzīvē viss ir savādāk;
- nepiedalās aizstāvis;
- aizstāvība netiek balstīta tikai uz konkrētiem faktiem un loģiku, bet gan arī uz emocionālajiem centieniem pārliecināt tiesu;

⁸⁹ tur pat, 566.p.,

- tiesa vadās no sava subjektīvā viedokļa.

Arī tiesnešu viedoklis šajā jautājumā ir mainījies, salīdzinoši ar viedokli par apsūdzību. Ja iepriekš pozitīvi atbildēja divpadsmit tiesneši, tad tagad tādi ir mazākā respondentu daļa – septiņi. Tiesneši, kuri uzskatīja, ka aizstāvība rakstveida procesā ir pilnvērtīga, motivēja sekojoši:

- ja apsūdzētais ir iesniedzis sūdzību par sodu, lūdzot to mīkstināt, norāda, ka viņa sievai, piemēram, ir piedzimis bērns, tad šādus un līdzīgus apstākļus var izvērtēt pati tiesa; nav obligāti vajadzīgs aizstāvis, kurš atnāktu un pateiktu, ka uztur lūgumu;
- aizstāvībai ir tiesības iesniegt rakstveida viedokli un advokāts, mierīgā atmosfērā ārpus tiesas sēdes, var argumentēt savu pozīciju;
- neko vairāk par soda mīkstināšanu aizstāvis nelūg. Ja pastāvēs šaubas par vainu, tiesnese jebkurā gadījumā noteiks mutvārdu procesu;
- ir iespējas iesniegt rakstveida viedokli un iebildumus;
- aizstāvības argumenti izklāstīti vai nu apelācijas sūdzībā vai arī rakstveida viedoklī par apelācijas protestu;
- rakstveida procesā tiek skatītas lietas, kas pārsūdzētas formāli vai arī par soda bardzību.

Tiesneši, kuri aizstāvību rakstveida procesā neuzskatīja par pilnvērtīgu, savu viedokli pamatoja sekojoši:

- likumā nav paredzēts valsts nodrošināts aizstāvis rakstveida procesā, kurš izteiktu savu viedokli par apelācijas sūdzību;
- dotajā brīdī KPL nereglamentē gadījumus, kad aizstāvis var iesniegt savu viedokli par apsūdzētā iesniegto apelācijas sūdzību. Uzskata, ka tādējādi tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību, netiek nodrošināts aizstāvis, ja šādu lūgumu apsūdzētais ir izteicis;
- jautājums nav korekts. Tad jau var jautāt, vai mutiskā procesā, kurā apsūdzētais nevēlas, lai piedalās aizstāvis, ir pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana;
- ja apelācijas sūdzībā apsūdzētais norāda, ka viņam nepieciešama aizstāvība apelācijas instancē, bet tiesa nolemj sūdzību izskatīt rakstveida procesā, tad būtu nepieciešams arī aizstāvja rakstveida viedoklis.

Pieci no aptaujā dalību ņēmušajiem prokuroriem atzina, ka aizstāvība rakstveida procesā, tiek realizēta pilnvērtīgi, savukārt sīkāk savu pozīciju darīja zināmu vien trīs no pozitīvi atbildējušajiem respondentiem – procesā iesaistītās puses vienmēr var noraidīt rakstveida procesu, aizstāvību var iesniegt rakstveidā un līdz ar to aizstāvim ir iespēja izteikt savu viedokli ārpus tiesas sēdes un visus savus argumentus pusēm ir tiesības izteikt vai nu pašā protestā, sūdzībā, vai nu iebildumos.

Lielākā daļa prokuroru, neskatoties uz to, ka pārstāv apsūdzējo pusi, uzskatīja un aptaujas lapā atzīmēja negatīvo atbildi, konkretizējot:

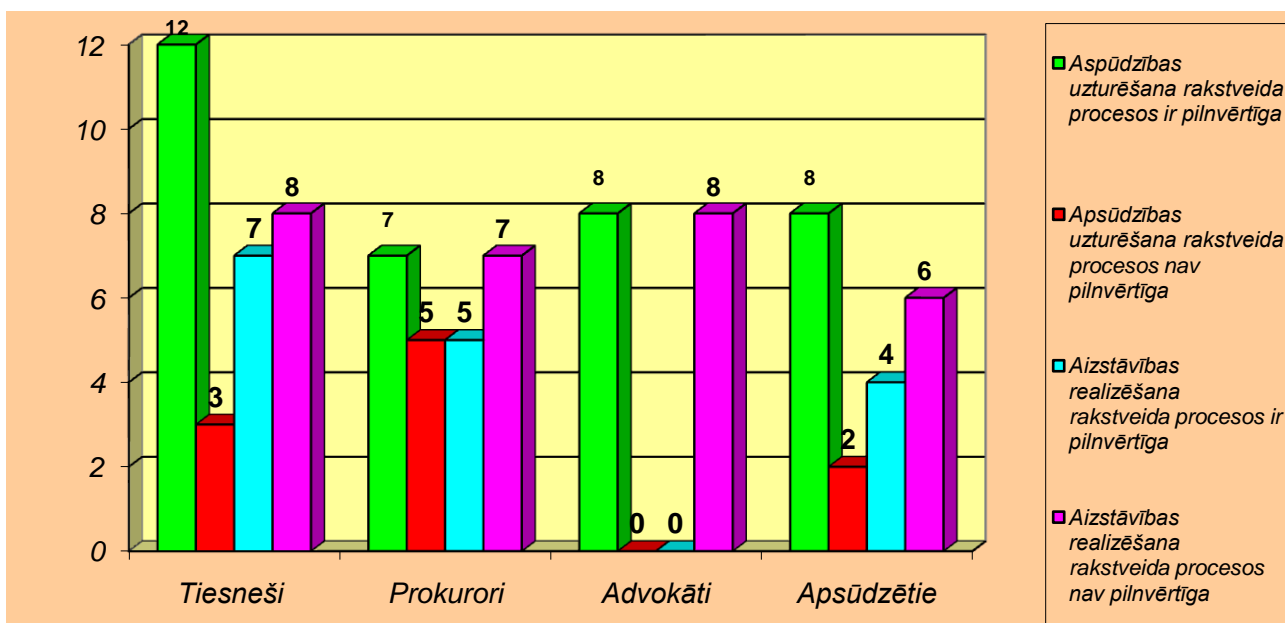
- aizstāvis nepiedalās rakstveida procesā, līdz ar to viņa argumenti netiek vērtēti;
- aizstāvības puse nevar brīvi rīkoties pēc situācijas – mainīt aizstāvēšanas taktiku, izteikties par katru jautājumu, kas izlemjams tiesā, pieteikt papildus lūgumus;
- KPL 559.p. 4., 5.d. (no autora – Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturtā daļa reglamentē gadījumus, kad tiesa ir tiesīga piemērot rakstveida procesu apelācijas instancē, savukārt piektā daļa nosaka prasības, kādas jāievēro pieņemot lēmumu par lietas pieņemšanu iztiesāšanai (teksta daļas izcēlums – autora) rakstveida procesā⁹⁰) aizstāvim neparedz vispār nekādas tiesības, lai gan saskaņā ar KPL 86.p. 1.d. (no autora – Kriminālprocesa likuma 86.panta reglamentē aizstāvja tiesības un pienākumus⁹¹) aizstāvim ir tādas pat tiesība kā apsūdzētajam;
- apsūdzētāja tiesības ir pārākas par aizstāvības.

Pievēršot uzmanību advokātu aptaujas lapām, atkārtoti jāatzīst, ka savādāku atbildi no advokātiem autors nemaz negaidīja – pilnīgi visi advokāti norādīja, ka rakstveida procesā netiek realizēta pilnvērtīga aizstāvība, jo:

- ne vienmēr advokāts apelācijas sūdzību sastāda pats, bet persona, sastādot sūdzību, ne vienmēr spēj argumentēti pamatot savu viedokli;
- KPL ļauj pievienot jaunus pierādījumus, bet ja lietu skata rakstveida procesā, reāli to nodrošināt nav iespējams;
- netiek nodrošinātas tiesības;
- aizstāvībai pretēji apsūdzībai, paust savu viedokli likums nepiedāvā;
- nav iespējama papildus argumentācija, jo lieta tiek skatīta tikai uz esošo dokumentu pamata.

⁹⁰ tur par, 559.p.,

⁹¹ tur pat, 86.p.,

4.3. att. Respondentu viedokļi par apsūdzības un aizstāvības realizēšanas pilnvērtīgumu rakstveida procesos apelācijas un kasācijas instancēs

Turpinājuma, darba autora viedoklis par apsūdzības un aizstāvības pilnvērtību.

Apsūdzība. Autors uzskata, ka atsevišķi viedokļi nedeva iespēju pilnībā izprast atbildes būtību, taču kopsummā, vērtējot visu atbilžu sadalījumu, atkal izkristalizējas vairāki pamatargumentu bloki. Lielākā respondentu daļa atzina, ka apsūdzības uzturēšana rakstveida procesā tiek nodrošināta pilnvērtīgi, savukārt, lielākā daļa no pozitīvi atbildējušajiem, šo pilnvērtīgumu saskatīja tajā apstākļi, ka *prokuroram ir piešķirtas tiesības iesniegt viedokli*. Bet vai prokurora viedokļa iesniegšana, paužot savus, parasti jau, pretargumentus apelācijas sūdzībā norādītajiem apsūdzētās personas apgalvojumiem, var tikt uzskatīta par apsūdzības uzturēšanu? Autoraprāt, apsūdzības uzturēšana ir daudz plašāks jēdziens par rakstveida viedokļa sniegšanu. Apsūdzības uzturēšana ir aktīvs process, kura laikā prokurors veic visas nepieciešamās darbības, lai panāktu krimināltiesisko attiecību taisnīgu noregulējumu kriminālprocesā. Apsūdzības uzturēšana nav fanātiska notiesāšanas panākšana; apsūdzības uzturēšanas process ir arī tās grozīšana vai pat atteikšanās no tās. Reti, bet tomēr ir bijuši gadījumi, kad tieši tiesas izmeklēšanas laikā, uzklusot procesa dalībniekus, ir radusies pārliecība par apsūdzības grozīšanas nepieciešamību. Tāpēc darba autors neliek vienlīdzības zīmi starp rakstveida viedokļa iesniegšanu un apsūdzības uzturēšanu.

Nākošā argumentu grupa – *rakstveida procesā netiek vērtēti pierādījumi, apsūdzība nevar būt ne paplašināta, ne arī sašaurināta, tiesa nevar iziet ārpus apelācijas robežām*. Kāpēc? Kāpēc tiesa nevērtē pierādījumus, ja sūdzība ir tikai daļā par sodu? Kāpēc tiesa nevar iziet ārpus

apelācijas robežām, ja viņai rodas šaubas par apsūdzētā vainu vai apstākļiem, kas pastiprina viņa atbildību? Vai tāpēc, ka mutvārdu procesā, lietojot Kriminālprocesa likumā lietoto terminoloģiju, tiesa iztiesā (teksta daļas izcēlums – autora), savukārt rakstveida procesā – izskata (teksta daļas izcēlums – autora), lai gan abi procesa veidi ir iekļauti vienā Kriminālprocesa likuma nodaļā – Lietas iztiesāšana apelācijas kārtībā⁹²? Autors nedomā, ka tiesa, izskatot lietu rakstveida procesā un konstatējot pārkāpumus, kuri neizriet no pašas apelācijas sūdzības, uz to nekādi nereaģētu.

Visbeidzot, darba autors piekrīt apsūdzētajam, kurš norādīja, ka apsūdzības uzturēšana nav tikai fakti un skaitļi. Tāpat kā kvalitatīva aizstāvība, arī apsūdzība ir jāmāk pasniegt. Mehāniska, monotona apsūdzība un/vai debašu runa, kas nesaista procesa dalībnieku uzmanību, nerasniedz nepieciešamo mērķi. Nē, apsūdzība nav tikai skaitļi un fakti; apsūdzība ir arī emocionāla šo faktu pasniegšana, piesaistot lietas dalībnieku, klausītāju, un kas vissvarīgākais, tiesas uzmanību. Taču, jebkurā gadījumā autors uzskata, ka apsūdzības pozīcijas ir izdevīgākas attiecībā pret aizstāvību.

Aizstāvība. Arī no šīm atbildēm izkristalizējas tie viedokļi, kuri, pat vairākkārtīgi atkārtojoties, norāda uz aktuālākajām problēmsituācijām.

Vairāki tiesneši norādīja, ka aizstāvība ir pilnvērtīga, *neko būtisku jau advokāts nedara, kad lieta tiek skatīta tikai daļā par sodu, tiesa pati var izvērtēt lietas apstākļus, neko vairāk par soda mīkstināšanu aizstāvis jau nelūgs, u.t.t.* Autoraprāt, šādas atbildes ir neprofesionālas un nekorektas attiecībā pret aizstāvības realizētājiem. Tiesa jebkurā gadījumā pati izvērtēs visus lietas apstākļus, tomēr tas nav pamats nonievāt aizstāvības jēgu un būtību. Varbūt arī soda mīkstināšanu kāds no respondentiem uzskata par ko nebūtisku vai mazāk būtisku, salīdzinoši ar, piemēram, vainas izvērtēšanu, tomēr apsūdzētajam, attiecībā uz kuru šis jautājums tiek lemts, tas ir ļoti būtiski. Tāpēc uzskatīt, ka kvalitatīva argumentācija, kaut vai tikai daļā par sodu, ir mazsvarīga, nav nekāda objektīva un konstruktīva pamata.

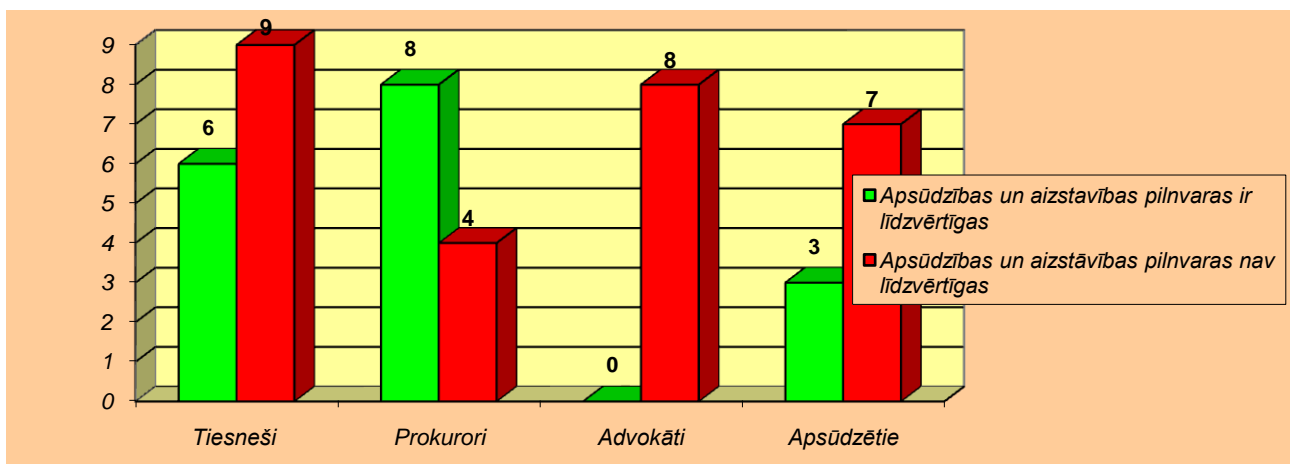
Divi respondenti uzskatīja, ka šis konkrētais aptaujas jautājums *ir nekorekts, jo līdzvērtīgi būtu jautāt par aizstāvības pilnvērtīgumu gadījumos, ja apsūdzētais mutvārdu procesā ir atteicies no aizstāvja*. Pēc autora domām, salīdzinājums ir nekorekts, jo tiek salīdzinātas pilnīgi atšķirīgas situācijas. Respondenti šajā gadījumā situāciju līdzvērtību atzina, par atskaites punktu ņemot aizstāvja reālas klātbūtnes neesamību, nepievēršot uzmanību tam, kādēļ aizstāvis dalību neņem. Ja mutvārdu procesā tā ir paša apsūdzētā brīva un nepiespiesta izvēle, skatīt lietu bez advokāta,

⁹² tur pat, 53.nodaļa,

tad rakstveida procesā tā ir likuma norma, kas advokāta dalību liedz. Liedz ne tikai fizisku dalību, kas ir pašsaprotams un izriet no rakstveida procesa būtības, bet arī pastarpinātu, iesniedzot rakstveida viedokli. Jo īpaši, manuprāt, apsūdzētā tiesības uz aizstāvību tiek ierobežotas gadījumos, kad apelācijas sūdzībā apsūdzētais ir lūdzis viņu nodrošināt ar advokātu tiesā, savukārt tiesa tik un tā nozīmē lietu skatīšanai rakstveida procesā.

Vairāki respondenti norādīja, ka *aizstāvībai ir tiesības iesniegt viedokli, kā arī norādīja uz iespējām sniegt iebildumus, faktiski pielīdzinot tos rakstveida viedoklim*. Ne pirmais, ne arī otrais arguments nav paties. Saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 559.panta piektās daļas 3.punkta un 585.panta otrās daļas nosacījumiem, skatot lietu rakstveida procesā kā apelācijas, tā arī kasācijas instancē, iesniegt rakstveida viedokli, pie kam, kasācijā tikai gadījumos, kad tiesa to uzskata par nepieciešamu, ir prokurora ekskluzīvas tiesības. Nevienam citam procesa dalībniekam šādu tiesību nav.

Tāpat nav liekama vienlīdzības zīme un atzīstami par līdzvērtīgiem divi pilnīgi dažādi pēc satura un mērķa objekta procesuālie dokumenti – rakstveida viedoklis par apelācijas sūdzībā izvirzītajiem argumentiem un iebildumi par lietas skatīšanu rakstveida procesā, taču, ņemot vērā, ka par šiem apstākļiem respondentiem tika uzdots atsevišķs jautājums, arī sīkāka analīze tiks sniegta pie šī jautājuma iztirzājuma darba turpinājumā.

4.4. att. Respondentu viedokļi par apsūdzības un aizstāvības pilnvaru (tiesību) līdzvērtību rakstveida procesos apelācijas un kasācijas instancēs

No pēdējās diagrammas secināms, ka tikai aptaujātie prokurori uzskata, ka aizstāvības un apsūdzības pilnvaras rakstveida procesos ir līdzvērtīgas, pie kam lielākā daļa prokuroru, kā arī citu pozitīvi atbildējušo respondentu, savu viedokli pamato ar abu pušu tiesībām iesniegt

viedokli, kas, kā noskaidrojām, negūst apstiprinājumu Kriminālprocesa likuma normās. Paradoksāli, taču tieši rakstveida viedokļi un to iesniegšana (konkrētajā gadījumā – tieši neiesniegšana) bija par pamatu lielākajai respondentu daļai sniegt arī noliedzošu atbildi. Pilnvaru un tiesību lielākā atšķirība tika saskatīta tieši nespējā advokātiem iesniegt rakstveida viedokli. Vēl atsevišķi viedokļi, kuri netika minēti iepriekš:

- netiek nodrošināts sacīkstes princips (norāda prokurors);
- abas puses var iebilst rakstveida procesam, pieteikt noraidījumus, iesniegt viedokli, pārsūdzēt nolēmumu (norāda prokurors);
- aizstāvībai ir mazāk iespēju pārliecināt tiesu par pretējo (norāda prokurors);
- jautājums ir aizstāvja godprātībā. Ja vēlies mutvārdu procesu – piesaki attiecīgu lūgumu (norāda tiesnesis);
- par lietas iztiesāšanas laiku un vietu rakstveida procesā paziņo tikai prokuroram (KPL 559.p. 3.d.), līdz ar ko aizstāvis rakstveida procesā nepiedalās (norāda tiesnesis);
- pilnvaras nav līdzvērtīgas, uz ko norāda apstāklis, ka 95% gadījumu iznākums viens – cietums (norāda apsūdzētais);
- tāpēc, ka prokuroram vienmēr taisnība (norāda apsūdzētais).

Autors pilnībā pievienojas tiem respondentiem, kuri norādīja uz abu pušu līdzvērtīgajām tiesībām pārsūdzēt nolēmumu, pieteikt noraidījumu vai iebilst par lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Tā tas ir un to tā nosaka likums, taču šī nebūt nav atbilde uz jautājumu par līdzvērtību tieši rakstveida procesā. Skaidrs, ka var iesniegt iebildumus un lieta tiks skatīta tik ierastajā mutvārdu procesā, taču tā nav izeja un tas nesniedz atbildi uz uzstādīto jautājumu.

Autors nepiekrīt tiesnesim, kurš, atsaucoties uz Kriminālprocesa likuma 559.panta trešo daļu, atzina, ka par lietas iztiesāšanu rakstveida procesā tiek paziņots tikai prokuroram. Apskatāmā likuma norma paredz par lietas iztiesāšanas laiku un vietu paziņot prokuroram un personām, kuru intereses un tiesības iesniegtā apelācijas sūdzība vai protests aizskar⁹³ (teksta daļas izcēlums – autora).

Vai piemērojot rakstveida procesu, pilnā apmērā tiek nodrošinātas apsūdzēto, Kriminālprocesa likumā garantētās, tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu? Tāds jautājums, kā noslēdzošais tiesību ievērošanas blokā, tika piedāvāts visām respondentu grupām (*skatīt attēlu Nr.4.5*).

⁹³ tur pat, 559.p.,

Apsūdzētie, kuri izvēlējās apstiprinošu atbildi, savu viedokli pamatoja sekojoši:

- rakstiskais nezūd;
- tiesības tiek ievērotas, ja tiesa objektīvi novērtē visus krimināllietā savāktos pierādījumus;
- tiesa izvērtē visus pierādījumus jau līdz tiesas dienai.

Savukārt otra respondentu grupa, kuras viedoklis nerunā par labu garantēto tiesību ievērošanai, argumentēja sekojoši:

- garantētas tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu faktiski neeksistē, jo apsūdzībā bieži tiek izmantotas tādas kategorijas, kā „varēja”, „agrāk tiesāts”. Apsūdzība tiek realizēta, taču tā nav objektīva, jo Kriminālprocesa likums vairumā gadījumu nedarbojas;
- persona nepiedalās, ne redz, ne dzird, kas un kā notiek. Viss notiek neklātienē un par kādu taisnīgumu var būt runa;
- viss smalki ir jāapraksta, jāskaidro, bet atnāk atbilde noliedzoša, jo tiesnesis atnāk uz darbu ar sliktu omu, saraksta pat nelasot, priekš tam viņi ir arī domāti. Ir izpratis šo sistēmu un tiešam zina, ko raksta;
- nepiedalās aizstāvis un apsūdzētājs;
- tiesību nodrošināšana visvairāk ir atkarīga no tiesnešu un apsūdzētāju likumpaklausības, viņu morālajām un profesionālajām īpašībām;
- tas var notikt, mērķtiecīgi kaitējot apsūdzētā vai cietušā interesēm.

Divpadsmit no piecpadsmit tiesnešiem atzina, ka rakstveida procesā tiek pilnībā nodrošinātas apsūdzēto likumā garantētās tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu. Tiesneši norādīja, ka:

- apsūdzētajiem tiek dotas tiesības izvēlēties – skatīt lietu rakstveida procesā vai tam nepiekrīst, kā arī tiesības pārsūdzēt tiesas nolēmumu. Aizstāvja viedokļa neesamība pie apstākļiem, kad apsūdzētais piekritis rakstveida procesam, nepārkāpj apsūdzētā tiesības;
- ja likums nenosaka aizstāvja viedokļa nepieciešamību, tad nav pamats uzskatīt, ka tiesības tiek pārkāptas;
- arī rakstveida procesā tiesa, ievērojot KPL 562.p. (no autora – Kriminālprocesa likuma 562.pants reglamentē apjomu un ietvarus, kādos lieta tiek iztiesāta apelācijas instances tiesā⁹⁴) prasības, izskata apelācijas sūdzībā norādītos argumentus, tos izvērtē;

⁹⁴ tur pat, 562.p.,

- nepieaicinot valsts advokātu, tas būtību nemaina – valsts advokāts nepilnvērtīgi (formāli) veic aizstāvību. Apsūdzētajam līdz nolēmuma pieņemšanas dienai ir pietiekošs laiks sagatavoties un iesniegt aizstāvībai nepieciešamo informāciju;
- apsūdzētajiem jau tā ir piešķirtas pārāk lielas tiesības. Citreiz pat liekas, ka cilvēkiem, kuri ir brīvībā un nav izdarījuši nekādus noziegumus, ir mazākas tiesības, nekā apsūdzētajiem;
- protams, ka rakstveida procesā apsūdzētajiem nav tās pašas tiesības, kas mutiskajā, taču jāatceras, ka viņam šobrīd pat nav jāpamato savs lūgums skatīt lietu mutiskā procesā;
- daudz objektīvāka tiesa, jo lieta tiek izspriesta tikai izvērtējot iesniegtos pierādījumus un nestrādā zāles faktors (patīkams vai nepatīkams apsūdzētais, cietušais, prokurors, advokāts, izturēšanās veids – naidīgs vai iežēlinošs, nekaunīgs);
- KPL 15.p. (no autora – Kriminālprocesa likuma 15.pants nosaka, ka ikvienam ir tiesības uz lietas izskatīšanu taisnīgā, objektīvā un neatkarīgā tiesā) attiecas gan uz rakstveida, gan mutvārdu procesu;
- min piemēru: lietu noliek izskatīšanai rakstveida procesā. Apsūdzētais iebilst un skata mutvārdu procesā. Uz tiesas jautājumu, vai vēlas ko paskaidrot apelācijas sūdzības sakarā, atskan atbilde, ka nekādus paskaidrojumus sniegt nevēlas. Pēc tiesneša domām, šis gadījums runā pats par sevi.

Pretējā viedokļa pārstāvji atzina, ka apsūdzēto Kriminālprocesa likumā garantētās tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu nodrošinātas netiek, jo:

- apsūdzētajam tiek liegtas tiesības uz juridisko palīdzību. Minētais fakts var ietekmēt taisnīga nolēmuma pieņemšanu, jo netiek izvērtēti apsūdzētā juridiskie argumenti;
- rakstveida procesā netiek nodrošināta apsūdzētā aizstāvība,

Septiņi no aptaujātajiem prokuroriem uzskatīja, ka iepriekšminētās apsūdzētā tiesības tiek ievērotas un nodrošinātas. Par to liecina sekojoši apsvērumi:

- iztiesāšana rakstveida procesā notiek tikai tad, ja nav saņemti aizstāvības iebildumi. Līdz ar to, kad iebildumu nav, prezumējam, ka taisnīguma un objektivitātes principu izpilde tiek ievērota;
- taisnīgums un objektivitāte nemainās atkarībā no procesa veida;
- apsūdzētais var atteikties no rakstveida procesa un tas nav jāmotivē.

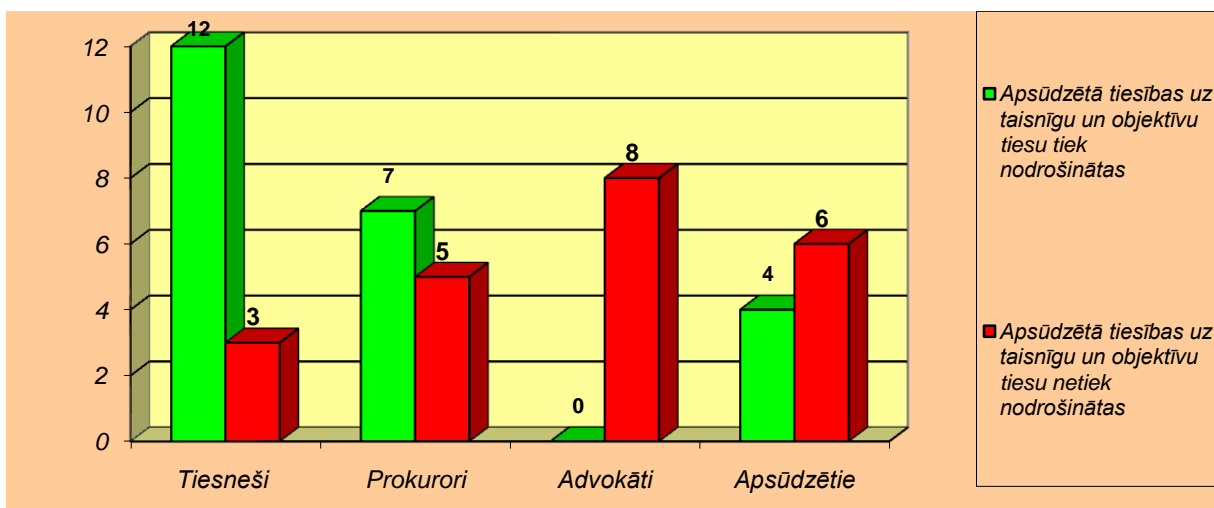
Pretējā puse, savukārt, min, ka:

- taisnīgums un objektivitāte ir diezgan subjektīvi viedokļi, un izlemt tos, neredzot apsūdzētā emocionālo attieksmi, pēc prokurora domām, nav iespējams;

- netiek nodrošināta apsūdzētā aizstāvība;
- ir liegtas tiesības izteikt papildus motivāciju, grozīt un precizēt pamatojumu, kā arī tiek pārkāptas Eiropas Cilvēktiesību un pamatbrīvību konvencijas 6. un 7.p. prasības (no autora – Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencijas 6.panta garantētas tiesības uz taisnīgu tiesu, tai skaitā, aizstāvēt sevi pašam vai saņemt paša izvēlētu juridisku palīdzību, savukārt 7.pants nosaka sodīšanas bez tiesas nepieļaujamību⁹⁵);
- netiek nodrošināts vienlīdzības un sacīkstes princips.

Advokāti arī šajā jautājumā izrādīja apskaužamu vienotību, pilnīgi visiem atbildot noliedzīgi un atzīstot, ka apsūdzētās personas tiesības netiek nodrošinātas. Aizstāvju argumenti:

- apsūdzētajiem netiek dota iespēja argumentēt savu viedokli. Rakstveida process ir formāls;
- tiek pārkāpts sacīkstes princips;
- personas piedalīšanās tiesā var būt daudz efektīvāka;
- tiesa uz klausot personu var daudz būtiskāk iedziļināties lietas apstākļos un pieņemt objektīvu lēmumu.

4.5. att. Respondentu viedokļi par apsūdzētā garantēto tiesību uz taisnīgu un objektīvu tiesu nodrošināšanu rakstveida procesos apelācijas un kasācijas instancēs

Ņemot vērā, ka viena no apsūdzētā pamattiesībām, kuru garantē likums, ir tiesība uz aizstāvību, autoram ir pilnībā saprotama negatīvo atbildes variantu izvēlējušos respondentu

⁹⁵ <http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm>, (aplūkots 2010.gada 18.martā),

nospiedošā vairākuma norāde uz aizstāvības neesamību rakstveida procesā. Apstākļi, ka aizstāvībai nav tiesību iesniegt rakstveida viedokli, liecina par apsūdzētā tiesību ierobežošanu.

Liela daļa pozitīvi atbildējušo, kā pamatojumu tiesību nodrošināšanai rakstveida procesā, minēja apsūdzētā tiesības jebkurā brīdī, bez īpašas motivācijas, iesniegt iebildumus par rakstveida procesu. Atkārtojoties, autors vēlās norādīt, ka pilnībā piekrīt šādu tiesību esamībai, taču tas nesniedz atbildi jautājumam un skaidrojumu gadījumiem, kad rakstveida process notiek. Kā ir ar tiesību nodrošināšanu gadījumos, ja neviens neiebilst rakstveida procesam? Vai tas būtu attaisnojums aizstāvības nenodrošināšanai? Nav jēgas popularizēt rakstveida procesu un norādīt uz tā ieguvumiem, lai, uzklausot mazāko kritiku par nepilnībām, kā pirmo un vienīgo risinājumu piedāvātu iespēju to nepiemērot un lietu skatīt mutvārdu procesā.

Tāpat tiesības uz aizstāvību nevar tikt atzītas par mazsvarīgām tikai tā iemesla dēļ, ka aizstāvība ir nepilnvērtīga un formāla. Aizstāvības kvalitāte nevar kalpot par attaisnojumu šādu apsūdzētās personas tiesību ignorēšanai.

Tas pats attiecināms arī uz apsūdzēto personu tiesību saturu. Arī darba autoram, uzturot valsts apsūdzību, dažkārt nācies sevi pieķert pie domas, ka apsūdzētā tiesību apjoms ir pārāk plašs un šī iemesla dēļ cieš tiesvedības intereses, tomēr ne brīdi darba autors nav pieļāvis iespēju, ka tas varētu būt attaisnojums kādu tiesību neievērošanai. Likums ir likums un tāds viņš ir saistošs visām procesā iesaistītajām pusēm. Arī tiesai, kuras pārstāvis viedokli par tiesību ievērošanu balstīja uz to, ka šis apjoms jau tā ir par lielu.

Nākamā jautājumu grupa, ņemot vērā to specifiku, apsūdzētajiem netika uzdoti, tāpēc turpmāko trīs jautājumu atbildes un pamatargumenti, tiks analizēti, par pamatu ņemot tiesnešu, prokuroru un advokātu viedokļus (*skatīt attēlus Nr.4.6, Nr.4.7 un Nr.4.8*).

Kriminālprocesa likums garantē kriminālprocesa veikšanu, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības⁹⁶. Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, savukārt, garantē katram cilvēkam, kam inkriminēts kriminālnoziedzums, tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina nebūs pierādīta saskaņā ar likumu atklātā tiesas procesā, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas uz aizstāvību⁹⁷. Vai, Jūsaprāt, rakstveida process nodrošina atklātu tiesas procesu, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas uz aizstāvību?

⁹⁶ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, Nr.74., 12.p.,

⁹⁷ <http://www.humanrights.lv/doc/vispaar/vispcd.htm> 11.p, (aplūkots 2009.gada 10.oktobrī),

Trīspadsmiit tiesneši atzina, ka rakstveida process nepārkāpj arī šīs apsūdzētās personas tiesības un vispārējos krimināllietu iztiesāšanas pamatprincipus. Atsevišķi tiesneši šo principu ievērošanu kārtējo reizi pamatoja ar apsūdzētā tiesībām iebilst pret rakstveida procesu un skatīt lietu mutvārdu procesā, tomēr pamatarguments, kuram pievienojas arī darba autors, ir tas, ka atklātā tiesas sēdē krimināllieta tika iztiesāta pirmās instances tiesā; atklātam, t.i. mutvārdu procesam, nenoliedzami būtu jābūt un to nosaka arī likums, gadījumos, kad ir jautājumi par vainu un pierādījumu vērtēšanu. Skatot lietu bez procesa dalībnieku klātbūtnes, jautājumā tikai un vienīgi par sodu vai pārkāpumiem izmeklēšanā, atklātības princips netiek pārkāpts. Kā norādīja tiesnesis, *atklātu procesu nodrošina sākotnējā lietas izskatīšana pirmajā instancē, tur var ālēties, pieteikt visneiedomājamākos lūgumus, tādējādi visā pilnībā nodrošinot tiesības uz aizstāvību. Ir jābūt kaut kādai procesa stadijai, kad ir jābeidz ākstīties.* Gan apelācijai, gan arī kasācijai ir sava specifika un apsūdzētā vaina vairs netiek apstrīdēta (rakstveida procesā).

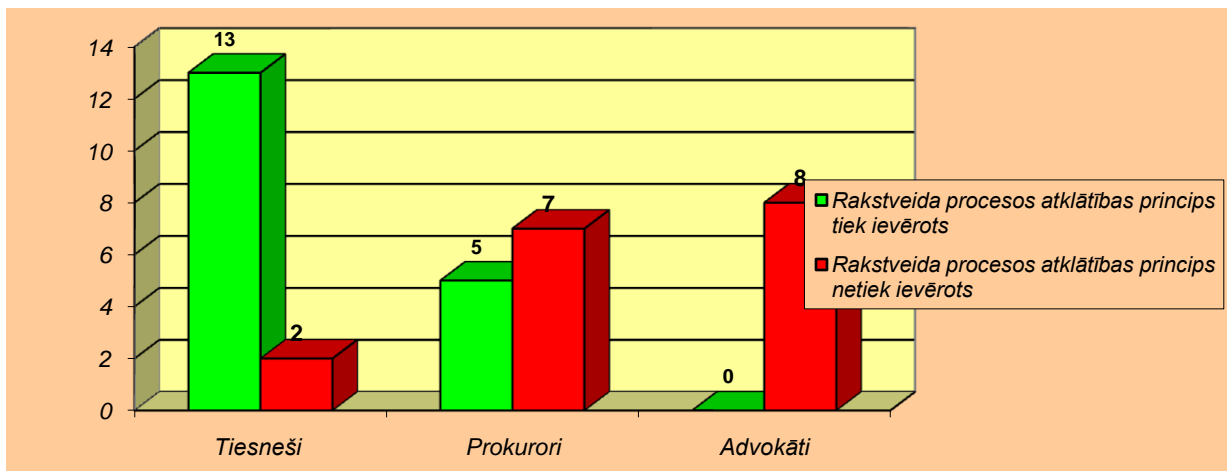
Argumenti „pret” pamatoti tajā apstākļī, ka uz tiesas sēdi netiek aicināti lietas dalībnieki.

Prokurori šajā jautājumā bija daudz skeptiskāki – tikai pieci no divpadsmit prokuroriem atzina, ka rakstveida procesos tiek ievērots atklātības princips. Minētie prokurori atzina, ka forma nemaina saturu, to, ka rakstveida process apelācijā paredzēts tikai gadījumos, kad runa ir par sodu, savukārt kasācijas instancē par pašu faktu pārsūdzēt nevar; tika norādīts arī uz apsūdzētā tiesībām izvēlēties procesa veidu un to, ka tiesas nolēmumā arī rakstveida procesā atspoguļojas tiesas secinājumi.

Liela daļa negatīvi atbildējušo prokuroru savu viedokli nekommentēja, savukārt no pārējo atbildēm secināms, ka šī principa pārkāpumi tiek saskatīti apstākļī, ka uz tiesas sēdi netiek aicināti lietas dalībnieki. Viens prokurors norādīja, ka atbilde uz jautājumu slēpjas pašā jautājumā – skaidrs, ka rakstveida process nav atklāts, līdz ar to atklātības princips netiek ievērots.

Kārtējo reizi visi advokāti izrādīja vienotu nostāju – atklātības princips ievērots netiek. Argumenti sekojoši:

- rakstveida process nav atklāts process no iespējas tajā piedalīties viedokļa. Norāda, ka rakstveida process būtu pieļaujams tikai gadījumos, ja tiek izskatīts jautājums par sprieduma atcelšanu Kriminālprocesa likuma 566.panta kārtībā;
- atklāts tiesas process garantē personas tiesības būt klāt tiesas izmeklēšanas procesā;
- persona ne vienmēr var pareizi noformulēt savu apelācijas sūdzību un viedokli, un rakstveida procesā nav iespējas būt uzklautītai;
- nav atklāts process, nav zināma procesa izskatīšanas gaita, nav iespēja izteikties, argumentēt apelācijas motīvus.

4.6. att. Respondentu viedokļi par apsūdzētā tiesību uz atklātu tiesas procesu nodrošināšanu rakstveida procesos apelācijas un kasācijas instancēs

Nākošie divi jautājumi ir viens otram pakārtoti, tāpēc tiks apskatīti kopā. *Kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pilnvaras (tiesības un pienākumi), kas nodrošina tām normatīvajos aktos noteikto uzdevumu un garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu*⁹⁸. *Izskatot lietu rakstveida procesā apelācijas vai kasācijas instancē, tiesības iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību tiek piešķirtas tikai prokuroram (apsūdzībai)*⁹⁹; *Ne cietušajam, ne aizstāvim paust savu viedokli par apsūdzētā iesniegto apelācijas sūdzību Kriminālprocesa likums nenodrošina. Vai šādā gadījumā tiek garantēta tiesību līdzvērtīga īstenošana?* Un otrs jautājums – *Vai cietušajam un aizstāvim būtu piešķiramas tiesības, analogi apsūdzībai, iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību?*

Astoņi tiesneši (divi tiesneši atzīmēja gan pozitīvu, gan negatīvu atbildi, kā arī izskaidroja šādas rīcības argumentus, tāpēc viņu viedoklis tiks atspoguļots un uzskatīts abās diagrammas pozīcijās) uzskatīja, ka arī gadījumā, ja aizstāvim un/vai cietušajam netiek nodrošināta iespēja iesniegt rakstveida viedokli, tiesību līdzvērtīga īstenošana tiek nodrošināta. Šāds viedoklis tiek pamatots sekojoši:

- ja cietušo neapmierināja sods, viņš varēja pats iesniegt apelācijas sūdzību, tāpat arī aizstāvis;
- rakstveida procesā neko vairāk kā mīkstināt sodu nevar lūgt;
- ir tiesības iesniegt iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā;

⁹⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, Nr.74.,, 18.p.,

⁹⁹ tur pat, 559.panta piektās daļas 3.punkts, 585.panta otrā daļa,

- ne apsūdzētajam, ne cietušajam nav liegtas tiesības iesniegt rakstveida viedokli.

Deviņi tiesneši (tai skaitā arī jau divi pieminētie, kuri atbildēja abējādi) piekrita, ka sākotnēji nenodrošinātās cietušo un aizstāvju tiesības iesniegt rakstveida viedokli, turpmāk nenodrošina Kriminālprocesa likumā garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu, jo:

- ja šādas tiesības ir prokuroram, tad vajadzētu dot iespēju iesniegt viedokli arī cietušajam un aizstāvim, lai gan tiesnesim nav skaidrs, kāpēc tādas tiesības ir piešķirtas prokuroram un uzdod jautājumu – kas no tā mainās;
- šādas tiesības varētu piešķirt cietušajam. Nepiekrīt, ka advokātam būtu piešķiramas šādas tiesības, jo viņa darbam jāizpaužas sagatavojot apelācijas sūdzību vai konsultējot klientu;
- lietas dalībnieki netiek aicināti uz tiesas sēdi un viņiem netiek dota iespēja arī šādā veidā paust savu attieksmi.

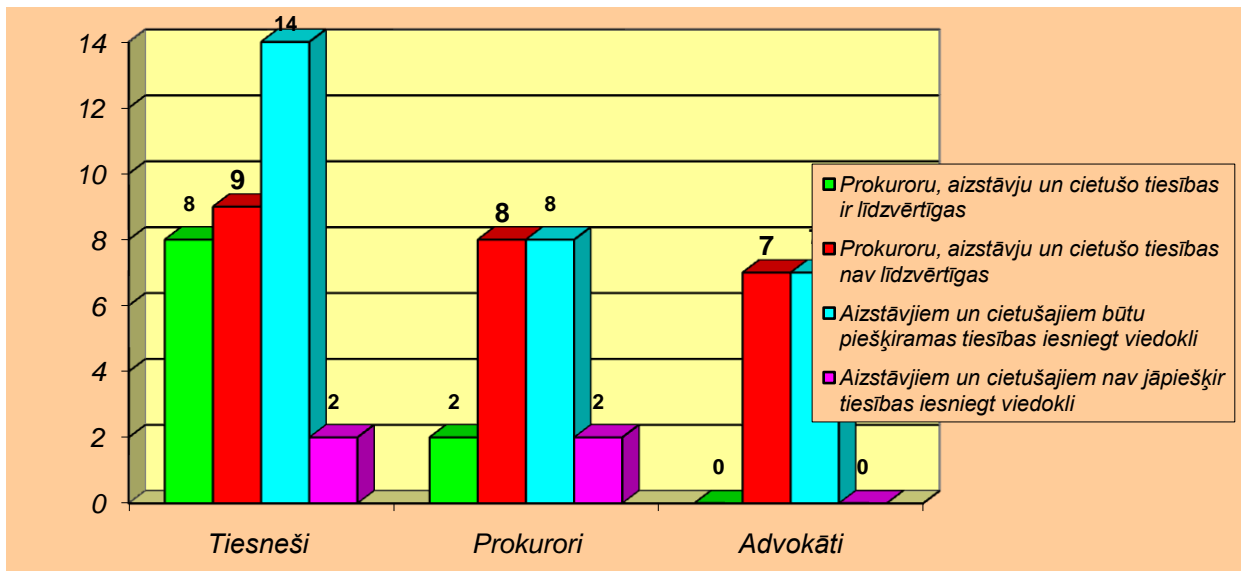
Prokurori. Divi darba autora amata brāļi atbildēja apstiprinoši, uzskatot, ka tiesību līdzvērtība tiek nodrošināta arī bez cietušo un aizstāvju viedokļiem, kā argumentu minot iespēju iesniegt iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā. Astoņi prokurori izteica pretēju viedokli, pamatā akcentējot ar to, ka lietas dalībnieki netiek aicināti uz tiesu, tāpēc viedoklis būtu iesniedzams visām pusēm. Viens prokurors nepiekrita jautājuma formulējumam, norādot, ka šādas tiesības Kriminālprocesa likuma 86.panta pirmā daļa (aizstāvja tiesības un pienākumi), 555.panta pirmā daļa (apelācijas sūdzības vai protesta papildinājumi, iebildumi un paskaidrojumi) un 559.panta ceturtnā un piektnā daļa (lietu piekritība izskatīšanas rakstveida procesā un lēmumā par lietas pieņemšanu iztiesāšanai rakstveida procesā norādāmo informāciju) minētajām personām piešķir. Vēl viens prokurors, nepaskaidrojot savas rīcības motīvus, no turpmākas dalības aptaujā atteicās, par ko liecina līdz galam neaizpildītā aptaujas lapa.

Septiņi no astoņiem advokātiem norādīja, ka rakstveida procesā netiek garantēta tiesību līdzvērtīga realizēšana, savukārt viens advokāts lūdza pievērst uzmanību KPL 72.p. 3.d. (no autora – Kriminālprocesa likuma 72.panta trešā daļa nosaka apsūdzētā tiesības, skatot lietu rakstveida procesā apelācijas instancē), kā arī KPL 100.p. 2¹d. un 99.p. saturam (no autora – Kriminālprocesa likuma 99.pants reglamentē cietušā tiesības pirmās instances tiesā, savukārt 100.panta 2.¹ daļa piešķir cietušajam tiesības rakstveida procesā pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim, kā arī iesniegt iebildumus par lietas izskatīšanu rakstveida procesā¹⁰⁰).

¹⁰⁰ tur pat, 72., 99. un 100.p.,

Advokāti savu pozīciju pamatoja sekojoši:

- prokuroram ir piešķirtas plašākas tiesības rakstveida procesā;
- aizstāvības tiesības tiek ierobežotas un netiek ievērots sacīkstes princips.

4.7. att. Respondentu viedokļi par prokuroru, aizstāvju un cietušo tiesību līdzvērtību, ņemot vērā likuma nosacījumus, kas tikai prokuroram piešķir ekskluzīvas tiesības iesniegt rakstveida viedokli rakstveida procesos apelācijas un kasācijas instancēs

Kārtējo reizi, summējot iesniegtos viedokļus, autoram nākas atzīt, ka tie bija dažādi un lielā mērā atkarīgi no amata, kuru respondents ieņem. Un kārtējo reizi autors nevar piekrist respondentiem, kuri uzskatīja, ka tiesības iesniegt rakstveida viedokli nebūtu piešķiramas tā iemesla dēļ, ka neko jau vairāk par soda mīkstināšanu nevar lūgt un par ko tad tur vēl būtu iesniedzams viedoklis. Autoraprāt, šeit uzmanība jāakcentē uz tiesību vienlīdzību un nacionālajos un starptautiskajos tiesību aktos noteikto un atzīto principu, piemēram, sacīkstes ievērošanu, nevis uz to, kādu un cik svarīgu tiesisko attiecību risināšanai tie tiek piemēroti. Tiesību principi nevar būt mazāk svarīgi un, šī iemesla dēļ, pat nepiemērojami, gadījumos, kad tiek lemts jautājums par soda adekvātumu nevis, piemēram, par apsūdzētā vainu. Ja aizstāvība vai cietuši puse tiesības iesniegt rakstveida viedokli neizmantos, tas ir cits jautājums, jo arī apsūdzībai viedokļa iesniegšana apelācijas instancē ir tikai tiesības, nevis pienākums, taču šādām tiesībām sākotnēji ir jābūt garantētām. Viens no tiesnešiem apšaubīja šādu viedokļu sniegšanas lietderīgumu. Autors pilnībā piekrīt, ka tiesneši ir spējīgi pieņemt patstāvīgu objektīvu nolēmumu lietā un viedokļi no malas nav nepieciešami, tomēr, ja prokuroram šādas tiesības ir, tad tādām

jābūt arī pretējai pusei vai personai, kuras tiesības ir aizskartas. Konkrētajā gadījumā atskaites punkts ir nevis lietderība, bet gan tiesību līdzvērtība.

Gan cietušajam¹⁰¹, gan apsūdzētajam¹⁰², izskatot lietu pirmajā instancē, kā arī apelācijas instancē mutvārdu procesā, ir tiesības pieteikt noraidījumu, t.sk., arī valsts apsūdzības uzturētajam. Skatot lietu rakstveida procesā, kā cietušajam¹⁰³, tā arī apsūdzētajam¹⁰⁴ ir tiesības pieteikt noraidījumu tikai tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim. Vai, Jūsaprāt, prokurors, kurš iesniedzis viedokli par apelācijas sūdzību, ir uzskatāms par amatpersonu, kurš veic konkrēto kriminālprocesu un cietušajam un apsūdzētajam būtu nodrošināmas tiesības pieteikt šim prokuroram noraidījumu – pēdējais aptaujas jautājums, kurā lūgts viedoklis tikai no profesionāļiem.

Septiņi tiesneši atzina, ka cietušajam un apsūdzētajam būtu piešķiramas tiesības pieteikt prokuroram, kurš iesniedzis rakstveida viedokli, noraidījumu. Tiesneši norādīja, ka:

- piekrīt, ka likumdevējs šajā daļā nav izstrādājis attiecīgu normu. Ja ir tiesības pieteikt noraidījumu mutvārdu procesā, tad tādām tiesībām jābūt arī rakstveidā;
- prokurora viedoklis par apelācijas sūdzību tiek vērtēts apelācijas instances nolēmumā, tāpat rakstveida procesā var izskatīt prokurora protestu;
- prokurors ir uzskatāms par amatpersonu, tādējādi cietušajam un apsūdzētajam būtu nodrošināmas tiesības pieteikt noraidījumu;
- KPL 71.p. (no autora – Kriminālprocesa likuma 71.pants – apsūdzētā tiesības pirmās instances tiesā) un 100.p. (no autora – Kriminālprocesa likuma 100.panta – cietušā tiesības apelācijas instances tiesā) paredz tādas tiesības;
- var pastāvēt KPL paredzēti apstākļi arī šajā gadījumā.

Pretējā puse, kuru pārstāvēja astoņi tiesneši, uzskatīja, ka:

- prokurors nepiedalās konkrētajā kriminālprocesā, pretējā gadījumā, zustu šāda procesa jēga;
- prokuroram pašam sevi būtu jāatstata no viedokļa sniegšanas, ja viņš uzskata, ka varētu būt kādi šķēršļi viedokļa objektivitātei. Bez tam, apsūdzētajam ir tiesības nolēmumu pārsūdzēt, ja viņam ir aizdomas par prokurora neobjektivitāti;

¹⁰¹ tur pat, 99.panta 2.punkts, 100.panta otrā daļa,

¹⁰² tur pat, 71.panta 4.punkts, 72.panta otrā daļa,

¹⁰³ tur pat, 100.panta 2.¹ daļa,

¹⁰⁴ tur pat, 72.panta trešās daļas 3.punkts,

- nevajag, jo no rakstveida procesa ir vienkārši atteikties – ja citi procesa dalībnieki no kaut kā baidās;
- tā kā prokurors iztiesāšanā nepiedalās (tikai tiesīgs iesniegt viedokli, par ko lemj tiesa), zūd pamats noraidījuma pieteikšanai prokuroram.

Astoņi aptaujātie prokurori norādīja, ka, viņuprāt, cietušajiem un apsūdzētajiem būtu likumā nostiprināmas tiesības pieteikt noraidījumu prokuroram, pamatojoties uz zemāk minēto:

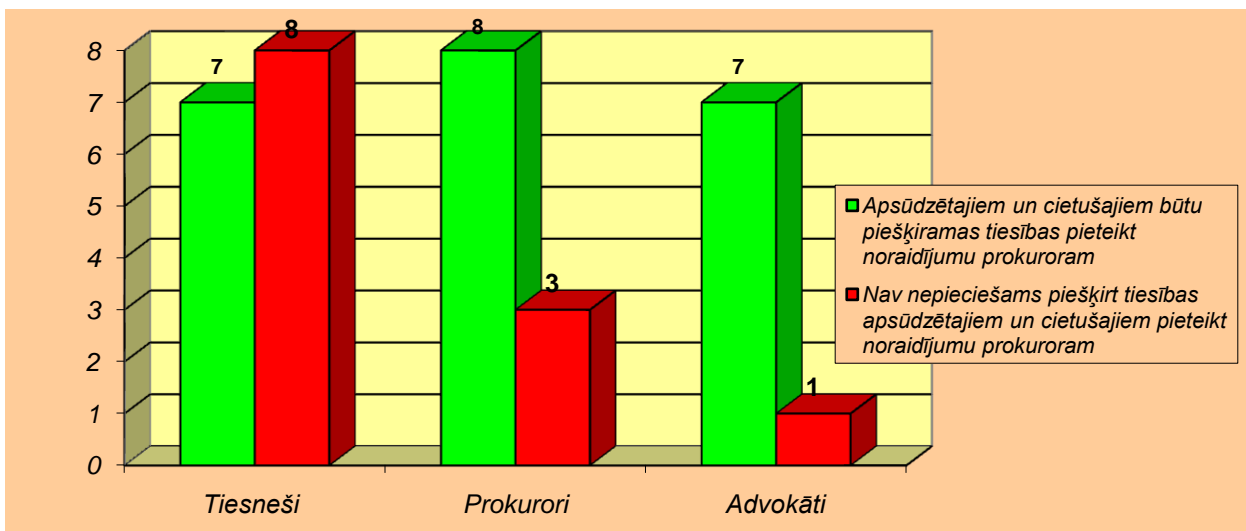
- bieži notiek tā, ka viedokli iesniedz cits prokurors, ne tas, kurš uzturēja apsūdzību pirmās instances tiesā vai iesniedza protestu (īpaši tas raksturīgi iztiesāšanai kasācijas stadijā, kad tiesa pieprasa viedokli Ģenerālprokuratūras prokuroriem);
- KPL jau paredz šādas tiesības;
- prokurors ir amatpersona, kura pauž savu viedokli (faktiski – uztur apsūdzību) un tiesa šo viedokli ņem vērā, taisot nolēmumu;
- tās ir likumā paredzētas tiesības, kuru ierobežošana rakstveida procesā nav paredzēta.

Trīs prokurori, kuri šādas novitātes nepieciešamību noraidīja, skaidrojot, ka šajā gadījumā darbojas vispārīgie principi. Noraidījumu prokuroram bija iespējams pieteikt agrāk, kad personai bija tiesības iepazīties ar kriminālprocesa reģistru. Ņemot vērā, ka protestu var iesniegt vienīgi prokurors, kura vārds ir atrodams kriminālprocesa reģistrā, tad, ja šāds noraidījums nav bijis pieteikts agrāk, tad apsūdzētā viedokļa izzināšana ir vienīgi laika novilcināšana. Tāpat respondents uzskatīja, ka prokurors šajā gadījumā nav atzīstams par amatpersonu.

Gandrīz visi advokāti atzina, ka apsūdzētajiem un cietušajiem būtu piešķiramas tiesības pieteikt noraidījumu prokuroram, kurš sniedz rakstveida viedokli. Advokāti atzīst, ka prokurora viedoklis ir līdzvērtīgs viņa debašu runai. Tāpat advokāti atzina, ka šādā gadījumā prokurors ir atzīstams par amatpersonu un viņa rakstītais ir atzīstams par līdzvērtīgu mutiski teiktajam debatēs un tiesa viņa teikto izvērtē un izmanto, taisot nolēmumu.

Vienīgais advokāts, kurš uzskatīja, ka šādas tiesības nav nepieciešamas, viedokli pamatoja ar to, ka prokurors apelācijas instances tiesas sēdē nepiedalās tāpat kā apsūdzētais, aizstāvis, cietušais, pārstāvis. Tas rada pretreakciju vismaz KPL 87.panta kontekstā (no autora – Kriminālprocesa likuma 87.pants – apstākļi, kas liedz advokātam piedalīties procesā¹⁰⁵).

¹⁰⁵ tur pat, 87.p.,

4.8. att. Respondentu viedokļi par nepieciešamību piešķirt apsūdzētajiem un cietušajiem tiesības pieteikt noraidījumu prokuroram, kurš iesniedzis viedokli, rakstveida procesos apelācijas un kasācijas instancēs

Autoraprāt, noraidījuma pieteikuma tiesības iepriekš minētajiem procesa dalībniekiem ir piešķiramas. Neskatoties uz to, ka prokurors neņem fizisku dalību lietas iztiesāšanā rakstveida procesā apelācijas vai kasācijas instancē, viņš, vai nu pēc savas iniciatīvas, vai pēc tiesas pieprasījuma, sniedz savu redzējumu, savu rakstveida viedokli par apelācijas vai kasācijas sūdzību. Minētais atzinums ir līdzvērtīgs prokurora debašu runai vai atzinumam. Ja tiesa iepazīstas, izvērtē un ņem vērā prokurora viedokli, izlemjot apelācijas vai kasācijas sūdzību, atzīstams, ka tiesai ir jāpārlicinās arī par šī prokurora un, attiecīgi, viņa paustā viedokļa objektivitāti un neitralitāti.

Var argumentēt un norādīt uz vispārīgām Kriminālprocesa likuma normām par iespējām pieteikt noraidījumu prokuroram, taču tādā gadījumā rodas retorisks jautājums – kāpēc likums atsevišķi paredz tiesības pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim tieši rakstveida procesā gan apelācijā, gan arī kasācijā, ja jau šādas tiesības piešķir vispārīgās normas – Kriminālprocesa likuma 4. nodaļa?

Šajā darba izstrādes posmā ar saviem viedokļiem atgriežas apsūdzētās personas, kurām, tāpat kā lietpratējiem, tiks uzdoti divi pēdējie aptaujas jautājumi – *vai ir sasniegti mērķi, kas tika izvirzīti, ieviešot rakstveida procesus apelācijā un kasācijā* un *kādas ir rakstveida procesa pamatproblēmas un kādas izmaiņas likumā būtu nepieciešamas, lai uzlabotu rakstveida procesa institūta piemērošanas objektivitāti?*

Atbildēs uz pirmo jautājumu, apsūdzētie pauda dažādus viedokļus. Vieni uzskatīja, ka mērķi ir sasniegti, citi, ka nē. Apsūdzētie norādīja, ka laika, finanšu ziņā ir ērtāk, taču visērtāk ir iekšlietu darbiniekiem un apsūdzētajam, kurš savu vainu atzinis un lūdz mīkstināt sodu. Cits viedoklis – panākt efektivitāti, skatot lietas rakstveida procesā, faktiski nav iespējams, jo vienmēr kaut kas tiks palaists garām un nav skaidrs, vai tiek realizēta aizstāvība, savukārt cietumos, bieži vien, iet bojā to cilvēku dvēseles, kuri ir kļuvuši par falsificētas krimināllietas vai aprunāšanas upuriem. Vairāki apsūdzētie norādīja, ka mērķi ir sasniegti; ir samazinājušies lietu izskatīšanas termiņi, konvojēšanas izdevumi, citi, savukārt, norādīja, ka atbildēt ir apgrūtināši, jo par to var spriest tikai profesionāļi; vēl citi minēja, ka mērķi tiks sasniegti, ja ņems vērā visus likumus un nebūs kļūdu attiecībā pret visām pusēm. Ir jābūt abpusējai piekrišanai.

Uz jautājumu, kas jādara, lai situāciju uzlabotu, viedokļi un atbildes bija vēl diferencētākas, piedāvājot strikti vadīties no likumiem un tos ievērot, pievērst uzmanību cilvēcīgajam faktoram, kurš bieži likumus iztulko nepareizi. Citi problēmu risinājumu saskatīja sodu samazināšanā vai vispār problēmas nesaskatīja, savukārt vēl citi bija strikti – rakstveida process ir jāatceļ, lai viss būtu kā agrāk. Apsūdzētais, kuram rakstveida process tika piemērots kasācijas instancē, piedāvāja konkrētas izmaiņas, nosakot, ka rakstveida process pieļaujams tikai gadījumos, ja abas puses tam piekrīt. Kā lielāko problēmu rakstveida procesā kāds apsūdzētais saskatīja nespējā uzrakstīt pamatotu sūdzību. Viņš norādīja, ka viss ir jāsamaina valsts līmenī un tikai tad, pēc 20 gadiem, kaut kas mainīsies.

Arī tiesnešu viedokļi nebija viennozīmīgi. Neskatoties uz to, ka lielākā daļa atzina rakstveida procesu ieviešanas mērķus par sasniegtiem, atsevišķi tiesneši nebija tik optimistiski. Kā ieguvumi tika norādīti dažāda rakstura ekonomiskie rādītāji – nav jākonvojē apsūdzētie uz tiesas sēdi, nav jānodrošina tulkis, sekretārs, konvojs tiesas zālē, nav jāaizņem tiesas sēžu zāle. Samazinās laiks sūdzības izskatīšanai, ietaupās tiesnešu laiks. Citi tiesneši norādīja, ka mērķi ir sasniegti tikai daļēji, vai arī norādīja, ka grūti spriest par to, vai tie ir sasniegti. Viens tiesnesis bija kategorisks, apgalvojot, ka mērķi sasniegti nav, jo laikietilpīgs process ir personu viedokļu uzzināšana, savukārt citi norādīja, ka rakstveida procesos tiek pārkāptas apsūdzētā tiesības uz aizstāvību, tiek liegta pieteikt noraidījumus prokuroram, kā arī cietušā tiesības tiek ierobežotas.

Uz jautājumu, ko darīt lietas labā, tika piedāvāti vairāki priekšlikumi un risinājumi:

- jānodrošina cietušajam tiesības izteikties par apelācijas sūdzību;
- nebūtu jānorāda lietas iztiesāšanas dienu un pilnīgi pietiktu, norādot nolēmuma pieejamības dienu (no autora – jāatzīst, ka šajā jautājumā apelācijas instances tiesnešiem ir īpaši „sāpīga”, jo kasācijas instancē jau vairākkārtīgi ir atcelti nolēmumi tieši šī iemeslu

dēļ (skatīt 09.12.2009. Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā nr. SKK-679/2009¹⁰⁶ un 5.11.2009. Senāta Krimināllietu departamenta lēmums lietā nr. SKK-597/2009¹⁰⁷);

- jānosaka laiks, līdz kuram ir iesniedzams rakstveida viedoklis;
- jāatceļ Kriminālprocesa likuma 561.¹panta trešo daļu (no autora – minētā norma nosaka, ka rakstveida procesā tiesa pieņem lēmumu par lietas iztiesāšanu mutvārdu procesā gadījumos, kad iebildumus iesniedzis prokurors vai persona, kuras intereses sūdzība vai protests aizskāris¹⁰⁸);
- jānodod advokātam iespēja izteikt savu viedokli;
- papildināt Kriminālprocesa likuma 551.panta trešo daļu, ar norādi, ka apsūdzētajam jau apelācijas sūdzībā jānorāda, vai viņš vēlas lietas izskatīšanu rakstveida vai mutvārdu procesā;
- papildināt Kriminālprocesa likuma 499.panta ceturto daļu, nosakot, ka šāda rakstveida sūdzība izskatāma tikai rakstveida procesā;
- procesa dalībnieku tiesību apjomam vajadzētu sašaurināties nevis paplašināties;
- jānosaka kārtība, kādā apsūdzētais varētu uzzināt prokuroru, kurš sniedz viedokli, nolūkā izvērtēt noraidījuma pieteikumu;
- paredzēt tiesības pieteikt prokuroram noraidījumu;
- noteikt, kas tieši un vai vispār kas darāms aizstāvim rakstveida procesā;
- rakstveida procesu vajadzētu piemērot vēl plašāk.

Seši no aptaujātajiem prokuroriem atzina, ka mērķi ir sasniegti. Pamatojumi analogiski tiem, kas jau tika minēti, paužot tiesnešu viedokli. Prokurori, salīdzinošā aspektā, norādīja, ka mutvārdu procesā Augstākajā tiesā lietas tiek nozīmētas uz 2011.gada februāri – martu, savukārt rakstveida procesā, - uz šā gada martu – aprīli.

Daži prokurori norādīja, ka mērķi ir sasniegti tikai daļēji, jo ir panākts ātrums un izmaksu samazinājums, taču efektivitāte, kas nenoliedzami saistāma arī ar objektivitāti, pagaidām sasniegta nav. Ātrums neattaisno neobjektivitāti. Rakstveida process ir efektīvs līdz brīdim, kad tas iegūst (ja, protams, iegūst) mutvārdu procesa formu. Tad vesels etaps ir lieks ar liekām izmaksām. Divi prokurori bija kategoriski, atzīstot, ka mērķi sasniegti nav. Efektivitāte un, ar procesa virzību saistīto izmaksu un laika patēriņa samazināšana, nevar kalpot par pamatojumu

¹⁰⁶ <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk679.pdf>, (aplūkots 2010.gada 18.aprīlī),

¹⁰⁷ <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk597.pdf>, (aplūkots 2010.gada 18.aprīlī),

¹⁰⁸ Kriminālprocesa likums: LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, Nr.74., 561.¹p.,

KPL 12., 16. un 18.pantā noteikto pamatprincipu neievērošanai (no autora – Kriminālprocesa likuma 12.pants – cilvēktiesību garantēšana, 16.pants – tiesības uz objektīvu kriminālprocesa norisi un 18.pants – procesuālo pilnvaru līdzvērtība), kā arī starptautisko dokumentu principu neievērošanai. Atkārtoti tika norādīts uz apsūdzētā aizstāvības interešu neievērošanu.

Ko darīt? Prokurori piedāvāja gan vispārīgus, gan arī konkrētus risinājumus:

- ir jālīdzsvaro pušu tiesības, attiecīgi uz to virzot likuma grozījumus;
- jānodrošina cietušā un apsūdzētā tiesības pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam un prokuroram;
- jāpapildina Kriminālprocesa likuma 26.panta otrā daļa ar 12.punktu – „prokuroram, kurš izsaka viedokli par tiesas nolēmuma likumību un pamatotību”,
- papildināt Kriminālprocesa likuma 559.panta piektās daļas 3.punktu ar tiesībām arī apsūdzētajiem, aizstāvjiem, cietušajiem un pārstāvjiem iesniegt rakstveida viedokli;
- atcelt Kriminālprocesa likuma 561.¹panta trešo daļu.

Advokāti savos izteikumos par mērķa sasniegšanu, bija daudz pesimistiskāki, vien norādot, ka tiek samazināts laika patēriņš un procesa izmaksas. Advokāti uzskata, ka mērķis ir sasniegts tikai daļēji, jo samazinot jau minētās izmaksas, netiek nodrošinātas visiem procesa dalībniekiem līdzvērtīgas tiesības. Tāpat advokāti norādīja uz iesaistīto personu tiesībām iebilst par rakstveida procesa piemērošanu un šādā gadījumā, process tikai un vienīgi ieilgs. Kriminālprocess nevar būt efektīvs, ja pilnvērtīgi netiek ievērotas cilvēktiesības.

Vairāki advokāti uzskatīja, ka, šāds process ir vienpersonisks, tāpēc ir pilnīgi pret to un uzskata, ka šī norma ir izslēdzama. Vēl cits advokāts bija nedaudz piekāpīgāks, norādot, ka šāds rakstveida process varētu tikt piemērots vien gadījumos, ja iet runa par sprieduma atcelšanu Kriminālprocesa likuma 566.panta kārtībā.

Kā izeju no situācijas, advokāti piedāvāja grozīt likumu, nodrošinot visiem procesa dalībniekiem vienlīdzīgas tiesības.

Atkārtoti pārlasot gan aptaujas materiālus, gan arī šo nodaļu, autors atzīst, ka lielākā uzmanības daļa ir veltīta un arī atbildes ir pamatotas, izejot no situācijas un problēmām, kas pašlaik ir apelācijas instancē. Tas ir pilnīgi saprotams un izskaidrojams. Pirmkārt, rakstveida process apelācijas instancē ir pavisam jauns institūts, kura piemērošanas vēsture nepārsniedz vēl gada robežu, otrkārt, pati rakstveida kārtība apelācijas instances tiesnešiem ir sveša un iepriekš praksē nepiemērota un, treškārt, apelācijas instances tiesas darbības lauks un specifika ir daudz plašāka, salīdzinājumā ar kasācijas instanci.

Tajā pat laikā jāatzīst, ka atsevišķas pozīcijas ir līdzīgas. Gan apelācijā, gan kasācijā ekskluzīvās rakstveida viedokļa iesniegšanas tiesības pieder tikai un vienīgi prokuroram, gan apelācijā, gan kasācijā īpašs uzsvars un īpaši likumā tiek nostiprinātas tiesības pieteikt noraidījumu tikai tiesas sastāvam vai atsevišķam sastāvam, u.c. Tāpēc, izejot no vienādām sākumpozīcijām, atzīstams, ka viedokļi pilnībā ir attiecināmi kā uz apelācijas, tā arī uz kasācijas instanci.

Autora viedoklis un argumenti darba turpinājumā - secinājumos...

5. SECINĀJUMI

Nenoliedzami, visas pārmaiņas, kas virzītas uz mērķi ko uzlabot, ir apsveicamas un atbalstāmas. Neatkarīgi no tā, kas vai kurš ir pārmaiņu adresāts, vai tas ir konkrēts indivīds vai sabiedrības kopums, neatkarīgi no tā, kas ir šo pārmaiņu virzītājs – neliela pagasta padome vai Latvijas Republikas Saeima, noteicošā ir pati ideja par iepriekš pastāvējušās kārtības optimizēšanu. Taču, jo apjomīgāks un vispusīgāks ir šo inovāciju regulējums un to piemērojuma loks, jo izsvērtākiem jābūt visiem argumentiem „par” un „pret”. Pārlicētbai par grozījumu lietderību un tiesiskumu, ievērojot starptautisko un nacionālo tiesību garantētās tiesības un brīvības, jāatrodas ārpus „saprātīgo šaubu” robežām.

Tas panākams dažādi – pieaicinot attiecīgās nozares speciālistus, veicot situācijas izpēti, noskaidrojot viedokļus, analizējot ārvalstu praksi, u.t.t. un, jo vairāk ir informācijas avotu, jo kvalitatīvāks ir galarezultāts. Un tieši pretēji, jo mazāks ir pamatojumu klāsts un īsāka diskusija, jo trauslāka ir šī robeža, kas šķir jaunievedumu no neobjektivitātes un pretlikumības.

Autoraprāt, maģistra darbs, tā pētījums, neapšaubāmi pierāda šos apgalvojumus. Rakstveida procesa apelācijas instancē, kas Saeimā virzījās visai strauji, bez apspriešanas plenārsēdēs, neskatoties uz to, ka tas ir atzīstams par jaunumu ne vien mūsu valstī, bet arī ārvalstīs un kura galvenais iniciators un virzītājspēks bija paši tiesneši, kuru darba soli tas, nenoliedzami, atvieglo, tiesiskums rada šaubas ne vien cilvēkos, attiecībā uz kuriem tas tiek piemērots, bet arī pašos piemērotājos – tiesnešos, prokuroros un advokātos (advokātus, ņemot vērā viņu pilnvaru apjomu rakstveida procesos, pieskaitīt pie piemērotājiem vai dalībniekiem, ir visai nepārliciecināmi).

Tai pat laikā autors atzīst, ka šie jaunievedumi kriminālprocesuālajā normatīvajā bāzē ir devuši un turpina dot ievērojamus rezultātus. Ir krasi samazinājušies lietu izskatīšanas termiņi, pie kam, kategorija „krasi” saistāma nevis ar dienām, nedēļām vai mēnešiem; laika samazinājums, atsevišķos gadījumos, ir mērāms gados.

No rakstveida procesa būtības izriet arī procesuālā resursu ekonomiskuma uzlabošanās, jo rakstveida procesos izpaliek atsevišķas, mutvārdu procesiem obligātas, prasības – konvojs, transports, tulki, sekretāri, tiesas sēžu zāles izmantošana, u.t.t.

Taču ātrums un izmaksu samazinājums nekādā veidā un mērā neattaisno tiesību neievērošanu un tiesvedības procesa objektivitātes un vispusīguma samazināšanos. Pēc LR Tieslietu ministrijas Tiesu sistēmas politikas nodaļas vadītājas Initas Ilgažas sniegtās

informācijas, 2009.gadā rakstveida procesos kopumā, gan apelācijas, gan kasācijas instancēs tika izskatītas 1012 krimināllietas (informācija no Tiesu informācijas sistēmas), savukārt, no maģistra darba pirmajā un otrajā nodaļā sniegtās informācijas (attēli Nr.1.1, Nr.1.2 un Nr.2.1) secināms, ka kopumā, gan rakstveida, gan mutvārdu procesos, apelācijas un kasācijas instancēs kopumā 2009.gadā izskatītas 3160 krimināllietas. Veicot nesarežģītus matemātiskus aprēķinus, konstatējam, ka faktiski katra trešā kriminālprocesa pamatotības un likumības pārbaude apelācijā un kasācijā 2009.gadā notika rakstveidā. Autoraprāt, šie skaitļi ir nozīmīgi un norāda ne vien uz rakstveida procesu piemērošanas popularitāti, bet arī nepieciešamību pamatīgāk izanalizēt šī institūta visu nianšu tiesiskumu un objektivitāti. Tas nepieciešams, lai ne vien garantētu apsūdzēto tiesību nodrošinājumu pilnā apmērā un vispusīgu izmeklēšanu, bet arī nolūkā panākt šo procesu plašāku izmantošanu, attiecīgi, vēl vairāk efektīvizējot tiesvedības procesu mūsu valstī.

Kas konkrēti būtu darāms?

1. Autoraprāt, ir *apsverams jautājums par apelācijas instances tiesā rakstveida procesā izskatāmo krimināllietu kategoriju paplašināšanu.* Kā ir tapis zināms no iepriekšējās nodaļās sniegtās informācijas, tad vienīgais kritērijs, lai krimināllietā rakstveida procesā tiktu skatīta kasācijas instancē, ir iespēja pieņemt lēmumu pēc lietā esošiem materiāliem¹⁰⁹, savukārt apelācijas instancē šie ierobežojumi ir aptverošāki – saskaņā ar Kriminālprocesa likuma 559.panta ceturto daļu, rakstveida process apelācijā ir pieļaujams, tikai ja pārsūdzība ir daļā par soda mīkstināšanu, vai arī tajā norādīts uz apstākļiem, kuru dēļ pirmās instances nolēmums katrā ziņā jāatceļ. No vienas puses, skaidrs, ka apelācijas specifika atšķiras no kasācijas un vienādot visas lietu kategorijas būtu nepareizi.

1.1. Bet kāpēc apelācijā rakstveidā procesā nevarētu skatīt lietas, kurās protests vai cietušā apelācijas sūdzība satur lūgumu par soda koriģēšanu, tikai „pretējā virzienā” – lūdzot noteikt bargāku sodu? Kāpēc apsvērumi un argumenti, kuros norādīts uz soda mīkstināšanas nepieciešamību būtu vērtējami kā mazāk svarīgi par tiem, kuros lūgts sodu pastiprināt? Autors uzskata, ka tas ir reāli izpildāms pie nosacījumiem, ka apsūdzētajam, viņa aizstāvim un cietušajam tiek piešķirtas tiesības iesniegt rakstveida viedokli par šo protestu vai sūdzību.

1.2. Attīstot domu, autors gribētu apsvērt vēl vienu iespēju paplašināt rakstveida procesā apelācijā izskatāmo krimināllietu loku. Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmā daļa reglamentē

¹⁰⁹ tur pat, 583.p. 2.d.,

cietušā tiesības saņemt kompensāciju par viņam radīto kaitējumu, tai skaitā, par morālo aizskārumu. Autors atzīst, ka arī šajā jautājumā kriminālprocesuālā likumdošana ir liberalizējusies un mūsdienās cietusī persona var prasīt materiālu gandarījumu par morālu aizskārumu jebkurā gadījumā. Darba autors no personīgās pieredzes var apgalvot, ka apelācijas sūdzību skaits, kurās tiek apstrīdēts pirmās instances tiesas nolēmums tieši daļā par morālā kaitējuma atlīdzības summu, ir krietni vien pieaudzis. Autoraprāt, sūdzības par morālā kaitējuma apmēru arī būtu skatāmas rakstveida procesā apelācijas kārtībā, ņemot vērā darbā jau iepriekš pieminētos grozījums Kriminālprocesa likuma 350.panta pirmajā daļā, kuri nosaka, ka cietušajam ir jāpamato par mantisko zaudējumu pieprasītās kompensācijas apmērs, bet kompensācijas apmērs par morālo aizskārumu un fiziskajām ciešanām – tikai jānorāda.

Bez tam, jāatceras, ka tiesnesim piemērot rakstveida procesu nav pienākums, bet tiesības, tāpēc, ja arī iepriekšminētajos gadījumos viņš uzskatīs par lietderīgu veikt tiesas izmeklēšanu mutvārdos, tas var un tiks darīts.

2. Nākošais etaps – **iebildumu kvalitāte**. Iepriekš vairākkārtīgi tika kritizēta Kriminālprocesa likuma 561.¹panta trešās daļas norma, kas liedz skatīt lietu rakstveida procesā, gadījumos, kad prokurors vai persona, kuras intereses vai tiesības sūdzība vai protests aizskāris, iesniedzis iebildumus. Ja iebildumi ir pamatoti un argumentēti, ko atzīst arī pati tiesa, darba autors ne mirkli neapšaubā nepieciešamību skatīt lietu mutvārdu procesā, savukārt, ja tie ir bez pamata, proti, ja tiesības iesniegt iebildumus tiek izmantotas vien nolūkā atlikt lietas izskatīšanu uz vēlāku termiņu vai vēloties „pavizināties” līdz tiesai un atpakaļ, tad tas, Autoraprāt, grauj rakstveida procesa būtību kā tādu. Pie kam, grauj vissmagākajā veidā, neļaujot veikt likumā paredzētās darbības, neesot pat īsti uz to pamatam. Kriminālprocesa likums nosaka pamatot pieteiktos lūgumus un tos izlemj, noklausoties arī citu dalībnieku viedokļus, taču šajā gadījumā ir izveidojusies absurda situācija, kad tiesnesis neveic acīmredzami lietderīgu darbību, tikai tāpēc, ka viņš ir spiests to darīt, pamatojoties uz formālu iebildumu.

Ņemot vērā apelācijas zonas vecākā darba pienākumu specifiku, kas, papildus dalībai tiesas sēdēs un viedokļu sniegšanai, uzliek par pienākumu arī uzskaites veikšanu par zonas kopējo darbu, darba autora rīcībā, tā teikt, no pirmavota, ir informācija (statistika) arī par Rīgas tiesas apgabala prokuratūras prokuroru iesniegtajiem rakstveida viedokļiem un iebildumiem. Tā, kopš 2009.gada jūlija līdz gada beigām Rīgas tiesas apgabala prokuratūras apelācijas zonas prokurori kopumā iesniedza rakstveida viedokļus 86 krimināllietās, savukārt iesniegto iebildumu skaits konkrētajā laika posmā, ir minimāls – tikai 3 krimināllietās. Arī 2010.gada trijos mēnešos šī attiecība ir līdzīga – rakstveida viedokļi sniegti 41 krimināllietā, savukārt iebildumi - 3

krimināllietās. Ja analizējam saturu, iebildumi tika sniegti krimināllietās, kurās pirmās instances tiesā nebija veikta pierādījumu pārbaude, savukārt prokurori apšaubīja Kriminālprocesa likuma 499.panta¹¹⁰ (no autora – krimināllietu iztiesāšanas veids pirmās instances tiesā, neveicot pierādījumu pārbaudi) piemērošanas pamatotību, kā arī nodarījuma kvalifikācijas pareizību.

Izejas, autoraprāt, ir divas.

2.1. Pirmā – izdarīt likumā grozījumus, kuri, pirmkārt, iebildumu iesniedzējiem uzliktu par pienākumu tos argumentēt un, otrkārt, piešķirtu tiesai pilnvaras izvērtēt šo iebildumu kvalitāti.

2.2. Otrā iespēja, kas, autoraprāt, ir efektīvāka un lietderīgāka par pirmo un ir analoga kasācijas instancei, kurā iebildumu institūts nav pazīstams vispār. Šajā gadījumā, izdarot nepieciešamos grozījumus Kriminālprocesa likuma 551.panta pirmajā daļā un papildinot apelācijas protestā vai sūdzībā norādāmo apstākļu uzskatījumu ar pienākumu norādīt arī procesa veidu – rakstveida vai mutvārdu, izpaliktu iebildumu sniegšanas posms. Protams, analogi kasācijai, arī šajā gadījumā tiesnesim jānodrošina tiesības izvērtēt iespējamību skatīt lietu rakstveida procesā, neskatoties uz apelatora lūgumu to darīt mutiski. Ja tiesa, izvērtējot viņas rīcībā esošos materiālus, uzskatīs, ka tā var pieņemt objektīvu nolēmumu arī bez procesa dalībnieku klātbūtnes, tā paziņos par iespēju pieteikt noraidījumu tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim (pašreizējā Kriminālprocesa likuma redakcijā), izskaidrojot tiesības iesniegt rakstveida viedokļus, pēc kā taisītu nolēmumu rakstveida procesā.

3. Iepriekšējās tēzes analīzes nobeigumā, autors, pārejot pie nākošās, gribētu norādīt uz vēl kādiem lietas apstākļiem, par kuriem tiesai, nozīmējot lietas izskatīšanu rakstveida procesā apelācijas un šajā gadījumā – arī kasācijas kārtībā, būtu jānorāda paziņojumā. Autoraprāt, būtu norādāma arī informācija par prokuroru, kurš izteicis vēlēšanos sniegt rakstveida viedokli, kā arī tiesības pieteikt šim konkrētajam prokuroram noraidījumu (autors uzreiz konkretizē – runa iet par gadījumiem, kad apelācijas instancē viedokli sniedz prokurors, kurš iepriekš, konkrētajā procesā, ne vajāja, ne arī uzturēja valsts apsūdzību pirmās instances tiesā).

Cienījamais lasītājs atceras, ka šajā jautājumā, veiktās aptaujas ietvaros, izkristalizējās dažādi viedokļi. Darba autors uzskata – ja prokurors ir uzskatījis par nepieciešamu sniegt viedokli, viņš ir iepazinies ar krimināllietas materiāliem un iesniegto sūdzību, viņam ir izveidojusies sava pozīcija, kuru viņš šajā viedoklī atspoguļo; tiesa, saņemot šādu informāciju, neapšaubāmi ar to iepazīstas un ņem vērā arī pamatojot savu viedokli nolēmuma motīvu daļā.

¹¹⁰ tur pat, 499.p.,

Šādā aspektā atzīstams, ka *prokurora rakstveida viedoklis ir līdzvērtīgs debašu runai mutvārdu procesā, kura laikā noraidījums prokuroram vienmēr tiek izlemts*. Var oponēt, norādot uz Kriminālprocesa likuma vispārīgiem nosacījumiem par noraidījumiem, kā arī uz prokurora godaprātu, pašam noraidoties nepieciešamības gadījumā. Bet kāpēc tiesa būtu izceļama atsevišķi? Vai kāds apšaubā to, ka arī uz tiesu attiecas vispārīgie, Kriminālprocesa likuma 4.nodaļā reglamentētie nosacījumi par noraidījumiem, vai, vēl vairāk, varbūt kādam ir šaubas par tiesas godaprātu...?

Tehniskā ziņā, protams, izvērtējot visas nianšes, terminus un citus apstākļus, šis process varētu izskatīties sekojoši. Tiesnesis, kurš izlēmis lietu skatīt rakstveida procesā, savu viedokli paziņo prokuratūrai, uzliekot par pienākumu noteiktā termiņā paziņot tiesai par rakstveida viedokļa sniegšanas tiesību izmantošanu, pozitīvā gadījumā – paziņojot arī prokuroru, kurš to darīs. Saņemot šāda veida informāciju, tiesnesis iesaistītajām personām, cita starpā, paziņo arī viņa rīcībā nu jau esošās ziņas par prokuroru, kurš sniegs rakstveida viedokli un, attiecīgi, tiesībām pieteikt viņam noraidījumu.

4. Pašlaik apsūdzētajam, viņa aizstāvim un cietušajam, iesniedzot apelācijas sūdzību, gadījumos, ja viņi nav iesnieguši iebildumus lietas skatīšanai rakstveida procesā vai pieteikuši noraidījumu, likumā paredzētās darbības tiek izsmeltas un viņi vienkārši gaida tiesas nolēmumu. Vienīgi prokuroram šobrīd likums piešķir ekskluzīvas tiesības iesniegt rakstveida viedokli apelācijas instancē un, ja to senators uzskata par nepieciešamu, uzliek par pienākumu arī kasācijas instancē. Bet vai tādā veidā tiek nodrošināta procesuāla līdzvērtība un sacīkstes princips tiesā? Vai tiešām tā būtu nelietderīga rīcība vai neefektivitāte, ja šādu viedokli būtu tiesības iesniegt arī citām iesaistītajām personām, vēl jo vairāk tāpēc, ka teorētiskā prokurora viedokļa sastādīšanai laiks ir piešķirts un papildus laiks nav nepieciešams – visi viedokļi iesniedzami tiesas noteiktā termiņā. Autoraprāt, *tiesības iesniegt rakstveida viedokli, būtu piešķiramas arī apsūdzētajam, aizstāvim un cietušajam, ja viņi paši nav apelācijas sūdzības iesniedzēji*. Un tad, vai nu izvērtējot krimināllietā esošos materiālus un saņemtos rakstveida viedokļus, vai nu izvērtējot tikai krimināllietas materiālus, bet jau ar apziņu, ka tiesības iesniegt viedokļus pusēm bija nodrošinātas un viedokļu neiesniegšana ir pašu personu brīva izvēle, nevis likuma liegums to darīt, taisa nolēmumu krimināllietā (atcerēsimies Lietuvas Republikas Kriminālprocesa kodeksa nosacījumus, kur kasācijas instancē viesiem lietas dalībniekiem tiek nodrošinātas tiesības iesniegt atsauksmes (konkrētāk – skatīt maģistra darba 35. lapā sniegto informāciju).

Nobeigumā autors gribētu izteikt cerību, ka visas novitātes, ko likumdevējs piedāvā un tiesa realizē, nāks tikai un vienīgi par labu adresātiem, kam tās ir domātas. „Apjomīgie grozījumi vērsti uz to, lai padarītu kriminālprocesu efektīvāku, samazinātu laika patēriņu, kā arī ar procesa virzīšanu saistītās izmaksas”: atcerēsimies grozījumu nepieciešamības pamatojumu LR Saeimā. Darba autors uzskata, ka tā efektivitāte, kas, pagaidām tikai teorētiskā aspektā, ir sasniedzama šajā jautājumā, vēl sasniegta nav un šādā likuma redakcijā tas diez vai ir iespējams. Taču, jebkurā gadījumā, mēs esam ceļā uz to.

Ja mēs turpināsim iet šo ceļu, katru soli rūpīgi izvērtējot, nekautrējoties lūgt palīdzību profesionāļiem un pamatojot savu rīcību ar citu pozitīvo piemēru, mūsu un valsts labklājība tikai iegūs. Un darba ievadā minētais ceļš uz brīvas un demokrātiskas valsts atjaunošanu un nostiprināšanu būs daudz īsāks un galamērķis – valsts, kas nodrošina cilvēkam tiesības, brīvības un vērtības, kā arī to brīvu realizāciju, un garantē sabiedrības kopumā un atsevišķu tās locekļu drošību savu tiesību realizēšanā, tiks sasniegts daudz ātrāk.

Lai mums izdodas...

6. IZMANTOTĀ LITERATŪRA UN AVOTI

6.1. Izmantotā literatūra

1. Akadēmiskā terminu datubāze *AkadTerm*. <http://termini.lza.lv/akadterm/index.php> (aplūkots 2010.gada 18.martā),
2. **Eilande V.** Par noraidīto Kriminālprocesa kodeksa projektu. <http://juristavards.lv?menu=doc&id=3204> (aplūkots 2010.gada 17.martā),
3. Juridiski terminoloģiskā, skaidrojošā vārdnīca: Otrais papildinātais izdevums. Sast. V. Jakubaņecs. Rīga: P&K tipogrāfija, 1999., 247 lpp.,
4. Juridisko terminu vārdnīca. Sast. autoru kolektīvs. Rīga: Nordik, 1998., 302 lpp.,
5. Kriminālprocesa likuma projekta koncepcija, <http://juristavards.lv?menu=doc&id=25665> (aplūkots 2010.gada 17.martā),
6. Kriminālprocesa likuma projekts „Cēsu projekts”, Cēsu rajons, viesnīca „Melturi”, 03.05.1999. – 06.05.1999, *nepublicēts materiāls*,
7. „Kriminālprocesa likumprojekta izstrādes principu pilnveidošana”, semināra materiāli, 28.-30.aprīlis, 1998, *nepublicēts materiāls*,
8. **Kūtris G.** Par iecerētajiem grozījumiem Kriminālprocesa kodeksā. <http://juristavards.lv?menu=doc&id=53703> (aplūkots 2010.gada 17.martā),
9. **Ķipēna K.** Kriminoloģiskās izpētes metožu klasifikācija. Grām.: *Kriminoloģija*. Zinātniskie red. Ķipēna K., Vilks A., Rīga: Nordik, 2004., 57. – 62.lpp,
10. Likumu terminu vārdnīca: Otrais papildinātais izdevums. Sast. autoru kolektīvs. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2004., 368 lpp.,
11. **Nīgals A.** Par Kriminālprocesa likuma ilgo ceļu Latvijā. http://www.politika.lv/temas.tiesiska_valsts_un_korupcija/4450/,
12. **Osipova S., Strupiņš A., Rieba A.** Tiesu varas neatkarības un efektivitātes palielināšanas un nostiprināšanas rezerves. *Jurista Vārds*. 2010.9.marts, Nr.10,
13. Priekšlikumu tabula. <http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/BEEEA329E7610380C2257452001EBAE3?OpenDocument>, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

14. Priekšlikumu tabula.
<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/9D782A22F3263686C225757000496437?OpenDocument>, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
15. Saeima lems par apjomīgiem grozījumiem Kriminālprocesa likumā (11-03-2009)
<http://www.saeima.lv/pages/html-saturs.jsp?id=13555&mode=print> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
16. **Skrastiņš J.** Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā.
<http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=4874>, (aplūkots 2010.gada 17.martā),
17. **Skrastiņš J.** Par mūsdienīgu kriminālprocesu Latvijā.
<http://www.juristavards.lv/?menu=doc&id=5920>, (aplūkots 2010.gada 17.martā),
18. Stenogramma.
<http://titania.saeima.lv/LIVS/SaeimaLIVS.nsf/0/28BC493027783F75C225757C0049E559?OpenDocument>, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
19. **Strada K.** Vai šobrīd jaunais nav labi aizmirsts vecais.
<http://juristavards.lv?menu=doc&id=6354> (aplūkots 2010.gada 17.martā),
20. Tiesu sistēma. <http://www.lawin.lv/html/likumdosana/situacijas/tiesas.php> (aplūkots 2010.gada 14.aprīlī),
21. **Гуценко К. Ф., Головки Л. В., Филимонов Б. А.** Уголовный процесс западных государств. Изд. 2-е, доп. и испр. – Издательство «Зерцало- М», 2002. – 518,

6.2. Normatīvie akti

22. **Vispārējā cilvēktiesību deklarācija:** starptautiska deklarācija. *nav publicēts*,
<http://pro.nais.lv/naiser/text.cfm?Key=0240181948121032769> (aplūkots 2010.gada 8.janvārī),
23. **Cilvēktiesību un pamatbrīvību aizsardzības konvencija.**
<http://www.humanrights.lv/doc/regional/eckkons.htm>, (aplūkots 2010.gada 18.martā),
24. **Kriminālprocesa likums:** LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2005.11.maijs, nr.74.,
25. **Grozījumi Kriminālprocesa likumā:** LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2009.3.ferbuāris, nr.19.,
26. **Grozījumi Kriminālprocesa likumā:** LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 2009.1.aprīlis, nr.51.,
27. **Krimināllikums:** LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1998.8.jūlijs, Nr.199/200,

28. **Kriminālprocesa likums:** LR likums. *Tieslietu ministrijas Kodifikācijas departamenta 1939.gada izdevums*. Rīga: Valsts tipogrāfija, (nav spēkā),
29. **likums „Par Latvijas PSR Kriminālprocesa kodeksa apstiprināšanu”:** Latvijas PSR likums. Grām.: *Latvijas PSR Kriminālprocesa kodekss: Oficiālais teksts ar pielikumiem, kuros ievietoti pa pantiem sistematizēti materiāli*. Rīga: Avots, 1985. (nav spēkā),
30. **Latvijas Kriminālprocesa kodekss:** LR likums. Grām.: *Latvijas Kriminālprocesa kodekss: Kodekss. Normatīvie akti. Literatūras saraksts. komentārs*. Rīga: PV SIA „Tieslietu informācijas centrs”, 1999. (nav spēkā),
31. **Grozījumi Latvijas Kriminālprocesa kodeksā:** LR likums. *Latvijas Vēstnesis*, 1994, Nr.80, (nav spēkā),
32. **Par Kriminālprocesa likumprojekta izstrādes principu pilnveidošanas darba grupu:** Ministru prezidenta rīkojums Nr. 40. http://www.likumi.lv/body_print.php?id=46874 (aplūkots 2010.gada 17.martā),
33. **Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei:** Ministru prezidenta rīkojums Nr. 374. http://www.likumi.lv/body_print.php?id=17778 (aplūkots 2010.gada 17.martā),
34. **Par darba grupu kriminālprocesa likumprojekta izstrādei:** Ministru prezidenta rīkojums Nr. 63. http://www.likumi.lv/body_print.php?id=4032&version_date=25.04.2002, (aplūkots 2010.gada 17.martā),
35. **Baudziamojājamais procesa Kodeksas.** http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=319053, (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
36. **Уголовно-процессуальный кодекс РФ** от 18 декабря 2001 г. N 174-ФЗ (УПК РФ) (с изменениями и дополнениями). <http://base.garant.ru/12125178-045.htm> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
37. **Уголовно-процессуальный кодекс Республики Узбекистан.** http://fmc.uz/legisl.php?id=k_ug_pr_55_1 (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
38. **Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова.** http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-moldova_11.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

39. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Армения.
http://www.base.spinform.ru/show_doc.fwx?regnom=7460&oidn=1I30KH4CQ#1I30KH4CQ (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
40. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Таджикистан.
http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-tadzhikistan_29.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
41. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь.
http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-respubliki-belarus_14.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
42. Уголовно-процессуальный кодекс Кыргызской Республики.
http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-kyrgyzskoi-respubliki_10.html (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),
43. Уголовно-процессуальный кодекс Эстонии. <http://yurotdel.com/zakony/ugolovno-processualnyi-kodeks-estonii.html> (aplūkots 2009.gada 10.decembrī),

6.3. Juridiskās prakses materiāli

44. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 27.oktobra lēmums lietā SKK-567/2009, <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk%20567.doc>, (aplūkots 2010.gada 12.martā),
45. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 5.novembra lēmums lietā SKK-597/2009, <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk597.pdf>, (aplūkots 2010.gada 18.aprīlī),
46. Augstākās tiesas Senāta Krimināllietu departamenta 2009.gada 9.decembra lēmums lietā SKK-679/2009, <http://www.at.gov.lv/files/archive/department2/2009/skk679.pdf>, (aplūkots 2010.gada 18.aprīlī),
47. *Senāta Krimināllietu departamentā saņemto, izskatīto un nepabeigto lietu skaits 2000. – 2009.gadā.* <http://www.at.gov.lv/files/statistics/2010/13.jpg>, (aplūkots 2010.gada 18.martā),
48. *Tiesu statistika krimināllietās.* <http://www.tiesas.lv/index.php?id=2044> (aplūkots 2010.gada 18.martā),

APTAUJA

par rakstveida procesa piemērošanu apelācijas un kasācijas instancēs

1. *Notiesātās personas vārds, uzvārds* _____

2. *Pants (i), pēc kuriem persona notiesāta* _____

3. *Instance (-es), kurā (-ās) tika piemērots rakstveida process:*

- *apelācijas instance*

- *kasācijas instance*

- *abās*

4. *Vai, Jūsaprāt, piemērojot rakstveida procesu, tiek paātrināta lietu izskatīšana kopumā:*

- *jā* - *nē* - *cits variants* _____

5. *Vai, Jūsaprāt, skatot lietu rakstveida procesā, sūdzībā norādītie apstākļi tiek izvērtēti tādā pat apjomā, kādā tie tiktu izvērtēti, skatot lietu mutvārdu procesā:*

- *jā* - *nē* - *cits variants* _____

6. *Ja uz 5.jautājumu atbildējāt noliedzoši, lūdzu, argumentējiet savu viedokli:*

7. *Vai, Jūsaprāt, skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana:*

- *jā, jo (argumentējiet sīkāk)*

- *nē, jo (argumentējiet sīkāk)*

8. *Vai, Jūsaprāt, skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga aizstāvības realizēšana:*

- *jā, jo (argumentējiet sīkāk)*

- *nē, jo (argumentējiet sīkāk)*

9. Vai, Jūsaprāt, apsūdzības (prokurora) un aizstāvības (advokāta) tiesības (pilnvaras) rakstveida procesā ir līdzvērtīgas:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

10. Vai, Jūsaprāt, piemērojot rakstveida procesu, pilnā apjomā tiek nodrošinātas Jūsu, Kriminālprocesa likumā garantētās, tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

11. „Apjomīgie grozījumi vērsti uz to, lai padarītu kriminālprocesu efektīvāku, samazinātu laika patēriņu, kā arī ar procesa virzīšanu saistītās izmaksas” – ar šādiem apsvērumiem tika pamatota arī rakstveida procesa ieviešanas nepieciešamība¹¹¹. Vai, Jūsaprāt, minētie mērķi ir sasniegti? Argumentējiet sīkāk:

12. Kādas, Jūsaprāt, ir rakstveida procesa pamatproblēmas un kādas izmaiņas likumdošanā būtu nepieciešamas, lai uzlabotu rakstveida procesa institūta piemērošanas objektivitāti:

Minētā aptauja tiek veikta maģistra darba izstrādes procesā, nolūkā vispusīgi (ņemot vērā ne vien tiesnešu, prokuroru un advokātu viedokļus) izanalizēt rakstveida procesa institūta piemērošanas ieguvumus un problēmas. Maģistra darba izstrādātājs apliecina, ka aptaujā iegūtā informācija ir nepieciešama un tiks izmantota tikai un vienīgi maģistra darbā. Paldies par piedalīšanos aptaujā.

¹¹¹ <http://www.saeima.lv/pages/html-saturs.jsp?id=13555>

ОПРОС

о применении письменного процесса в апелляционной и кассационной инстанциях

1. **Имя, фамилия осужденного лица** _____

2. **Статья (-и), по которым лицо осуждено** _____

3. **Инстанция (-и), в которой (-ых) был применен письменный процесс:**

- апелляционная инстанция - кассационная инстанция - в обеих

4. **По Вашему мнению, применяя письменный процесс, ускоряется ли рассмотрение дел в общем:**

- да - нет - другой вариант _____

5. **По Вашему мнению, рассматривая дело в письменном процессе, в жалобе указанные обстоятельства расцениваются в таком же объеме, в каком они расценивались бы, рассматривая дело в устном процессе:**

- да - нет - другой вариант _____

6. **Если на 5-тый вопрос ответили отрицательно, пожалуйста, аргументируйте свое мнение:**

7. **По Вашему мнению, рассматривая дело в письменном процессе, обеспечивается ли полноценное поддержание обвинения:**

- да, так как (аргументируйте подробнее) - нет, так как (аргументируйте подробнее)

8. **По Вашему мнению, рассматривая дело в письменном процессе, обеспечивается ли полноценная реализация защиты:**

- да, так как (аргументируйте подробнее) - нет, так как (аргументируйте подробнее)

9. По вашему мнению, являются ли права (полномочия) обвинения (прокурора) и защиты (адвоката) равноценными в письменном процессе:

- да, так как (аргументируйте подробнее) - нет, так как (аргументируйте подробнее)

10. По вашему мнению, применяя письменный процесс, обеспечиваются ли в полной мере Ваши в Уголовно-процессуальном законе гарантированные права на справедливый и объективный суд:

- да, так как (аргументируйте подробнее) - нет, так как (аргументируйте подробнее)

11. «Масштабные изменения направлены на то, чтобы уголовный процесс стал эффективным, уменьшились затраты времени, а также выплаты, связанные с проведением процесса» - вышеизложенным была обоснована необходимость введения письменного процесса¹. По Вашему мнению, достигнуты ли указанные цели? Аргументируйте подробнее:

12. Какие, по Вашему мнению, основные проблемы письменного процесса и какие изменения необходимы в законодательстве, чтобы улучшить объективность применения института письменного процесса:

Данный опрос был проведён в процессе разработки работы магистра с целью всесторонне (принимая во внимание не только мнение судей, прокуроров и адвокатов) проанализировать преимущества и проблемы применения института письменного процесса. Разработчик работы магистра заверяет, что в ходе опроса полученная информация необходима и будет использована только и единственно в работе магистра. Спасибо за участие в опросе.

¹ <http://www.saeima.lv/pages/html-saturs.jsp?id=13555>

APTAUJA

par rakstveida procesa piemērošanu apelācijas un kasācijas instancēs

1. Aptaujas dalībnieka ieņemamais amats _____
(tiesnesis, prokurors, advokāts)

2. Aptaujas 1.jautājumā norādītā amata pildīšanas stāžs (pilnos gados) _____

3. Vai, Jūsaprāt, piemērojot rakstveida procesu, tiek paātrināta lietu izskatīšana kopumā:

- jā - nē - cits variants _____

4. Vai, Jūsaprāt, skatot lietu rakstveida procesā, sūdzībā norādītie apstākļi tiek izvērtēti tādā pat apjomā, kādā tie tiktu izvērtēti, skatot lietu mutvārdu procesā:

- jā - nē - cits variants _____

5. Ja uz 4.jautājumu atbildējāt noliedzoši, lūdzu, argumentējiet savu viedokli:

6. Vai, Jūsaprāt, skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga apsūdzības uzturēšana:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

7. Vai, Jūsaprāt, skatot lietu rakstveida procesā, tiek nodrošināta pilnvērtīga aizstāvības realizēšana:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

8. Vai, Jūsaprāt, apsūdzības (prokurora) un aizstāvības (advokāta) tiesības (pilnvaras) rakstveida procesā ir līdzvērtīgas:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

9. Vai, Jūsaprāt, piemērojot rakstveida procesu, pilnā apjomā tiek nodrošinātas apsūdzēto, Kriminālprocesa likumā garantētās, tiesības uz taisnīgu un objektīvu tiesu:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

10. Kriminālprocesa likums garantē kriminālprocesa veikšanu, ievērojot starptautiski atzītās cilvēktiesības¹¹². Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, savukārt, garantē katram cilvēkam, kam inkriminēts kriminālnoziedzums, tiesības tikt uzskatītam par nevainīgu, kamēr viņa vaina nebūs pierādīta saskaņā ar likumu atklātā tiesas procesā, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas uz aizstāvību¹¹³. Vai, Jūsaprāt, rakstveida process nodrošina atklātu tiesas procesu, kurā viņam tiek nodrošinātas visas iespējas uz aizstāvību:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk) - nē, jo (argumentējiet sīkāk)

¹¹² Kriminālprocesa likums, 12.panta pirmā daļa,

¹¹³ Vispārējā cilvēktiesību deklarācija, 11.pants pirmā daļa,

11. Kriminālprocesā iesaistītajām personām ir pilnvaras (tiesības un pienākumi), kas nodrošina tām normatīvajos aktos noteikto uzdevumu un garantēto tiesību līdzvērtīgu īstenošanu¹¹⁴. Izskatot lietu rakstveida procesā apelācijas vai kasācijas instancē, tiesības iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību tiek piešķirtas tikai prokuroram (apsūdzībai)¹¹⁵; Ne cietušajam, ne aizstāvim paust savu viedokli par apsūdzētā iesniegto apelācijas sūdzību Kriminālprocesa likums nenodrošina. Vai, Jūsaprāt, šādā gadījumā tiek garantēta tiesību līdzvērtīga īstenošana?

- jā, jo (argumentējiet sīkāk)

- nē, jo (argumentējiet sīkāk)

12. (11.jautājuma kontekstā) Vai, Jūsaprāt, cietušajam un aizstāvim būtu piešķiramas tiesības, analogi apsūdzībai, iesniegt viedokli par apelācijas sūdzību:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk)

- nē, jo (argumentējiet sīkāk)

13. Gan cietušajam¹¹⁶, gan apsūdzētajam¹¹⁷, izskatot lietu pirmajā instancē, kā arī apelācijas instancē mutvārdu procesā, ir tiesības pieteikt noraidījumu, t.sk., arī valsts apsūdzības uzturētajam. Skatot lietu rakstveida procesā, kā cietušajam¹¹⁸, tā arī apsūdzētajam¹¹⁹ ir tiesības pieteikt noraidījumu tikai tiesas sastāvam vai atsevišķam tiesnesim. Vai, Jūsaprāt, prokurors, kurš iesniedzis viedokli par apelācijas sūdzību, ir uzskatāms par amatpersonu, kurš veic konkrēto kriminālprocesu un cietušajam un apsūdzētajam būtu nodrošināmas tiesības pieteikt šim prokuroram noraidījumu:

- jā, jo (argumentējiet sīkāk)

- nē, jo (argumentējiet sīkāk)

¹¹⁴ Kriminālprocesa likums, 18.pants,

¹¹⁵ tur pat, 559.panta piektās daļas 3.punkts, 585.panta otrā daļa,

¹¹⁶ tur pat, 99.panta 2.punkts, 100.panta otrā daļa,

¹¹⁷ tur pat, 71.panta 4.punkts, 72.panta otrā daļa,

¹¹⁸ tur pat, 100.panta otrā¹ daļa,

¹¹⁹ tur pat, 72.panta trešās daļas 3.punkts,

14. „Apjomīgie grozījumi vērsti uz to, lai padarītu kriminālprocesu efektīvāku, samazinātu laika patēriņu, kā arī ar procesa virzīšanu saistītās izmaksas” – ar šādiem apsvērumiem tika pamatota arī rakstveida procesa ieviešanas nepieciešamība¹²⁰. Vai, Jūsaprāt, minētie mērķi ir sasniegti? Argumentējiet sīkāk:

15. Kādas, Jūsaprāt, ir rakstveida procesa pamatproblēmas un kādas izmaiņas likumdošanā būtu nepieciešamas, lai uzlabotu rakstveida procesa institūta piemērošanas objektivitāti:

Minētā aptauja tiek veikta maģistra darba izstrādes procesā, nolūkā vispusīgi izanalizēt rakstveida procesa institūta piemērošanas ieguvumus un problēmas. Maģistra darba izstrādātājs apliecina, ka aptaujā iegūtā informācija ir nepieciešama un tiks izmantota tikai un vienīgi maģistrantūras studiju procesā Latvijas Universitātē. Paldies par piedalīšanos aptaujā.

Ar cieņu, Aleksandrs Voino

¹²⁰ <http://www.saeima.lv/pages/html-saturs.jsp?id=13555>

DVD disks

Respondentu aptaujas materiāli digitālā formātā

VIEDOKLIS

Kriminālprocesa likuma 559.panta piektās daļas 3.punkta kārtībā

Ar Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009.gada 9.oktobra spriedumu *krimināllietā Nr. xxxxxxxxxxxx* apsūdzētie **SARMĪTE B., p.k. 000000 – 00000** un **HARALDS D., p.k. zzzzzz – zzzzz** (turpmāk tekstā – apsūdzētais) tika atzīsti par vainīgiem Krimināllikuma 180.panta otrajā daļā paredzētā noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā un sodīti. Apsūdzētajam piemērots brīvības atņemšanas sods uz 2 (diviem) gadiem

Tāpat no sprieduma rezolutīvās daļas secināms, ka tiesa izlēmusi jautājumus, kas saistīti ar izciesto sodu un piedzenamām summām.

2009.gada 26.oktobrī apsūdzētais iesniedza apelācijas sūdzību, lūdzot mīkstināt sodu.

Sūdzība pamatota ar sekojošo:

- noteiktais sods ir pārāk bargs.

Pēc iepazīšanās ar krimināllietas materiāliem, t.sk., pirmās instances tiesas nolēmumu un apsūdzētā iesniegto apelācijas sūdzību, uzskatu, ka Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2009.gada 9.oktobra spriedums ir pamatots un soda mīkstināšanai nav nekāda pamata.

Nosakot sodu, pirmās instances tiesa, saskaņā ar Krimināllikuma 46. panta nosacījumiem, ir vērtējusi un ņēmusi vērā izdarītā nodarījuma raksturu un smagumu, vainīgā personību, atbildību mīkstinošos un pastiprinošos apstākļus.

Lai gan apelācijas sūdzībā norādīts, ka tiesai ir jāmīkstina sods, kādi konkrēti apstākļi jāņem vērā, – netiek precizēts. Arī iepazīstoties ar lietas materiāliem, apstākļus, kas papildus mīkstinātu apsūdzētā atbildību un kuri jau nebūtu ņemti vērā (saskaņā ar Krimināllikuma 47.panta otro daļu tiesa atzinusi, ka apsūdzētā atbildību mīkstina vaļširdīgā atzīšanās un izdarītā nožēlošana), nekonstatēju.

Pamatojoties uz minēto, secinu, ka apsūdzētā lūgums par soda mīkstināšanu nav konstruktīvi pamatots un nepieciešamība to darīt neizriet un negūst apstiprinājumu nedz lietas materiālos, nedz arī paša apsūdzētā paskaidrojumos. Pastāvot situācijai, kad

apsūdzētais pats nav nenorādījis uz apstākļiem, kas vēl papildus mīkstinātu viņa atbildības pakāpi, pašai tiesai nav pienākums tādus meklēt.

Vērtējot pirmās instances tiesas viedokli soda veida un apmēra izvēlē, uzskatu, ka tas ir adekvāts gan izdarītā nozieguma smagumam, gan arī apsūdzētā personībai.

Ar cieņu,

*Rīgas tiesas apgabala prokuratūras
virsprokurora vietnieka p.i.*

Aleksandrs Voīno

Maģistra darbs „Rakstveida process apelācijā un kasācijā: piemērošanas aktualitātes un problēmas” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autors: Aleksandrs Voino _____

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītāja: profesore Dr. iur. Ārija Meikališa _____

Recenzents:

Darbs iesniegts Krimināltiesību zinātņu katedrā 2010.gada _____. maijā.

Metodiķe: _____

Darbs aizstāvēts maģistra gala pārbaudījuma komisijas sēdē

Komisijas sekretāre: